Fabra, Pompeu
Contribució a la gramatica
de la llengua catalana

PC
3823
F3
1898

CONTRIBUCIÓ

A LA

GRAMÁTICA

DE LA

LENGUA CATALANA

PER

POMPEU FABRA

PREMIADA EN ELS JOCS FLORALS DE BARCELONA DE L'ANY 1896

BARCELONA
Tipografia L'Avenç : Ronda de l'Universitat, 4
1898

LIBRERIA PASSIM, S. A.
BAILEN, 134
ARCELONA-9 - ESPAÑA

GRAMATICA DE LA LLENGUA CATALANA

CONTRIBUCIÓ

A LA

GRAMATICA

DE LA

LLENGUA CATALANA

PER

POMPEU FABRA

BARCELONA
Tipografia L'Avenç : Ronda de l'Universitat, 4
1898

PC
3823
F3
1898

Aquesta obra és l'unic treball gramatical que ha obtingut recompensa en el concurs celebrat pel Consistori dels Jocs Florals de Barcelona en els ultims tres anys. en virtut del premi ofert a la millor gramatica catalana per l'Ilm. Sr. Bisbe de Vich, Dr. D. Josep Morgades.

LIBRARY
MAR 9 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

INDEX

		Pags.
I.	Sons i llur representació.	9
II.	Terminacions i radicals nominals	32
III.	Conjugació	47
IV.	Complements atons i article definit . . .	87
	Addenda.	107
	Errades	111

Quan citem formes verbals o nominals que considerem inacceptables, les marquem amb el signe (*), excepte en algun cas en que l context ho fa innecessari. El mateix signe serveix pera indicar que una grafia és dolenta, que una pronuncia és defectuosa, que una paraula està mal empleada, etc.

Els noms d'autors o les paraules llatines van impreses am lletres verseletes. Les paraules llatines apareixen sovint alleugerides d'alguna lletra: en el nom, posem l'acusatiu caiguda la seva *m* final; suprimim la *t* final de certes formes verbals, la vocal medial posttonica de molts proparoxitons, etc.

I

1. Vocals. Ortografia de les vocals atones. — 2. Combinacions vocaliques.— 3. Elisió. Apostrof.— 4. Accent tonic i accent grafic.— 5. Momentanies i fricatives: *b, c, ç, d, f, g, gu, ig, j, p, q, qu, s, ss, t, tg, tj, tx, v, x, ix, z*. — 6. Liquides i nasals: *r, rr, l, ll; m, n, ny*. — 7. Lletres mudes: *p, r, t; h*.

1. Les vocals del català oriental són: *a* tonica (la *a* de *mai, cap, pas*), *a* atona, anomenada també vocal neutra (la *a* de *anem, camí, bona*), *e* oberta (la *e* de *ple, pren, cert*), *e* tancada (la *e* de *temps, cent, vell*), *o* oberta (la *o* de *tro, cor, mort*), *o* tancada (la *o* de *dolç, fonc, grop*), *i* i *u*. En la pronunciació figurada les representem respectivament per *à, ạ, è, é, ò, ó, i* i *u*.— Totes les vocals, llevat la *ạ*, poden trobar-se en les silabes accentuades o toniques; solament tres poden trobar-se en les silabes no accentuades o atones: la *ạ* (escrita *a* o *e*), la *i* i la *u* (escrita *o* o *u*). En les silabes accentuades, el signe *e* serveix pera representar les dugues vocals *è* i *é*, i el signe *o*, les dugues vocals *ò* i *ó*; en cambi, en les silabes atones, la vocal *ạ* pot esser representada pels dos signes *a* i *e*, i la vocal *u*, pels dos signes *u* i *o*: *tara, mare*, pron. *tàrạ, màrạ; punxem, gronxem*, pron. *punxèm, grunxèm*.

Quan un radical perd l'accent, en el lloc de la seva vocal tonica (una de les set vocals *à, è, é, ò, ó, í, ú*) no pot apareixer sinó una de les tres vocals *ạ, i, u:* A. L'atona *ạ* respon a les tres vocals toniques *à, è* i *é*. Ex.: de *bràç, brạcèt;* de *pèu, pạuèt;* de *vèll, vạllèt*. S'escriu *a* en *brạcèt* i *e* en *pạuèt* i en *vạllèt* (*bracet, peuet, vellet*). B. L'atona *i* respon a la vocal tonica *í*. Ex.: de *pís, pisèt*. C. L'atona *u* respon a les tres vocals toniques *ò, ó* i *ú*. Ex.: de *gròs, grussèt;* de *dòlç, dulcèt;* de *cúrt, curtèt*. S'escriu *o* en *grussèt* i en *dulcet* i *u* en *curtèt* (*grosset, dolcet, curtet*).

Comparant les silabes atones del dialecte oriental am les del català antic, se remarquen les següents correspondencies entre les tres vocals actuals *ạ, i, u* (sons) i les cinc lletres *a, e, i, o, u* (signes): A. La vocal *ạ* correspon a les dugues lletres *a* i *e*. Ex.: *cạvàll, trạbàll,* corresponen a *caval, trebayl*. S'escriu *a* en *cạvàll* i *e* en *trạbàll* (*cavall, treball*). B. La vocal *i* correspon a la lletra *i*. C. La vocal *u* correspon a les dugues lletres *o* i *u*. Ex.: *rudó, mullé,* corresponen a *rodon, muyler*. S'escriu *o* en *rudó* i *u* en *mullé* (*rodó, muller*). Ballot i altres gramatics escriuen amb *a* algunes terminacions atones abans escrites amb *e:* la terminació *ạs* en el plural dels noms en *a,* la terminació *ạn* en l'indicatiu present dels verbs de la primera conjugació, etc.; així escriuen *casas, parlan, portan,* en lloc de *cases, parlen, porten*. No és cert, com s'ha dit, que la pronunciació actual exigeixi aquest cambi de *e* en *a;* ho fóra si solament s'admetia la lletra *a* pera la representació de la vocal *ạ;* però allavores cal-

dria també escriure *templas, maras, coneixas, saban*, etc., i no *temples, mares, coneixes, saben*, etc., com tot-hom escriu.

Per raó de l'ortografia de les vocals atones *ạ* i *u*, podrien dividir-se les silabes atones en accentuables i no accentuables. Serien accentuables les silabes com la primera del derivat *pạuèt*, que trobem accentuada en el primitiu *pèu*, o la primera de l'infinitiu *durmí*, que trobem accentuada en el present d'indicatiu *dòrm*. Serien no accentuables la primera de *cạvàll* o de *trạbàll* i l'ultima de *blànças* o de *dòrmạn*. A. En les silabes accentuables l'ortografia de la vocal ens ve donada per la vocal que apareix en la silaba quan sobre aquesta cau l'accent tonic. Ex.: *braç-bracet, peu-peuet, vell-vellet, gros-grosset, dolç-dolcet, curt-curtet; cabre-cabia, rebre-rebia, moc-mogués, duc-dugués*. Les excepcions són rares: *sortir*, malgrat *surts, surt; faré, faria*, malgrat *fer; pogués, pogut*, malgrat *puc, pugui*, etc. B. En les silabes no accentuables l'ortografia de la vocal ens ve donada pel català antic. Observem que la *o* atona catalana pot correspondre no sols a *o* llatina, sinó a *u* (VULCANU-*volcà*), i que en les terminacions nominals i verbals tot sovint *e* catalana correspon a *a* llatina (BONAS-*bones*, CANTABANT-*cantaven*). En general la vocal *ạ* ha d'esser escrita *a* quan correspon a una *a* llatina, *e* en altres casos, i la vocal *u* ha d'esser escrita *o*. Ex.: *madur, raó* (MATURU, RATIONE), però *nebot, segur, vedell* (NEPOTE, SECURU, VITELLU); en cambi no sols són escrits amb *o rodó, color* (ROTUNDU, COLORE), sinó *conill, nodrir* (CUNIC'LU, NUTRIRE). Pera l'ortografia

de la *e* i de la *a* en les terminacions nominals i verbals, V. §§ 8, 12, 13 i 15.

En poesia és comú fer rimar les vocals obertes am les tancades. Ex.: *De la claustra en un recò — s'enfila una escala ayrosa, — un marbre es cada grabò — vionat de blanch y rosa* (VERDAGUER). *Quan del cementir les lloses — ressonan sota mos peus, — sent una pila de coses — que'm diuhen que so entre'ls meus* (MATHEU). *Pe'l riu, en fulla ò bri de ploma, — l'insecte fuig sens un perque; — rodant la terra se'n du al home: — ¡qui sab bont va y qui sab d'bont ve?* (GUIMERÁ). Alguns eviten am raó aquestes rimes (MESTRES. MASSÓ. GUANYABÈNS).

2. — Quan dugues vocals se troben en contacte en l'interior d'una paraula, poden pertanyer a la mateixa silaba (combinacions monosilabiques; ex.: *mai, boi-ra*) o a dugues silabes diferents (combinacions dissilabiques; ex.: *ti-ó, cu-a*). — Si cap de les dugues vocals és una *i* o una *u* atones, la combinació no és mai monosilabica: *ra-ó, lle-ó, cu-a, pe-uc, pre-ni-a.* — Si una de les dugues vocals és una *i* o una *u* atones, se pot donar com regla: la combinació és monosilabica (i allavors la *i* i la *u* s'anomenen subjuntives) quan la *i* o la *u* van darrera de l'altra vocal (combinacions decreixents); la combinació és dissilabica quan la *i* i la *u* van davant de l'altra vocal (combinacions creixents). A. Combinacions decreixents: *mai, ser-vei, rei, boi-ra, cui-na, cai-ró, mei-tat, boi-rós; cau, creu, neu, plou, pou, viu, duu, cau-rè, creu-rè, plou-rà* (*ou* aton se pronuncia comunment *ạu* en lloc de *uu: plourà,* pron. *plạurà* al costat de *pluurà*). La *i* de les terminacions del subjuntiu present no és mai una *i* subjuntiva: *cre-i, cri-i, su-i.* Tampoc són subjuntives la *i* i la *u* inicials del

segon element d'una paraula composta d'un prefixe aton (*re-im-pri-mir, re-u-nir*) i la *i* i la *u* que responen a una *i* o a una *u* accentuades (*re-i-nós*, de *re-í-na; ra-i-met*, de *ra-ím; tra-i-rem*, de *tra-ír*). Tenim, no obstant, *vei-nat, trai-dor*, malgrat *ve-í, tra-ír*. B. Combinacions creixents: *tri-ar, ri-em, ti-ó, con-ti-nu-ar, cu-e-ta, su-or, a-tri-bu-ir*. Excepcions principals: són monosilabiques la combinació *io* precedida de *s* sorda o sonora (*s, ss, c, x*); les combinacions posttoniques *ia, ua;* les combinacions *qua, qüe, gua, güe*. Ex.: *ex-plo-sió, ex-pres-sió, na-ció, fle-xió* (però *u-ni-ó*), *na-cio-nal, re-fle-xio-nar; a-via, con-ti-nua; qua-tre, guant, fre-qüent, se-güent*. En general, la pronunciació monosilabica de les altres combinacions creixents deu esser considerada com un castellanisme. — La combinació *ui* és tractada com una combinació decreixent quan respon a *úi* (*cui-nar*, de *cúi-na*); en els altres casos és tractada com una combinació creixent. La combinació *iu* és tractada com una combinació decreixent (*viu-ré*).

La vocal *i* és representada comunment per *y* quan és subjuntiva d'una combinació decreixent, i la conjunció *i* (abans *e*) és escrita *y*: *may, boyra; blanch y negre*. L'Avenç representa constantment per *i* la vocal *i*: *mai, boira; blanc i negre*. — La substitució de la *i* a la *y* en les combinacions vocaliques és una simplificació ortografica que han fet totes les altres llengues neo-llatines exceptuat el castellà (*hoy, muy*). No s parla aquí de *y* responent a la lletra grega υ (francès, *sympathie;* portuguès, *sympathia*), ni de *y* am valor

diferent de *i* vocal (castellà, *reyes;* francès, *rayon*). El català no posseeix aquesta *i* i transcriu *y* per *i* (V. § 7, nota). L'Avenç, doncs, reemplaçant *y* per *i*, s'ha limitat a fer aquella simplificació.

En algunes combinacions dissilabiques s'observa una tendencia a interposar una *i* entre les dugues vocals: *agraieix**, *proveieix**, per *agraeix*, *proveeix; graiella*, *paiella* al costat de *graella*, *paella*. Els gerundius *caent*, *creent*, *veent*, etc., han devingut *caient*, *creient*, *veient*. La pronunciació popular de *idea*, *teatro** (per *teatre*), *liceo** (per *liceu*), etc., és *aidèia*, *treiàto*, *licèio*. En algunes combinacions s'ha interposat una *g*: *sapiga*, *siga*, *dugues*, *llagut*, per *sapia*, *sia*, *dues*, *llaut*. *e* atona davant de *a* tonica o atona *(crear, teatret)* és pronunciada *é* i no *ạ*.

3.—La *ạ* final és sovint suprimida quan se troba en contacte am la vocal d'una altra paraula: *una altra hora* és pronunciat *unàltròrạ; quinze anys, quínzànys*. La *ạ* inicial pot també esser suprimida en el mateix cas: *no escoltava*, pron. *nóscultàvạ*. Quan se marca l'elisió de *ạ* en l'escriptura, en el lloc de la vocal suprimida (*a* o *e*) se posa l signe ('), anomenat apostrof: *m'has de dir*. No s poden donar regles estretes sobre l'elisió de la *ạ:* en una infinitat de casos són igualment possibles la supressió i la persistencia de la *ạ* (*obre ara*, pron. *òbràrạ* o *òbrạàrạ*); l'animació mateixa am que un parla, la tendencia de cadascú a pronunciar més o menys distintament, influeixen en la producció de l'elisió. No obstant, en un cas pot dir-se que l'elisió de *ạ* té lloc gaire bé sense excepció: quan, essent *ạ* final, hi ha una estreta unió gramatical entre la paraula acabada en *ạ* i la següent, començada en vocal (*quinze anys, mala herba, me has de dir*).

Solament en aquest cas pot marcar-se l'elisió en l'escriptura; però no s marca sinó en uns quants monosilabs (*me, te, se, ne, la, de, que*) els quals ja antigament, que no s coneixia l'apostrof, apareixen sovint escrits sense vocal, unida la llur consonant a la paraula següent (*daquests; laygua; mo avets feit saber*). — Els quatre monosilabs atons *me, te, se, ne* són constantment apostrofats davant de les paraules que comencen en vocal o en *h*: *m'escoltes, t'ha vist, s'omple, n'heu sortit*. El monosilab *la* és generalment apostrofat en igual cas: *l'avia, l'herba, l'amplada, l'enviava, l'ombra, l'unça, l'hostia*. Davant de *i*, de *o* i de *u* atones, la *ạ* de *la* pot subsistir formant am la vocal següent una combinació monosilabica decreixent (*la idea, la orella, la humitat*, pron. *lại-dè-ạ, lạu-rè-llạ, lạu-mi-tàt*); *la* davant d'aquestes inicials pot, doncs, no esser apostrofat. Observem que l'elisió sempre contribueix a disminuir el nombre de vocals neutres tant freqüents en el català oriental, ço que potser fa preferible l'apostrofació. En els altres casos l'elisió té lloc se pot dir necessariament; solament algunes paraules toleren davant d'elles la persistencia de *ạ*; algunes paraules l'exigeixen (*ira, host*, etc.). Poden equiparar-se a *me, te, se, ne*, que tot-hom apostrofa, la preposició *de* i *que* adjectiu o adverbi (com en: *que nois! que petits!*). Ex.: *d'ell, d'or, qu'homes, qu'alts que són!* En cambi, *que* pronom aton o conjunció (com en: *la que tu vols, diu que vindrà*), darrera del qual és possible un repòs fins llarg, és equiparat als polisilabs en *ạ* i no s'apostrofa: *la que has portat*. Observem que molts no apos-

trofen mai el monosilab *que* (*que homes!*) i que, segons BOFARULL i altres gramatics, no deuen tampoc esser apostrofats *de* i *la* (*de or, la avia, la herba*). En cambi en algun autor se troben a vegades apostrofats determinats polisilabs (*bon'hora*). — Davant de les paraules que comencen en vocal o en *h*, s'elideix la *o* atona del monosilab *lo* article masculí o pronom; així aquest *lo* és constantment escrit *l'* davant de vocal o de *h*. Ex.: *l'avi, l'home, l'ha vist, l'un i l'altre*. En lloc de *l'un* se pronuncia a vegades *lạún*, combinació rebutjada avui, però admesa antigament. Ex.: *la j. daquels dos sarrains*.

Darrera de la preposició *per*, sol suprimir-se la *a* atona inicial d'algunes paraules: els demostratius, els verbs *anar* i *haver* (*per aquesta porta, per haver-ho dit*, pron. *per 'questa* porta, per 'ver-ho* dit*). La supressió de *a* darrera de *per* ha produit la confusió actual entre les dugues preposicions *per* i *pera*. En l'interior de la paraula: *cargol, carbaca, vermar**, etc., *vrema**, *vritat**, etc., per *verema, veritat;* en cambi, *romperé**, *permeteré**, etc., en lloc de *romprè, permetrè*. — La *a* inicial de *anar* i de *haver* és també generalment suprimida darrera dels complements atons: *leu 'naves* a casa, el 'nem* a veure, el 'guessis* vist*. Darrera de la preposició *en: en 'cabat*, en 'vent* arribat*. — Aquestes elisions són solament admissibles en poesia.

4. — Els mots de més d'una silaba no n tenen sinó una d'accentuada, que pot esser l'ultima (oxitonics), la penultima (paroxitonics) o l'antepenultima (proparoxitonics): *camí, camina, música*. La silaba accentuada pot anar seguida de més de dugues silabes atones quan s'ajunten a un verb un o més complements atons: *sapiga-la, porta-me-la*, pron. *sàpigạlạ, pòrtạmạlạ*. Alguns mots tenen dugues silabes accentuades:

A. Els adverbis en *ment: malament, lentament,* pron. *màlamén, léntamén.* B. Els compostos dels prefixes *contra, entre, sobre: contrabaix, entreclaror, sobrepujar,* pron. *còntrabàix, éntraclaró, sóbrapujà.* Hi ha excepcions. C. Els compostos de dos noms o de verb i de nom: *agre-dolç, renta-mans,* pron. *àgradólç, réntamàns;* però *tot-hom,* pron. *tutòm.*

En català l'accent grafic s'emplea principalment pera indicar la silaba tonica en determinats mots polisilabics. El sistema d'accentuació generalment adoptat és el de la llengua castellana: s'accentuen els mots proparoxitonics (*última*), els paroxitonics terminats en consonant (*últim*) i els oxitonics polisilabics terminats en vocal (*camí*). En l'aplicació d'aquestes regles, la *i* (*y*) i la *u* subjuntives se consideren com consonants, i la *n* i la *s* finals, com no escrites; així s'escriuen sense accent *desmai, adjectiu, surten, corres,* i s'accentuen *encén, digués.* També s'emplea comunment l'accent sobre *i* i *u* toniques seguides de vocal (*teoría*). Alguns accentuen els plurals en *ns* a fi de conservar l'accent del singular (*camí-camíns*), i formes verbals tals com *teméres, temerèm,* a fi de conservar l'accent de les primeres persones respectives *temí, temeré.*

En algun tractat d'ortografia s'ha proposat que no s'usi altre accent que l'agut (´); peró tot-hom n'emplea dos, l'agut i el grave (`). De que no hi hagi sinó un sol signe pera representar les dugues vocals *è* i *é,* i un sol signe pera representar les dugues vocals *ò* i *ó,* resulta que s troben escrites am les mateixes lletres

algunes paraules perfetament distintes en la pronunciació, tals com *nèta* i *néta, bòta* i *bóta;* l'empleu dels dos accents permet precisar el sò de la vocal tonica en aquestes paraules. Avui s'emplea comunment el grave sobre les vocals obertes (*bòta,* calçat) i l'agut sobre les vocals tancades (*bóta,* tonell). Admesos els dos accents, no cal dir que quan en els polisilabs s'ha d'accentuar una *e* o una *o,* s'emplea l'un accent o l'altre segons que la vocal és oberta o tancada. És aixi indicat per l'accent grafic no solament el lloc de l'accent tonic sinó la naturalesa de la vocal accentuada. Però (exceptuades les paraules com *bòta* i *bóta*) l'empleu dels dos accents no precisa la pronunciació de les *e* i de les *o* toniques sinó en aquelles paraules que per les regles d'accentuació han de portar accent grafic; per consegüent, en una infinitat de casos la pronunciació d'aquelles vocals queda sense precisar malgrat l'empleu dels dos accents. Sobre *i, u* i *a,* s'emplea comunment l'accent agut; L'Avenç emplea l'agut sobre *i* i *u,* el grave sobre *a* (*camí, comú, dirà*).

La silaba unica dels monosilabs és generalment accentuada; és atona en l'article, en els adjectius possessius *mon, ton, son,* en els pronoms complements sense preposició (*me, te, nos,* etc.), en les preposicions *a, ab, am, amb, de, en, per,* en *que* i en algun altre. En dos casos és indicat l'empleu de l'accent grafic en els monosilabs: quan se volen diferenciar en l'escriptura dos monosilabs tonics que, malgrat esser diferents en la pronunciació, s'escriuen am les mateixes lletres (*òs* i *ós*), i quan se vol diferenciar un monosi-

lab tonic d'un altre d'aton que s'escriu am les mateixes lletres que l tonic (*més* i *mes: mes germanes són més grans*). Sota l'influencia castellana, s'emplea comunment l'accent grafic en altres monosilabs, com *com, quan, quant,* etc., interrogatius, la conjunció *o,* i adhuc en alguns d'atons, com la preposició *a* i l'adjectiu o adverbi *que.*

El sistema d'accentuació castellà és tal que, en les paraules que no han de dur accent grafic, el lloc de l'accent tonic és indicat per la terminació. Al costat d'aquest sistema hi ha l'adoptat per L'Avenç, que en general no precisa l lloc de l'accent tonic, no empleant l'accent grafic sinó pera facilitar la lectura de determinats oxitons (*dirà, serè, camí, comprès, encéu*) i evitar confusions entre paraules que s'escriuen am les mateixes lletres, malgrat esser diferents en la pronunciació (*bòta-bóta, més-mes, pública-publica*). És el sistema adoptat en aquesta obra.—En algunes combinacions vocaliques terminades en *i,* la pronunciació dissilabica és indicada posant (¨) sobre la *i: reïna* (L'Avenç).

5.—Momentanies i fricatives. Són:

c: és la *c* de *cor.*
x: és la *x* de *guixos.*
s: és la *s* de *sap.*
t: és la *t* de *tu.*
f: és la *f* de *formiga.*
p: és la *p* de *peu.*
g: és la *g* de *fanga* o la de *sega.*
j: és la *j* de *pluja.*
z: és la *z* de *zero.*
d: és la *d* de *renda* o la de *freda.*
v = *f* suau.
b: és la *b* de *cambi* o la de *rebi.*

Formant silaba am la vocal següent, són possibles

totes les consonants de la primera columna (les sordes) i totes les de la segona (les sonores); però en la major part de Catalunya, la labio-dental sonora *v* ha estat reemplaçada per la bilabial *b;* així s pronuncien igualment *veu* i *beu* (VIDE, BIBI). — Les guturals (*c, g*) s'escriuen *qu* i *gu* davant de *e* i de *i: blanques, trenquem, aquí, ofegues, guerra, seguit.* La sorda s'escriu *q* davant de *u* atona seguida de vocal: *quatre, qüestió, quota.* Les excepcions són rares: *cuaça, cueta, cuota,* derivats de *cua; evacuar* (en llatí, EVACUARE), etc. És bastant comú escriure *cantitat*, cocient*, cotidià*,* etc., en lloc de *quantitat, quocient, quotidià.* La *u* atona que va entre *q* o *g* i *e* o *i,* s'acostuma a escriure *ü: freqüent, següent, lingüístic.* — La palatal sorda *x* s'escriu comunment *ix* darrera de les vocals *a, e, o* i *u.* Ex.: *caixa, feixa, coixa, gruixa.* Darrera de vocal el signe *x* pot servir pera representar les combinacions *cs* i *gz* (*axioma, fixar, exemple*); per això quan ha de representar el sò palatal se li anteposa la *i* si no n'hi ha ja una com en *guixaire.* No obstant, alguns escriuen *x* palatal intervocalica sense aquesta *i: caxa, fexa, coxa, gruxa* (?). — La palatal sonora *j* s'escriu *g* davant de *e* i de *i: germà, mengés, bategi.* S'escriu *j* i no *g* davant de *ecc* i de *ect* (*projecció, abjecte*) i en algunes paraules com *jeure, Jesús, Jerusalem,* etc. — El català posseeix *s* sorda (escrita *ss* entre vocals) i *ç* (escrita *c* davant de *e* i de *i*): la primera prové de *s* o de *ss,* i la segona, d'altres sons, tals com *c, t, ce, ci, te, ti,* etc. Ex.: SANCTA-*santa,* GROSSA-*grossa;* CŒLU-*cel,* GRATIA-*gracia,* CALCEARE-*calçar,* PLATEA-*plaça,* FORTIA-*força,* BRACHIU-*braç,*

LAQUEU-*llaç*. Actualment *s* i *ç* se pronuncien totes dugues *s* sorda; aquest sò pot, doncs, esser representat per *s* (*santa*), per *ss* (*grossa*), per *ç* (*plaça*) i per *c* (*cel*). BALLOT i altres gramatics, tot conservant *c* davant de *e* i de *i*, reemplacen *ç* per *s* o per *ss;* així escriuen, per exemple, *cel, gracia, acció,* però *calsar, forsa, plassa; vencer,* però *vensut*. Conservant-se *c* davant de *e* i de *i*, és inadmissible l cambi de *ç* en *s* o en *ss;* no hi ha cap raó pera conservar la distinció entre *ç* i *s* en uns casos (*set, cel*) i en altres no (*grossa, plassa*). Durant algun temps gaire bé tot-hom segueix a dits gramatics, i la *ç* sembla condemnada a desapareixer; però avui aquesta *c*, anomenada *c* trencada, torna a usar-se molt, essent cada dia més nombrosos els partidaris de la seva conservació (AGUILÓ, VERDAGUER, L'AVENÇ).—La *z* o *s* sonora (*zero*) se representa per *s* entre vocals: *cosa, desa*. També s'escriu comunment amb *s* la *s* sonora del prefixe *trans: transitar, transatlantic*. Alguns empleen *s* am valor de *z* en algunes paraules més, com *endinsar, enfonsar, alsina,* etc. En cambi, altres escriuen am *z* adhuc el prefixe *trans*: *tranzitar*, tranzigir**. Per influencia castellana se pronuncia *s* sorda en lloc de *s* sonora intervocalica en un nombre considerable de paraules, les quals se veuen sovint escrites amb *ss* en lloc de *s*. Ex.: *entussiasme*, explossió*, adhessió*, frasse*, Cessar*,* etc. S'ha d'escriure *entusiasme, explosió, adhesió, frase, Cesar,* i pronunciar *ạntuziàzmạ, ạcspluzió, ạdạzió, fràzạ, Cèzạr*. També s pronuncia alguna vegada *s* sorda en lloc de *s* sonora inicial: *zona, zoologia,* són comunment pro-

nunciats *sòna**, *snulugía**, en lloc de *zòna*, *znulugía*. —El català posseeix *b* i *v*, que corresponen respectivament a *b* i a *v* llatines, i entre vocals la *b* a la *p*, la *v* a la *b* i a la *v*: APIC'LA-*abeyla*, SAPERE-*saber*, COOPERTU-*cobert*; HABERE-*haver*, CABALLU-*caval*, PROBARE-*provar*, FABA-*fava*, PORTABA-*portava*. A *b* i a *v* antigues correspon *b* bilabial en la llengua actual de la major part de Catalunya. Conservant-se en l'escriptura ls dos signes *b* i *v*, l'etimologia pot servir de guia pera l'ortografia del sò bilabial *b*, tenint però en compte les transformacions que en català van sofrir les labials intervocaliques llatines; així entre vocals s'escriurà *v*, no solament quan en llatí hi ha *v* (*nova*), sinó també quan hi ha *b* (*haver*): *b* intervocalica catalana respon a *p* llatina (*abella*), i no s troba responent a *b* llatina sinó en paraules savies (PROHIBERE-*prohibir*). V. § 9. Sota l'influencia castellana, s'havia empleat durant algun temps la *b* per la *v* en molts del mots que tenen *b* en llatí, *v* en català, tals com *cavall* (en castellà, *caballo*). BOFARULL estableix aquesta regla: s'escriurà *b* quan en llatí hi ha *b*, i escriu *caball*, *proba*, *faba*, *gobern*; però, al costat d'aquestes paraules, escriu *haver*, *devent*, *bevent*, *escrivint*, etc., i conserva la *v* en els imperfets en *ava* (*parlava*, *portava*). ESTORCH, més llogic, escriu *haber*, *debent*, *bebent*, *escribint*, *parlaba*, *portaba*. Avui se va ja rectificant la grafia de totes aquestes paraules en que s'havia introduit la *b* en substitució de la *v* antiga. Convindria diferenciar en la pronunciació la *b* i la *v*, com se fa en algunes comarques, que posseeixen *b* bilabial i *v* labio-dental (Camp de Tarragona).

Formant silaba am la vocal anterior, són possibles totes les sordes i totes les sonores. En l'interior de la paraula, les sordes se troben sempre davant d'una consonant sorda (*c, x, s,* etc.), les sonores, davant d'una consonant sonora (*g, j, z,* etc., les liquides i les nasals). En fi de paraula no són possibles sinó les sordes quan la paraula va seguida d'un repòs; però quan se pronuncia intimament lligada am la paraula següent, les sordes finals devenen sonores davant d'una consonant inicial sonora: *cap, cap sac,* pron. *càp, càpsàc; cap bou, cap gat,* pron. *càbbòu, càbgàt*. En *cap bou, cap gat* (*cap* no s'escriurà pas, ara am *p,* ara am *b*), el signe propri d'una sorda (*p*) representa una sonora (*b*), com en *coneix-me, les bones,* pron. *cunëjma, lazbònas;* al contrari, en *adquirir, observar,* que tot-hom escriu am *d* i am *b* (etimologiques), el signe propri d'una sonora representa una sorda, *d* i *b* sonen *t* i *p*. La pronunciació sola no pot, doncs, servir de guia pera l'ortografia de les momentanies i de les fricatives formant silaba am la vocal anterior. — Davant de consonant o en fi de paraula, les fricatives, sordes o sonores, no són mai representades pels signes propris de les sonores (*j, z, v*): les dugues palatals (*x, j*) són representades per *x* o per *ix* (*guix, peix*); les dugues *s* (*s, z*), per *s* o per *ç* (*pas, braç*); les dugues labio-dentals (*f, v*), per *f*. En cambi les momentanies, sordes o sonores, són representades, ara pels signes propris de les sordes (*c, t, p*), ara pels signes propris de les sonores (*g, d, b*), servint principalment de guia l'etimologia. Segons L'Avenç:

A. En l'interior de la paraula, s'escriu *c* davant de *c* i de *t* (*accent, pacte*) i *g* davant de les altres consonants (*digne, fragment*), excepte en paraules com *dracma, tecnic* (DRACHMA, TECHNICU); s'escriu *d* en el prefixe *ad* (*admirar, adquirir*) i *t* en els altres casos (*atmosfera, logaritme*); s'escriu *b* en els prefixes *ab, ob* i *sub* (*abjecte, observar, subjectar*) i *p* en els altres casos (*capta, capsa, optica*), excepte en paraules com *dubtar, dissabte* (de DUBITARE, DIE-SABBATI). B. En fi de paraula, s'escriu generalment *c, t, p* (*amic, tot, cap*); s'escriu *g, d, b* en paraules com *dialeg, acid, barb* (de DIALOGU, ACIDU, BARBU). En fi de paraula molts no admeten sinó *t* i *c,* que escriuen seguida d'una *h,* i rebutgen *d* i *g,* tot admetent *b* al costat de *p: amich, dialech; tot, acit;* en cambi *cap, adob* i fins *sab*, cab*,* en que *b* no és pas etimologica. Si en fi de paraula no s volen admetre sinó les sordes, per què *adob* i no *adop?* I per què no s'admetrien les sonores? La *d* de *acid* és etimologica com la de *adquirir;* s'admetria *d* am valor de *t* en *adquirir,* en que no és possible sinó l sò *t,* i no s'admetria en *acid,* en que són igualment possibles els sons *t* i *d.*

El català posseeix dugues palatals compostes, sorda i sonora. La primera (=*c* italiana davant de *e* i de *i*), sò semblant al de *ch* castellà, és representada per *tx: cotxe, butxaca.* La segona (=*g* italiana davant de *e* i de *i*) és representada per *tg* davant de *e* i de *i* i per *tj* en els altres casos: *jutge, viatgi, platja, coratjós.* En fi de paraula, si aquesta va seguida d'un repòs, no és possible sinó la sorda, que s'escriu generalment *ig:*

maig, veig, boig, fuig. Darrera de *i* s'escriu comunment *tg* o *tj;* L'Avenç escriu *g: mitg, mitj; mig.* En algunes paraules s'escriu *tx: despatx.* V. § 10. Davant de tota consonant inicial que no sigui una sorda, *ig* (o *g* o *tg*) i *tx* finals sonen *tj* i tenen igual pronunciació davant de vocal o de *h,* seguint en això a les fricatives pures (*x, s, ç, f*). A Barcelona hi ha una tendencia a pronunciar *tj* o *tg* interiors com *tx; viatge, platja,* pron. *viàtxa*, plàtxa*.*—La combinació *cs* se representa generalment per *x* (*maxima, fixar*); davant de *e* i de *i,* s'escriu *x* o *cc* (*accent, acció*) i *xc* si va darrera de *e* inicial (*excedir, excitar*). La combinació *gz* s'escriu *x* (*exemple, exhalar*). En fi de paraula: *pocs, amics, dialegs* (L'Avenç); però comunment, *pochs, amichs, dialechs.* El prefixe *ex-* és sovint pronunciat *es;* analegament *subs-, trans-,* se pronuncien a vegades *sus, tras: esplicar*, sustancia*, trasatlantic*;* s'ha d'escriure *explicar, substancia, transatlantic.* En cambi, *espontani, esceptic,* etc., i no *expontani*, exceptic*,* com sovint s'escriu.—Entre una vocal i una *l,* la *b* i la *g* se pronuncien *bb* i *gg: poble, regla* se pronuncien *pòbbla, réggla* (i a Barcelona hi ha una tendencia a pronunciar *pp* i *cc: pòppla*, réccla**). Hi ha ben poques excepcions: *ablanir, aglomerar, aglà,* etc. S'ha intentat alguna vegada introduir *bb* i *gg* en la llengua escrita: *notabble, seggle.*

6.—Liquides. El català posseeix dugues *r,* la *r* vibrant o forta (*rei, euraona*), que s'escriu *rr* entre vocals (*arrenca, terra*), i la *r* senzilla o suau (*ara,*

jura); i dugues *l*, la *l* ordinaria (*mel, merlot*), i la *l* palatal, que s representa actualment per *ll* (*llop, ull;* escrits abans *lop, uyl*). Posseint el català *l* doble (*expel-lir, col-le-gi*), és un gros defecte de l'ortografia actual que s representi la *l* palatal per dugues *l* com en castellà. El signe natural de la *l* doble és *ll*, i millor que cercar una altra manera de representar-la (*l-l, tl*), fóra pensar en adoptar un altre signe pera la representació de *l* palatal. Avui és comú escriure *l* senzilla per *l* doble en una infinitat de paraules (*ilustre, expelir*, etc. [1]), i és perquè repugna escriure *il-lustre, expel-lir*, etc., o *itlustre, expetlir*, etc., i no s vol tampoc escriure *illustre, expellir*, etc., essent *ll* el signe adoptat pera la representació de la *l* palatal. Però escrivint *ilustre, expelir*, etc., s'afavoreix una tendencia del català actual a reemplaçar la *l* doble per la *l* senzilla, i precisament caldria combatre aquesta tendencia, deguda a la influencia castellana.

Nasals. Són *m* (*mare, ram*), *n* (*noia, gran*) i *ny* (*llenya, bany*). Ortografia de les nasals davant de consonant: A. Davant de les guturals (*c, q, g*) s'escriu sempre *n*, que sona *n* gutural: *blanca, trenqui, fangar*. B. Davant de *x*, de *j* i de *ll*, s'escriu sempre *n*, que sona *n* palatal: *gronxar, angel, enllaçar*. C. Davant de les consonants *s, ç, z, t, d, l, n, r*, s'escriu generalment *n*: *pensa, dança, princep, senzill*, etc. Davant de les sordes *t* i *ç*, s'escriu *mp* en paraules com *redemptor*,

---

[1]) Nosaltres mateixos en aquesta obra havem escrit *silaba* i no *sillaba*.

consumpció (de REDEMPTORE, CONSUMPTIONE), que deuen pronunciar-se *redemtor, consumció,* i no *redentor, consunció.* Davant de la desinencia *s,* s'escriu *m, n* o *ny* segons la pronunciació: *rams, grans, banys; tems, prens, planys.* Davant de *n* s'escriu *n* o *m* (no *mp*) segons la pronunciació: *ennegrir, condemnar* (no *condempnar*). D. Davant de les bilabials (*p, b, m*) s'escriu sempre *m: ample, cambi, immens, commoure.* Davant de *f,* la pronunciació no exigeix, com en castellà, el cambi de *m* etimologica en *n;* així s'escriu *n* en els prefixes *en, in, con* (*enfilar, influir, confiar*); però *amfiteatre, triomfar* (de AMPHITHEATRU, TRIUMPHARE: *mf* respon a *mph,* transcripció de μφ. V. § 7, nota). Davant de *v* s'escriu *n,* la qual sona *m* en les regions on se pronuncia *v* bilabial: *enveja,* pron. *ambèja.* Observem que molts, imitant als castellans, no escriuen mai *m* davant de *m* i de *f: anfiteatre*, inmens*, conmoure*.* L'AVENÇ escriu *amfiteatre, immens, commoure,* i escriu constantment amb *m* el prefixe *circum: circumferencia, circumstancies.*

7.—El català oriental ha deixat caure completament la *p* final darrera de *m,* la *t* final darrera de *l* i de *n: camp, alt, cant,* són pronunciats avui *càm, àl, càn* (*camps, alts, cants,* pron. *càms, àls, càns*). La *r* final ha caigut igualment en una infinitat de paraules: *clar, voler, primer, flor, calor, monastir, dur,* són pronunciats *clà, vulè, primé, flò, caló, munastí, dú* (*clars, primers,* etc., pron. *clàs, primés,* etc.). La caiguda de la *r* final és molt més freqüent que la persistencia

(*car, cor, pur*); té lloc en tots els presents d'infinitiu sense excepció i en la majoria dels polisilabs en *ar*, en *er* i en *or*. *p*, *t* i *r* caigudes en la pronunciació, se conserven en l'escriptura; l'etimologia pot servir de guia pera l'ortografia de *p*, de *t* i de *r* mudes finals: CAMPU-*camp*, TEMPUS-*temps*, RAMU-*ram*, PLUMBU-*plom*; MULTU-*molt*, SOLU-*sol*; FRONTE-*front*, SANCTU-*sant*, CANTUS-*cants*, MUNDU-*món*, GRANDE-*gran*, PLANOS-*plans*; CLARU-*clar*, FLORE-*flor*, MANU-*mà*, BONU-*bo*. Com se veu, a *nd* llatí correspon *n* català (GRANDE-*gran*, SECUNDU-*segon*, UNDE-*on*, QUANDO-*quan*; en l'interior de la paraula: SECUNDA-*segona*, FUNDA-*fona*, MANDARE-*manar*); no obstant, s'escriuen am *t* final els gerundius: CANTANDO-*cantant*, MOVENDO-*movent*. És bo observar que *t* final llatina no persisteix en català; per consegüent: CÁNTANT-*canten*, CANTÁBANT-*cantaven*, SUNT-*són*. Els radicals que han perdut *t*, *p* o *r*, se troben amb aquestes lletres quan formen part d'una paraula acompanyats d'una terminació (*s* exceptuada) o d'un sufixe: *alt* (pron. *àl*), *alta-altet*; *clar* (pron. *clà*), *clara-claretat*. Analegament: *cantar* (pron. *cạntà*), *cantaré-cantaria*; *temer* (pron. *témạ*), *temeré-temeria*. En cambi, una paraula següent rares vegades ha determinat la conservació d'aquelles lletres. Excepcions: A. Els infinitius oxitonics conserven la *r* davant dels complements atons afixats: *parlar-me, voler-ne, fer-hi, sentir-ho, dur-lo*, pron. *pạrlàrmạ, vulèrnạ, féri, sạntíru, dúrlu*. B. El monosilab *sant* fa sentir la *t* davant de vocal (*Sant Andreu, Sant Hilari*); igualment, alguns altres monosilabs en frases estereotipades (*quant és, molt oli*).

Però també *on* i *quan*, que no tenen *t*, se pronuncien a vegades *ont* i *quant* davant de vocal (*on és*, pron. *óntés*). Fan sentir una *t* davant de *hi* i de *ho* afixats, els gerundius, que tot-hom escriu am *t* final, i les terceres persones del plural de l'imperatiu, que s'escriuen sense: *anant-hi, dient-ho*, pron. *ạnànti, diéntu;* però també *vagin-hi, diguin-ho*, pron. *vàginti, díguintu*. En fi de paraula poden suprimir-se *t* i *d* darrera de *r: fort*, pron. *fòrt* o *fòr*. En cambi *r* final és algunes vegades pronunciada *rt: si s mor ara*, pron. *sismòrtàrạ**. La *t* i la *d* precedides de *r* són sempre mudes davant de *s: forts, perds*, pron. *fòrs, pèrs*. L'etimologia pot servir de guia pera l'ortografia de les finals *r, rt* i *rd*. — *t* i *p* interiors mudes: *constantment, evidentment; redemptor, consumpció; esculptura, absorpció*.

Una altra lletra muda és la *h*. En el català actual se troben: A. *h* etimologica: *home, adherir* (HOMIME, ADHAERERE). Regla: s'emplea *h* en les paraules que tenen *h* en el llur origen. No obstant, se troba sovint escrit *ivern*, am**, etc. (HIBERNU, HAMU; en castellà, *invierno, anzuelo*). L'AVENÇ escriu *hivern, ham*, etc. No s conserva la *h* dels grupos greco-llatins *ch, ph, rh* i *th*, cambiant-se *ph* en *f: cronologia, filosofia, retorica, teorema* (CHRONOLOGIA, PHILOSOPHIA, RHETORICA, THEOREMA). *ph* dóna *p* en *filosop* i en *Josep*, comunment escrit *Joseph*. B. *h* substituint a una consonant intervocalica: *obehir, conduhir* (OBEDIRE, CONDUCERE). Els gramatics no donen regles pera l'empleu d'aquesta *h:* s'escriu *plaher, rihem*, però *paella, fiem;* s'escriu *suar* i *suhar, raó* i *rahó, creencia* i *crehencia*, etc. La caiguda d'una

consonant intervocalica llatina, fet freqüent en català, posa en contacte dugues vocals, les quals formen sovint una combinació dissilabica (*su-ar, ra-ó,* etc.); però poden també formar una combinació monosilabica (*cui-nar, dui-a*) i fins haver-se reduit a una sola vocal (*rebre* de *reebre*). En català antic apareix sovint una *h* en lloc de la consonant caiguda (*conduhir, duhia*); coincidint freqüentment la presencia de la *h* am la pronunciació dissilabica actual de la combinació vocalica, ha acabat per esser considerada dita lletra com el signe indicador d'aquesta pronunciació, i se l'ha introduida en paraules com *influir, mouen* (INFLUERE, MOVENT): *influhir*, mouhen*.* Donant aquest valor a la *h,* és impossible l seu empleu en paraules com *duhia, debia,* etc.: sols pot admetre-s *h* en lloc de la consonant caiguda, en les paraules que presenten actualment una combinació dissilabica. *h* antiga és així suprimida en una munió de paraules. L'AVENÇ la suprimeix en totes (?). No s'oposa a la supressió de *h* la pronunciació dissilabica de les dugues vocals en contacte: una infinitat de combinacions vocaliques no degudes a la caiguda d'una consonant són també dissilabiques: la combinació *ạó,* ho és en *lleó* (LEONE) el mateix que en *raó* (RATIONE); les combinacions creixents *uà, uí,* ho són en *continuar, influir* (CONTINUARE, INFLUERE), el mateix que en *suar, conduir* (SUDARE, CONDUCERE). L'immensa majoria d'aquestes combinacions no han estat mai escrites amb *h.* Observem, ademés, que moltes de les degudes a la caiguda d'una consonant, apareixen en català antic,

ja sovint, ja constantment, escrites sense *h*. C. *h* intervocalica sense cap valor etimologic, indicant que dugues vocals en contacte pertanyen a silabes diferents. S'emplea principalment: entre l radical i les terminacions en els verbs de la tercera conjugació (*influhir, atribuhir, atribuheix*); entre l radical i les terminacions del present de subjuntiu *i, is, in* (*estudihi, estudihis, estudihin,* malgrat *estudiar*); entre una *u* subjuntiva d'una combinació decreixent i una vocal següent (*cauhen, deuhen, diuhen, mouhen*). No cal dir que L'Avenç escriu: *influir, estudii, cauen,* etc. D. *h* acompanyant a *c* final: *amich, poch*. L'Avenç ha suprimit aquesta *h*. V. § 5. Cal observar que antigament no s'escrivia d'una manera constant com fan avui els seus partidaris. S'escriuen amb *h* final les interjeccions *ah, eh, oh, bah*.

No admetent-se ls grupos *ch, ph, rh* i *th*, la transcripció de les lletres gregues χ, φ, ῥ, i θ se troba esser *c* (*qu*), *f, r* i *t*. En català no s'ha posat mai en qüestió aquesta transcripció ni la de υ de que s parla en el § 2. El castellà emplea *c* (*qu*), *f, r* i *t*, i per aquesta sola raó l català emplea també *c* (*qu*), *f, r* i *t*. Si l castellà hagués conservat *ch, ph, rh, th* i *y* (com han fet el francès, el portuguès, l'inglès i l'alemany), no ho hauria també fet el català?

II

8. Terminacions nominals. — 9. Adjunció de sufixes als radicals nominals. Derivats i pseudo-derivats. Mots savis. — 10. Forma del radical. Radicals en vocal tonica i en *e* atona. Radicals en *t*, en *c*, en *p*, en *s* i en *tx*. Radicals en *u* subjuntiva.

8. — Les terminacions nominals són *ạ, ạs, u, us* i *s*. En el singular el nom està format pel radical i per la terminació *ạ* (*cas-ạ*), pel radical i per la terminació *u* (*motll-u*) o pel radical sol (*dit*); en el plural el nom està format pel radical i per una de les terminacions *ạs, us, s* (*cas-ạs, motll-us, dit-s*).

La terminació *ạ* correspon a dugues terminacions del català antic: *a* i *e*. Ex.: *càsạ, màrạ,* que corresponen a *casa, mare*. Per regla general, les vocals finals llatines cauen en català: solament la *a* persisteix (terminació *a*): CASA-*casa,* AMICA-*amiga,* CAPRA-*cabra,* però NASU-*nas,* AMICU-*amic,* NATALE-*nadal,* TRISTE-*trist*. Les altres finals poden també no caure, i allavors els correspon *e* en català (terminació *e*): TEMPLU-*temple,* PACTU-*pacte,* MATRE-*mare,* FEBRE-*febre*. Actualment (català oriental) a les dugues terminacions *a* i *e* correspon la terminació *ạ;* aquesta terminació nomi-

nal del català actual pot, doncs, esser escrita *a* o *e*, essent generalment escrita *a* quan prové de *a* llatina i *e* quan prové de les altres finals: *cabra, temple, febre;* l'adjectiu *digna* s'escriu *digne* en el masculí (DIGNU) i *digna* en el femení (DIGNA). En general, la terminació *a* deu esser escrita *a* en els noms femenins i *e* en els masculins. Les excepcions són poc nombroses: *el clima, el drama, el poeta, el sistema,* etc., *la mare, la febre, la llebre, la torre,* etc.—Hi ha dugues categories d'adjectius: els uns tenen una forma pera l masculí i una altra pera l femení (adjectius flexibles: *petit-petita*); els altres tenen una sola forma pera l masculí i pera l femení (adjectius no flexibles: *gran*); en els primers la forma femenina presenta constantment la terminació *a*. Per regla general, pertanyen a la primera categoria tots els adjectius, exceptuats els en *a*, en *ble*, en *aç*, en *al*, en *el*, en *il*, en *ant*, en *ent* i en *ar*, els quals pertanyen a la segona categoria (*belga, possible, eficaç, mortal, fidel, humil, constant, prudent, popular*). Pertanyen igualment a la segona categoria *suau, breu, comú, gran, cortès, feliç, atroç* i alguns altres, principalment en *e;* són, en cambi, flexibles *mal, tranquil, avar, car, clar,* els en *aç* augmentatius (com *grandaç*) i alguns en *ant* i *ent* (com *sant, violent*): *mal-mala, tranquil-tranquila,* etc. Els adjectius flexibles provenen dels adjectius llatins de tres terminacions (*car-cara*), i els no flexibles provenen dels de dugues terminacions (*gran*) o dels d'una terminació (*prudent*); però cal observar que, per una tendencia a introduir la terminació *a* en el femení, alguns adjectius

originariament no flexibles han devingut flexibles (*fort-forta, trist-trista, dolç-dolça, calent-calenta, dolent-dolenta*), i altres, com *igual, facil, feliç, elegant,* etc., presenten un femení en *a* (*igualá*, facila*, feliça*, elegantá**) al costat del femení sense terminació (*igual, facil, feliç, elegant*). Els adjectius en *e* són de la primera categoria (*digne-digna, negre-negra, exacte-exacta, pobre-pobra, altre-altra, nostre-nostra*) o de la segona (*acceptable, possible, noble, celebre*); però tots són no flexibles en la pronunciació (dialecte oriental): *un home noblạ, una dòna noblạ; un home dignạ, una dòna dignạ.*—En els noms d'homes i d'animals, el femení està format pel mateix radical del masculí més la terminació *a: fill-filla, nét-néta, sogre-sogra, gat-gata, goç-goça.* En alguns noms el femení té un radical diferent del del masculí o l mateix radical del masculí augmentat. Ex.: *pare-mare, gendre-nora, oncle-tia, boc-cabra, cavall-euga, porc-truja; gall-gallina; gegant, geganta* i *gegantessa.* En alguns noms la distinció entre l masculí i el femení s fa per medi de les paraules *mascle* i *femella: rossinyol mascle, rossinyol femella.*

La terminació *ạs* és la que presenten en el plural els noms que en el singular terminen en *a: càsạ-càsạs, màrạ-màrạs.* Correspon a una sola terminació del català antic: *es.* Ex., *càsạs, màrạs,* corresponen a *cases, mares.* És, doncs, natural que aquesta terminació *ạs* sigui constantment escrita *es: cases, mares.* No obstant, Ballot i altres gramatics l'escriuen *as* o *es* segons que la terminació del singular és *a* o *e: casa-casas, mare-mares.* Molts escriptors segueixen encara

aquestos gramatics (OLLER, GUIMERÁ, MESTRES); però cada dia són més nombrosos els partidaris d'una sola grafia (AGUILÓ, VERDAGUER, L'AVENÇ).—En català antic el plural de *-a* és *-es: casa-cases, grossa-grosses.* S'ha dit que ls plurals *cases, grosses,* etc., són arcaics, i que ls plurals actuals són *casas, grossas,* etc.; i això ha fet que molts rebutgessin la terminació *es* en els plurals dels noms en *a,* adoptant en lloc seu la terminació *as.* Els plurals *cases, grosses,* etc., no són arcaics: *e* atona pronunciant-se *ạ* (*mares,* pron. *màras; vellet,* pron. *vạllèt*), *cases* és *càsạs, grosses* és *gròssạs,* etc.; i *càsạs, gròssạs,* etc., són les formes actuals. D'altra part tot-hom escriu amb *e mares, temples, llibres.* Com pronuncien aquestes paraules els partidaris dels plurals en *as?* Si pronuncien *màras* (*e* pron. *ạ*), no poden dir que l català actual exigeixi *casas* en lloc de *cases,* i allavores per què cambiar *e* antiga en *a?* Si pronuncien *màrés* (*e* pron. *é,* no *ạ*), *mares* és una forma arcaica; i, acceptada *mares,* per què rebutjar *cases?* En el plural de *mare,* pera conservar la forma antiga, rebutjarien l'actual, i en el plural de *casa* acceptarien l'actual, rebutjant l'antiga. Observem que en els dialectes en que s pronuncien ben diferents *a* i *e* atones, el plural de *-a* és *-es* i no *-as.*—Cambis ortografics: *blanca-blanques, groga-grogues, plaça-places, roja-roges, platja-platges.*

La terminació *u* s'escriu *o: esbarjo, motllo.* Se troba principalment en paraules emmanllevades al castellà: *modelo*, tiro*, teatro*, centro*, ateneo*.* Moltes d'aquestes paraules devenen paraules catalanes cam-

biant tant solament la llur terminació: A. Per regla general, *o* deu esser suprimida: *modelo*-model, sodio*-sodi, polo*-pol, tabaco*-tabac*. B. La *o* deu esser cambiada en *e* quan les consonants precedents no permeten la supressió de la terminació: *teatro*-teatre, centro*-centre, arquitecto*-arquitecte*. C. La *o* deu esser cambiada en *u* subjuntiva quan va precedida d'una vocal tonica: *ateneo*-ateneu, liceo*-liceu, Perseo*-Perseu, Menelao*-Menelau*. Però cal no oblidar que la catalanisació de la terminació no és sempre una descastellanisació.—Alguns noms catalans dubten entre les dugues terminacions *o* i *e: bronze-bronzo, cotxe-cotxo, colze-colzo, oncle-onclo*. Els adjectius i pronoms *nostre-nostra, vostre-vostra, atre*-atra** (*altre-altra*), posseeixen una segona forma masculina en *o: nostro*, vostro*, atro**.

La terminació *us*, que s'escriu *os*, és la que presenten en el plural, no solament els noms que en el singular terminen en *o*, sinó ls terminats en *s* (*ç*), en *x*, en *sc* i en *st: motllo-motllos, gris-grisos, braç-braços, guix-guixos, bosc-boscos, trist-tristos*. Els noms en *ig* admeten generalment dugues formes de plural, en *s* i en *os: boig, boigs-bojos**. V. § 10. En català antic trobem *s* i *es* en lloc de *os: braces, trists*.—Els adjectius en *ç* són tots flexibles en el plural, prenent la terminació *os* en el masculí i la terminació *es* en el femení: en singular són *feliç* el masculí i el femení (encara que existeix *feliça**); en plural és *feliços* el masculí, *felices* el femení.

Alguns noms tenen la mateixa forma en el plural que en el singular: els paroxitons i els proparoxitons en *s* (*tesis, exlasis*), *temps*, els

noms dels dies de la setmana. Però ls noms en *is* aton potser estarien més bé escrits sense *s* en el singular: *extasi;* plural, *extasis*. Plural dels noms compostos: *contrabaix, contrabaixos; coll-tort, coll-torts; cara-girat, cara-girats; un cerca-pous; dos cerca-pous; un escura-dents, dos escura-dents; ric-home, rics-homes.*

En la catalanisació dels mots en *o*, la *o* deu esser cambiada en *u* darrera d'una vocal tonica; en cambi deu esser suprimida darrera d'una vocal atona: *sodio*-sodi, individuo*-individu*. No obstant, alguns cambien *o* en *u* darrera de la *u* atona, escrivint *individuu*, continuu*, assiduu**, en lloc de *individu, continu, assidu*. Quan la vocal anterior a la *o* és una *e* atona, ademés de suprimir-se *o*, *e* deu esser cambiada en *i*: *espontaneo*-espontani, crustaceo*-crustaci, homogeneo*-homogeni*. Per consegüent: *espontanea*-espontania, homogenea*-homogenia, linea*-linia*, etc., i *espontanitat, homogenitat*. Aquest procediment de catalanisació sembla preferible a un altre que consistiria en cambiar *eo* en *eu*: *espontaneu, crustaceu, homogeneu*. (Llavors: *espontanea, homogenea, linea* i *espontaneitat, homogeneitat*). Quan se suprimeix *o* final darrera d'una *n* que va precedida de vocal tonica, la *n* deu esser també suprimida: *meridiano*-meridià, Neptuno*-Neptù*. Entre les paraules emmanllevades al castellà que devenen catalanes per la sola catalanisació de la terminació, n'hi ha algunes terminades en *e*, *e* sovint pronunciada *é* i no *a* atona: *parque**, pron. *pàrqué* al costat de *pàrca* (pron. popular). En totes aquestes paraules *e* deu esser suprimida: *parque*-parc*. Catalanisació per medi de sufixes: *abono*-abonament, aplauso*-aplaudiment; perpetuo*-perpetual, mutuo*-mutual; serio*-seriòs*, etc. En certs casos (noms cientifics, propris, etc.) pot evitar-se la *o* castellana adoptant la forma llatina (nominatiu), com en francès: *ano*-anus, cubito*-cubitus, sacro*-sacrum*.

9.—Els radicals nominals perden l'accent tonic quan van seguits d'un sufixe de derivació; la llur vocal tonica (*à, è, é, í, ò, ó, ú*) devé atona (*ạ, i, u*). L'atona *ạ* respon a les tres vocals toniques *à, è* i *é;* s'escriu *a* quan respon a *à* i *e* quan respon a *è* o a *é*. Ex.: de *bràç-pèu-véll* se formen els derivats *brạcèt-pạuèt-vạllèt*, que s'escriuen *bracet-peuet-vellet*. L'atona *i* respon a la vocal tonica *í* i s'escriu sempre *i*. L'atona *u* respon a les tres vocals toniques *ò, ó* i *ú;* s'escriu *o*

quan respon a *ò* o a *ó*, i *u* quan respon a *ú*. Ex.: de *gròs-dólç-cúrt* se formen els derivats *grussèt-dulcèt-curtèt*, que s'escriuen *grosset-dolcet-curtet*. Dos mots s'anomenen l'un derivat de l'altre quan el primer conté l radical del segon més un sufixe; però també solen anomenar-se l'un derivat de l'altre tot parell de mots provinents de dos mots llatins l'un derivat de l'altre. Ex.: *llibertat* i *lliure*, provinents de LIBERTATE i de LIBERU, el primer derivat del segon. Se veu tot seguit que *llibertat* no està relacionat am *lliure*, com *bracet* am *braç* o *llibraç* am *llibre:* els derivats *bracet* i *llibraç* contenen els radicals dels primitius *braç* i *llibre*; *llibertat* no s pot dir que contingui l radical de *lliure*. Va sense dir que les regles donades més amunt no s refereixen als pseudo-derivats com *llibertat*, sinó als derivats com *bracet* i *llibraç;* així en els pseudo-derivats, contrariament a ço que s'ha establert més amunt, a una *e* del primitiu pot correspondre una *i;* a una *o*, una *u*, etc. Ex.: *lletra-literari, molt-multitud*. En aquest paragraf i en el següent no és qüestió sinó dels derivats com *bracet* i *llibraç*.

A continuació posem els principals sufixes nominals productius: *et* (*braç-bracet, pobre-pobret*); *aç* (*peu-peuaç, gros-grossaç*); *ot* (*poble-poblot, gras-grassot*); *ó* (*nas-nassó, petit-petitó*); *esa* i *or* (*cru-cruesa, lleig-lletgesa, blanc-blancor, fosc-foscor*); *enc* (*vermell-vermellenc, negre-negrenc*); *è* (*sis-sisè, vuit-vuitè*); *era* i *er* (*maduixa-maduixera, cirera-cirerer, pruna-prunera-pruner*); *ar* i *eda* (*canya-canyar, alzina-alzinar, roure-roureda, boix-boixeda, salzer-salzereda, arbre-arbreda*); *aire* i *er* (*gallina-*

gallinaire, aucell-aucellaire, cabra-cabrer, botiga-botiguer, argent-argenter); *issim* (*gros-grossissim, pobre-pobrissim*. Els adjectius en *ble* cambien *ble* en *bil* davant d'aquest sufixe: *noble-nobilissim*).

Veiem *i-u* llatines cambiar-se en *e-o* en *lletra-molt* (LITT'RA-MULTU), subsistir en *literari-multitud* (LITTERARIU-MULTITUDINE). Els noms com *literari* i *multitud* són savis: paraules introduides en el català pels lletrats, les quals han sofert una catalanisació més o menys forta, però no han estat sotmeses a tots els cambis fonics que en boca del poble havien sofert fins a devenir catalanes (indigenes) les paraules del llatí vulgar. A la naixença del català, *i-u* obertes (llatí vulgar) se cambien en *e-o*; en virtut d'aquet cambi fonic, LITT'RA-MULTU devenen *lletra-molt* (mots indigenes o populars). Més tard, els lletrats agafen les paraules LITTERARIUS-MULTITUDO i les introdueixen en el català catalanisant simplement la llur terminació (*i-u* no són cambiades en *e-o*): *literari-multitud* (mots emmanllevats o savis). Així a *e-o* de *lletra-molt* veiem corresponde *i-u* en els pseudo-derivats *literari-multitud*. Analegament, a *d* pot correspondre *t*; a *b, p*; a *u* subjuntiva, *d, b, v, ci*, etc.: *moneda-monetari, cabell-capillar, peu-pedestre, lliure-llibertat, bou-bovi, preu-preciós, ull-ocular*, etc. A vegades s'ha emmanllevat al llatí la paraula mateixa de la qual provenia ja un mot popular; per exemple, STRICTU (catalanisat *estricte*), del qual provenia ja *estret*. — La distinció entre les dugues classes de mots, populars i savis, té prou importancia en ortografia. Que *b* intervocalica llatina dongui *v* en català (HABERE-*haver*, CABALLU-*cavall*), no vol dir que s'hagi d'escriure constantment *v* en lloc de *b* intervocalica llatina: *b* intervocalica és conservada en els mots savis (PROHIBERE-*prohibir*, AMABILITATE-*amabilitat*, MOBILE-*mobil*); com, malgrat cambiarse-se *p* intervocalica en *b* (SAPERE-*saber*, SAPONE-*sabó*), és conservada aquesta *p* en mots savis com *opinió, saponificar*. Comunment se dóna com regla que l'ortografia del derivat s'ha d'acordar sempre am la del primitiu; aquesta regla té excepcions: no n tindria sense l'existencia dels mots savis. Que *molt, crosta, boca*, etc., tinguin *o* no vol dir que *multitud, crustaci, bucal*, etc., hagin d'esser escrits amb *o*: *literari, lingual*, etc., tenen *i* malgrat tenir *e lletra, llengua*, etc. Una dificultat se presenta: els mots savis han estat més o menys catalanisats, i la catalanisació dels pseudo-derivats por haver estat influida pel primitiu ja existent, sobre tot en alguns derivats verbals formats per sufixes freqüents tals com *ble, ció*. S'ha

d'escriure *probable-probabilitat* (de PROBABILE-PROBABILITATE) o bé *provable-provabilitat* (per influencia de *provar* o realment derivats de *provar*)?

El radical del primitiu més el sufixe constitueixen un nou radical, al qual pot acompanyar, com al primer, una terminació nominal o pot afegir-se un altre sufixe: *gran, grand-aç; grandaç-a, grandac-ac, grandac-ot.*

10.—La terminació del radical nominal no és sempre la mateixa quan va sol que quan va acompanyat d'una terminació nominal o d'un sufixe de derivació. Hi ha radicals que davant de la terminació o del sufixe apareixen augmentats d'una lletra (*germà, germana-germanet*); n'hi ha que cambien la llur lletra final (*nebot, neboda-nebodet*); n'hi ha que la perden (*ou, oet-oera*).

Els radicals terminats en vocal tonica s divideixen en tres categories: uns prenen *n* davant de la vocal de la terminació o del sufixe (*germà, germana-germanet*); altres prenen *r* (*cla*-clara-claret*); uns quants no prenen ni *n* ni *r* (*cru-crua-cruesa*). Els radicals de la primera categoria són nombrosissims. Ex.: *germà-germana-germanet-germanor, mà-maneta-manaça, ple-plena, pi-pinet-pineda, bo-bona-bonac, balcó-balconet, oportú-oportuna.* Són deguts a la següent llei fonetica: en català és suprimida la *n* devinguda final per la caiguda de la vocal final llatina: GERMANU-GERMAN-*germà,* PLENU-*ple,* PINU-*pi,* BONU-*bo,* OPPORTUNU-*oportú.* Els radicals de la segona categoria són també nombrosos; són deguts a l'emmudiment que ha sofert la *r* final en una infinitat de mots, els quals continuen escrivint-se amb *r*. Ex.: *clar-claror, lleuger-llengera, flor-*

floreta, senyor-senyora, dur-dura, madur-madura. En els radicals de la primera categoria, la *n* apareix també davant de la terminació *s;* en els de la segona, la *r* és muda en el plural com en el singular: *germà-germans, ple-plens, pi-pins,* etc., però *clà-clàs, flò-flòs, sanyó-sanyós,* etc., escrits *clar-clars, flor-flors, senyor-senyors,* etc.—La caiguda de la *n* final ha donat una serie de noms en *e* atona en que la *e* final deu esser considerada formant part del radical: HOMINE-HOMEN-*home*. Com *home: ase, cove, Esteve, freixe, jove, marge, orfe, rave, terme,* etc. La *n* caiguda apareix naturalment en els derivats: *home-homenet-homenot, jove-jovenet-jovenalla, freixe-freixeneda*. Plurals: *homens, asens, jovens, margens,* etc. Però hi hagut una tendencia a reemplaçar aquestos plurals primitius per plurals sense *n* (*homes, ases, joves, marges,* etc.). Alguns d'aquells subsisteixen encara (*homens*), altres han caigut en desuetud (*asens*). Als anteriors radicals en *e* poden afegir-se els en *er* aton en que la *r* ha estat emmudida: *alber, salzer, calzer, Llatzer*. La *e* emmudida apareix naturalment en els derivats: *alber-albereda, salzer-salzereda*.—L'immensa majoria dels noms pronunciats actualment amb *n* final s'escriuen am *t* darrera de la *n: sant, dent, quint, font, punt*. La *t* emmudida en fi de paraula apareix naturalment en els femenins i en els derivats: *sant-santa-santet, dent-denteta, quint-quinta, font-fonteta;* en cambi, *Joan-Joana-Joanet, nen-nena, segon-segona*. Analegament: *alt-alta-altet, esvelt-esvelta;* però *mal-mala, Miquel-Miquelet*. El radical de *gran* presenta *d* en els derivats: *grandet-grandaç-grandor*.

Els noms catalans en *n* (no *nt*) són poc nombrosos; molts dels que s'empleen són emmanlleus fets al castellà: *volcan*, faisan*, sultan*, panteon*, Platon*, Ciceron*, tiburon*.* S'ha de dir: *volcà, faisà, sultà, panteó, Plató, Ciceró, tauró.*

Els radicals terminats en una momentania (*t, c, p*) se divideixen en dugues categories: els uns conserven la momentania sorda davant de la vocal de la terminació o del sufixe; els altres la cambien en la sonora corresponent (*d, g, b*). A. Radicals en *t* precedida de vocal. Ex.: *gat-gata-gatet, dret-dreta, llit-llitet, brot-brotet, brut-bruta; forat-foradet, nebot-neboda-nebodet, mut-muda, agut-aguda, acit*-acida.* Els noms *gat, dret, llit,* etc., són escrits per tot-hom am *t* final; els noms *forat, nebot, mut,* etc., han estat escrits per alguns (M. Ferrer) am *d* final (*forad, nebod, mud,* etc.); però comunment sels escriu am *t*. D'aquestos noms els uns tenen *t* en el llur origen (*agut*-ACUTU), els altres tenen *d* (*acit**-ACIDU). En els primers la *t* final és la *t* llatina, que s cambia en *d* entre vocals (ACUTA-*aguda*), però que subsisteix quan, per la caiguda de la vocal final, se troba no esser ja intervocalica; en els altres la *t* final (sò) és la *d* llatina que per la seva posició és pronunciada *t*, com la *d* interior de *adquirir*. L'Avenç escriu am *t* els noms com *agut,* am *d* els noms com *acit*: agut, mut, nebot,* però *acid, liquid, solid*. B. Radical en *c* precedida de vocal. Ex.: *sec-seca, ric-rica-ricaç, poc-poca-poquet; grec-grega, amic-amiga-amigueta, foc-foguet, feixuc-feixuga*. El sò de *c* és representat comunment per *ch* en fi de paraula: *sech, grech, poch, foch,*

prolech. L'Avenç, quan va suprimir la *h* final, va adoptar un sistema, ja feia temps abandonat, segons el qual s'escrivien am *c* final els noms com *sec* i am *g* els noms com *grec* (M. Ferrer). Avui ha reduit considerablement l'empleu de la *g* final, no usant-la sinó en aquells noms en que l sò *c* prové de *g* llatina (o *ɣ*). Ex.: *proleg, cataleg* (prologu, catalogu); però *grec, amic* (græcu, amicu), malgrat *grega, amiga*. C. Radicals en *p* precedida de vocal. Els noms en *p* que tenen *p* en tots els derivats són escrits per tot-hom am *b* final (*adob, estreb*); els altres són escrits am *p* (*cap, llop, cop*). D. Radicals en una momentania (*t, c, p*) precedida de consonant. Ex.: *fart-farta, arc-arquet, esquerp-esquerpa; llart*-llardó, llarc*-llarga, balp*-balba*. L'Avenç acorda l'ortografia del primitiu o del masculí am la pronunciació dels derivats o del femení: *fart, arc, esquerp;* però *llard, llarg, balb*. Comunment s'escriu: *llart, fart, arch, llarch;* en cambi, *balb* al costat de *esquerp*.— Segons s'ha vist en el § 5, la pronunciació actual no s'oposa a l'empleu de *d* i de *g* finals. Tenint en compte això, alguns han volgut que en els noms terminats en una momentania aquesta vingués representada per *t-c-p* o per *d-g-b* segons la pronunciació dels derivats o del femení. Ex.: *llit-llitet, nebod-neboda; sec-seca, greg-grega; esquerp-esquerpa, balb-balba*. Però l'immensa majoria dels noms que haurien d'esser escrits am *d-g* finals tenen precisament *t-c* en el llur origen; *nebot-grec*, que tenen *t-c* en el llur origen (nepote-græcu) i que han estat sempre escrits am *t-c*, no han pas d'esser escrits am *d-g* unicament perquè

t-c originaries se cambien en *d-g* en els derivats i en els femenins, en que s troben en una posició diferent (entre vocals). Els unics mots en que s poden admetre *d-g* finals són els que tenen *d-g* en el llur origen (*acid, llarg*). Adhuc molts d'aquestos mots se troben antigament escrits am *t-c;* no obstant, permetent la pronunciació actual la conservació de *d-g* etimologiques i acceptant-se com s'accepta la *b* final al costat de la *p, d-g* són indubtablement preferibles a *t-c* en dites paraules.—Els radicals en *s* se divideixen també en dugues categories: els uns presenten *s* sonora davant de la vocal de la terminació o del sufixe; els altres presenten *s* sorda i són escrits amb *s* (*ss* entre vocals) o am *ç* (*c* davant de *e* i de *i*): *cas-casos, pagès-pagesa, pis-piset, fos-fosa, fus-fusos; gras-grassa-grassot, interès-interessos, gros-grossa-grossaç, rus-russos; braç-braços-bracet, feliç-feliços, goç-goça-gocet, lluç-lluços.*—Els radicals terminats en el sò *tx* se divideixen en tres categories: els uns conserven *tx* davant de la vocal de la terminació o del sufixe; altres cambien la sorda *tx* en la sonora corresponent *tj* (*tg*); una gran part cambien *tx* en *j* (*g*). Solament els de la primera categoria s'escriuen am *tx* final; els altres són escrits am *g* final, que s fa precedir d'una *i* darrera de *a*, de *e*, de *o* i de *u*. Ex.: *despatx-despatxos; mig-mitja-mitges, desig-desitjos, lleig-lletja-lletges; faig-fageda, roig-rogenc-rojor, puig-puget*. Els noms terminats en el sò *tx* prenen la terminació *os* en el plural (*despatxos, mitjos*); però aquells en que l sò *tx* s'escriu *ig* (*boig, lleig*), prenen la terminació *s* (*boigs, lleigs*), pronunciant-se *igs* com si fos

escrit *its* (*bòits, lléits*). Existeixen, no obstant, *bojos*, rojos*, batejos*, passejos*,* i, en cambi, *despaits*. En general, en la llengua parlada, els noms terminats en el sò *tx* admeten tots dugues formes de plural, en *s* i en *os;* s'exceptuen solament alguns com *puig,* que no admet sinó *s,* i els en *ítx,* com *desig,* que no admeten sinó *os* (Barcelona). Alguns, tenint en compte *despaits* (= *despaigs*) escriurien amb *ig* o *g* finals tots els noms terminats en el sò *tx,* adhuc els de la primera categoria (*despaig*). En cambi, la majoria rebutgen *g* final no solament en els noms de la primera categoria, sinó en els de la segona, com *mig, desig,* que escriuen *mitg*, desitg**. Actualment alguns radicals en *tx* semblen dubtar entre *tx* i *j* en els llurs derivats: *puig* posseeix, al costat de *puget,* el diminutiu recent *putxet; safreig, safreget* i *safretxet**.

Radicals terminats en *u* subjuntiva (*clau, peu, neu, niu, bou, pou*). En els derivats subsisteix la *u* del primitiu quan va davant seu *a, e* o *i;* cau quan va davant seu *o*. Ex.: *clau-claueta, peu-peuet-peuaç, niu-niuet; bou-boaç-boer, pou-poet-poaç*. La *u* final catalana substitueix generalment a una o a més consonants del mot originari: SEBU-*sèu,* PEDE-*peu,* PRETIU-*preu,* HERALDU*-*herau,* CLAVE-*clau*. Les consonants originaries apareixen sovint en els pseudo-derivats (*sebaci, pedestre, preciós, heraldic*); però, com hem vist, no apareixen en els vertaders derivats. En l'immensa majoria dels adjectius en *u, u* prové de *v* (VIVU-*viu,* NOVU-*nou*), la qual ha subsistit en el femení (VIVA-*viva,* NOVA-*nova*); tenim, doncs, *u* en el masculí, *va* en el femení: *viu-*

viva, nou-nova, esclau-esclava, nadiu-nadiva. Aquí l primitiu posseeix un radical en *u* i un radical en *v;* i aquest és el que prenen generalment els derivats: *blau-blava-blavenc-blavor.* Per analogia s'ha introduit *v* en el femení d'alguns mots que no tenen *v* en el llur origen: *meu-meva, teu-teva, hereu-hereva* (*meua**, *teua**, *hereua*). Hi ha alguns noms en que *u* final prové d'una vocal final (*pigmeu, cacau*); però fins en aquest cas pot esser considerada formant part del radical; així la veiem apareixer en els derivats (*cacau-cacauet*); no obstant: *pigmeu-pigmea, hebreu-hebrea,* etc. Observem: A. Davant del sufixe *issim: viu-vivissim, breu-brevissim, suau-suavissim.* B. Davant de la terminació verbal *ar: niu-niar, menyspreu-menysprear, coureu-courear, neu-nevar;* en cambi, *creu-creuar, estiu-estiuar, sèu-enseuar.*

Solament l'etimologia pot servir de guia pera l'ortografia de *s* i de *ç* finals. V. § 5. Els radicals en *s* (no *ç*) pertanyen a la primera o a la segona categoria segons que *s* provingui de *s* o de *ss* (*rs*); no obstant: *nas* (de NASU), *nassos-nassel-nassò* (però *nasal*); *imprès* (de IMPRESSU), *impresa-impresos* (però *impressió*). — Entre les paraules emmanllevades al castellà, se troben alguns noms femenins en *iç*, que deurien fer-se terminar en *iu: generatriç*-generatriu, actriç*-actriu.*

Remarquem l'introducció de *u* en alguns radicals en vocal tonica que no tenen *u* en el llur origen. Ex.: *altar* (ALTARE), *altars* i *altans*; collar* (COLLARE), *collars* i *collans*; la à, les às* i *les ans*; sofà, sofàs* i *sofans*, sofanet.* — Els plurals dels adjectius *nu, cru* i *dur* són *nus, crus* i *durs;* però existeixen també i són molt usats els plurals *nusos**, *crusos** i *dusos** (*ous dusos**). El plural de *nu* substantiu (més freqüentment *nus*) és *nusos*.

III

A. — 11. Present d'infinitiu. Gerundiu. Conjugacions. — 12. Present d'indicatiu. Present de subjuntiu. Ortografia de la vocal neutra en les terminacions dels dos presents. La posttonica del present de subjuntiu. Terminacions *am, an.* Verbs incoatius. Imperatiu. — 13. Imperfet d'indicatiu. Imperfet de subjuntiu. Perfet d'indicatiu. Participi passat. — 14. Extensió dels radicals guturalisats. — 15. Futur i condicional.
B. — 16. Conjugació dels verbs models *parlar, temer, rompre, dormir* i *vestir.* Verbs dits irregulars. — 17. Formes arcaiques. — 18. Formes dolentes.

A

11.—El present d'infinitiu pot dur l'accent en l'ultima silaba (infinitiu debil) o en la penultima (infinitiu fort). Els infinitius debils terminen en *à*, en *è* o en *í*. Ex.: *purtà, sąbè, sąntí;* radicals *purt, sąb, sant;* terminacions *à, è, í*. Els infinitius forts terminen en *ą:* A. Infinitius en *ą* precedida de *r* suau. Ex.: *fóndrą, càurą, rèbrą;* radicals *fónd, càu, rèb;* terminació *rą*. B. Infinitius en *ą* no precedida de *r* suau. Ex.: *témą, cunèixą, córrą;* radicals *tém, cunèix, córr;* terminació *ą*.—Els infinitius debils són escrits amb *r* final: *purtà, sąbè, sąntí,* són escrits *portar, saber, sentir* (futurs: *portar-è, sab'r-è, sentir-è*). Els infinitius

forts són escrits amb *r* final quan la llur terminació és *ạ;* sense, quan la llur terminació és *rạ;* així s'escriu *temer, conèixer, correr* (futurs: *temer-è, conèixer-è, correr-è*); però *fondre, caure, rebre* (futurs: *fondr-è, caur-è, rebr-è*). Els infinitius debils units a un complement aton (*me, te,* etc.) fan sentir una *r* darrera de la vocal tonica en que terminen; és la *r* primitiva, caiguda en l'infinitiu, però subsistent en el futur i en el condicional, temps compostos de l'infinitiu present. Així diem *purtàrlạ, sạbèrlu, sạntíri* (*portar-la, saber-lo, sentir-hi*). En cambi, diem *fóndrạlạ, rèbrạl, càurại* (*fondre-la, rebre-l, caure-hi*). Els infinitius en *ạ* han estat assimilats als infinitius en *rạ* i no fan sentir la *r* primitiva davant dels complements atons; així diem *témạlạ, cunèixạl, córrại,* i no pas *témạrlạ, cunèixạrlu, córrạri.* Si no s'acceptava la supressió de la *r* primitiva, s'hauria d'escriure *temer-la, conèixer-lo, correr-hi;* però comunment s'escriu *teme-la, conèixe-l, corre-hi,* malgrat *temer, conèixer, correr.* Ballot i altres gramatics escriuen amb *r* final tots els infinitius, adhuc els en *rạ: fondrer, caurer, rebrer.* Els infinitius en *rạ* han d'esser escrits sense *r* final, que és com tot-hom els escriu actualment; no obstant, durant força temps sels ha vistos quasi exclusivament escrits amb *r* (Bofarull, Blanch, Labernia, Estorch, etc.). En algunes regions se fan terminar en *re* tots els infinitius forts; així s diu *vèncere, estrènyere, conèixere, tèmere* (*tèmbre*), etc.

Els gerundius terminen en *àn,* en *èn,* en *én* o en *ín.* Quan l'infinitiu termina en *à,* el gerundiu termina en *àn: purtà-purtàn.* Quan l'infinitiu termina en *è,* el

gerundiu termina en *èn: sabè-sabèn*. Quan l'infinitiu termina en *ra* o en *a*, el gerundiu termina en *én: rèbra-rabén, cunèixa-cunaixén, rómpra-rumpén*. V. § 15. Quan l'infinitiu termina en *í*, el gerundiu termina en *ín: santí-santín*. Els gerundius són escrits per tothom am *t* final: *portar-portant, saber-sabent, rebre-rebent, coneixer-coneixent, sentir-sentint*. En l'immensa majoria dels verbs, l'introducció de la *t* en les terminacions del gerundiu (la *t* no és etimologica: *d* llatina cau darrera *n*. V. § 7) esborra tota distinció entre l gerundiu i el participi de present.—El radical del gerundiu no és mai tonic. En els verbs en *ar*, en *èr* i en *ir*, és identic al de l'infinitiu: *portar-portant* (rad. *purt*), *saber-sabent* (rad. *sab*), *sentir-sentint* (rad. *sant*). En cambi: *cabre* (rad. *càb*), *cabent* (rad. *cab*); *vencer* (rad. *vènç*), *vencent* (rad. *vanç*); *creixer* (rad. *crèix*), *creixent* (rad. *craix*); *correr* (rad. *córr*), *corrent* (rad. *curr*); *rompre* (rad. *rómp*), *rompent* (rad. *rump*). En alguns verbs en *re* la diferencia entre ls dos radicals és més forta: A. Quan el radical de l'infinitiu present termina en *u* (Ex.: *caure, creure, beure, riure*), en el gerundiu la *u* s troba cambiada en *v* (*bevent*) o suprimida (*rient*); i en aquest cas, el català actual interposa una *i* entre la terminació *ent* i el radical si aquest termina en *a* (*caient, creient,* abans *caent, creent*). Tenen *v* en el gerundiu: *beure, deure, escriure, viure, moure, ploure*. Suprimeixen la *u* en el gerundiu: *caure, jaure, traure, creure, seure, veure, riure, cloure, coure. Plaure* fa *plaent*. B. Quan el radical de l'infinitiu present termina en *d* precedida de *l* o de *n*, aquesta *d* no apareix

en el gerundiu. Ex.: *moldre-molent, vendre-venent, fondre-fonent.* El gerundiu de *pendre* (per *prendre*) és *prenent.*

S'anomenen verbs de la primera conjugació els en *ar* (*parlar,* gerundiu *parlant*); de la segona, els en *èr,* els en *er* no accentuat i els en *re* (*saber, vencer, rompre,* gerundius *sabent, vencent, rompent*); de la tercera, els en *ir* (*sentir,* gerundiu *sentint*). Són també de la segona conjugació: *dí, dú, fé, sé* (escrits *dir, dur, fer, ser*), gerundius *dient, duent, fent, sent.* Davant dels complements atons, *dí, dú, fé* i *sé* se comporten com els infinitius debils: *dir-li, dur-la, fer-ho, ser-hi;* pron. *dírli, dúrla, férn, sèri.*

12.—Present d'indicatiu. Paradigmes: *pàrlu, pàrlas, pàrla, parlèm, parlèu, pàrlan; tému, téms, tém, tamèm, tamèu, téman; dòrmu, dòrms, dòrm, durmím, durmíu, dòrman.* Les terminacions d'aquest temps són, doncs, *u, as, a, èm, èu, an,* en els verbs de la primera conjugació; *u, s, -, èm, èu, an,* en els verbs de la segona; *u, s, -, ím, íu, an,* en els verbs de la tercera. Porten l'accent tonic en la terminació (formes debils) la primera i la segona persona del plural; el porten en el radical (formes fortes) la tercera persona del plural i totes les del singular.—A. La *u* de la primera persona del singular és representada constantment per *o: parlo, temo, dormo.* B. En els verbs de la primera conjugació, la segona i la tercera persona del singular i la tercera del plural conserven la *a* caracteristica reduida a *a* (*parlas-parla-parlan*). En els verbs de la

segona i de la tercera conjugació, la tercera persona del plural termina també en *ạn* (*temạn, dormạn*); però les dugues persones del singular no presenten la posttonica *ạ* (*tems-tem, dorms-dorm*). La presenten per excepció totes dugues persones en els verbs *correr, obrir* i *omplir,* i solament la segona en els verbs que tenen el radical terminat en *s* sorda o sonora, en *x* o en *j: correr, corrạs-corrạ; obrir, obrạs-obrạ; vencer, venças; tussir, tussạs; cusir, cusạs; creixer, creixạs; fugir, fujạs.* La *ạ* posttonica de l'indicatiu present és constantment representada per *e* en els verbs de la segona i de la tercera conjugació: *temen, dormen, corres-corre-corren, obres-obre-obren, vences-vencen, tusses-tussen, cuses-cusen, creixes-creixen, fuges-fugen.* En els verbs de la primera, és comunment representada per *a* (*parlas-parla-parlan*); L'Avenç la representa per *a* quan és final i per *e* quan va davant de *s* o de *n: parles-parla-parlen.* C. En les dugues formes debils del present d'indicatiu, el català antic observa la distinció *am-au, em-eu, im-iu* (*parlam-parlau, temem-temeu, dormim-dormiu*). El català oriental no posseeix sinó *èm-èu, ím-íu:* les terminacions *am-au* han estat reemplaçades per *èm-èu* (*parlem-parleu*). No obstant, *am-au* subsisteixen en algunes varietats (mallorquí) i són encara empleades per alguns en la llengua escrita.— A. En els verbs en *ar,* en *èr* i en *ir,* el radical de les dugues formes debils de l'indicatiu present és identic al radical de l'infinitiu i del gerundiu, també debils: *parlar-parlant, parlem-parleu* (rad. *pạrl*); *saber-sabent, sabem-sabeu* (rad. *sạb*); *dormir-dormint, dormim-dormiu*

(rad. *durm*). En cambi, el radical de les formes fortes ha de diferir sovint del radical de l'infinitiu i del gerundiu: en aquestos temps, l'ultima vocal del radical no pot esser sinó *ạ, i, u;* en les formes fortes de l'indicatiu present, pot esser *à, è, é, í, ò, ó, ú;* a *ạ* del radical aton correspon *à, è* o *é* del radical accentuat; a *u* correspon *ò, ó* o *ú;* a *i* correspon *í*. Ex.: *parlar* (rad. *pạrl*), *parlo-parles-parla-parlen* (rad. *pàrl*); *pensar* (rad. *pạns*), *penso-penses-pensa-pensen* (rad. *pèns*); *sentir* (rad. *sạnt*), *sento-sents-sent-senten* (rad. *sènt*); *dormir* (rad. *durm*), *dormo-dorms-dorm-dormen* (rad. *dòrm*); *donar* (rad. *dun*), *dono-dónes-dóna-donen* (rad. *dón*); *suar, suo,* etc.; *mirar, miro,* etc. Les formes fortes de l'indicatiu present ens donen l'ortografia de la vocal pretonica de les formes debils: *ạ* s'escriu *a* en *parlar-parlant-parlem-parleu* (pron. *pạrlà-pạrlàn-pạrlèm-pạrlèu*), i *e* en *pensar-pensant-pensem-penseu* (pron. *pạnsà-pạnsàn-pạnsèm-pạnsèu*) i en *sentir-sentint-sentim-sentiu* (pron. *sạntí-sạntín-sạntím-sạntíu*); i *u* atona s'escriu *u* en *suar-suant-suem-sueu* i s'escriu *o* en *dormir-dormint-dormim-dormiu* (pron. *durmí-durmín-durmím-durmíu*) i en *donar-donant-donem-doneu* (pron. *dunà-dunàn-dunèm-dunèu*). No obstant, s'escriu *sortir-sortint-sortim-sortiu* (pron. *surtí-surtín-surtím-surtíu*) malgrat *surto-surts-surt-surten*. En *sortir* existeix l'alternancia *o-ú* (purament grafica en el dialecte oriental), com en *eixir* existeix l'alternancia *e-í: ixo, ixes, ix, eixim, eixiu, ixen*. Quan el radical duu l'accent tonic, aquest cau sempre sobre la darrera vocal del radical, a menys que sigui una *i* o una *u* subjuntives. Ex.: *suplica,*

titúla, estudia, continúa: però *flàira, dàura. Estúdia, càmbia,* etc., són castellanismes: s'ha de dir *estudía, cambía,* etc. B. En els verbs en *re* o en *er* no accentuat, en els quals l'infinitiu és fort i el gerundiu debil, les formes fortes de l'indicatiu present prenen el radical de l'infinitiu, i les debils, el radical del gerundiu. Ex.: *creixer* (rad. *créix*), *creixent* (rad. *crạix*): *creixo-creixes-creix-creixen* (rad. *créix*), *creixem-creixeu* (rad. *crạix*). El radical del gerundiu *caient* (de *caure*) és el de les dugues formes debils *caiem, caieu.* Analegament: *seient* (de *seure*), *seiem-seieu; rient* (de *riure*), *riem-rieu; cloent* (de *cloure*), *cloem-cloeu; devent* (de *deure*), *devem-deveu; movent* (de *moure*), *movem-moveu; ofenent* (de *ofendre*), *ofenem-ofeneu; absolent* (de *absoldre*), *absolem-absoleu,* etc. En cambi, en les formes fortes: *caure,... caus-cau-cauen; seure,... seus-seu-seuen; riure,... rius-riu-riuen; cloure,... clous-clou-clouen,* etc. Quan el radical de l'infinitiu present termina en *d* precedida de *l* o de *n,* aquesta *d* no apareix en les formes fortes del present d'indicatiu: *ofendre,... ofens-ofen-ofenen; absoldre,... absols-absol-absoleu; pendre* (per *prendre*),... *prens-pren-prenen.* En els verbs en *re* o en *er* no accentuat, el mateix present d'infinitiu ens dóna l'ortografia de la vocal pretonica de les formes debils: s'escriuen amb *e rạbén-rạbèm-rạbèu* de *rebre;* amb *a cạbèn-cạbèm-cạbèu* de *cabre.* En alguns verbs el present d'infinitiu i les formes fortes del present d'indicatiu tenen un radical amb *a* i un altre amb *e: naixer* i *neixer, naix* i *neix; jaure* i *jeure, jau* i *jeu; traure* i *treure, trau* i *treu* (les formes amb *e* són les més usades). En

aquestos verbs el radical de les formes debils s'escriu amb *a* (etimologica): *naixent-naixem-naixeu, jaient-jaiem-jaieu, traient-traiem-traieu*.—Si l radical verbal termina en una consonant sonora, aquesta s cambia en la sorda corresponent quan la desinencia és *s* o no hi ha desinencia (segona i tercera persona del singular de l'indicatiu present): *poder, pots-pot; pudir, puts-put; rebre, reps-rep; saber, saps-sap; cabre, caps-cap; cusir* (pron. *cuzí*), *cus* (pron. *cúss*); *fugir* fa *fuig*. Tothom escriu am *b caps-cap, saps-sap, reps-rep,* tot escrivint am *t pots-pot, puts-put, acuts-acut*. Acceptada l'alternancia *t-d* en aquestos verbs, s'hauria d'acceptar l'alternancia *p-b* en *cabre,* en *saber* i potser en *rebre,* escrivint, per exemple; *saps* i no *sabs,* com s'escriu *pots* i no *pods*. En la segona i en la tercera persona del singular, són mudes la *p* de *rompre* i la *t* de *mentir* i de *sentir;* en la segona persona, són igualment mudes la *t* de *sortir* i la *d* de *perdre* (V. § 7); en la tercera persona, és suprimida la *n* de *tenir* i de *venir: té, ve*. Cambis ortografics: *trencar, trenco-trenques-trenca-trenquem-trenqueu-trenquen; ofegar, ofego-ofegues-ofega-ofeguem-ofegueu-ofeguen; començar, començo-comences-comença-comencem-comenceu-comencen; menjar, menjo-menges-menja-mengem-mengeu-mengen*. Cambis inversos: *vencer, venço-venç; torcer, torço-torç; fugir, fujo*.—En alguns verbs la primera persona del singular de l'indicatiu present no pren la desinencia *o* i està formada pel sol radical modificat. Aquest radical modificat termina generalment en *c: dir, dic; dur, duc; beure, bec; creure, crec; deure, dec; seure, sec;*

heure, hec; escriure, escric; riure, ric; cloure, cloc; coure, coc; moure, moc; caure, caic; absoldre, absolc; moure, moc; valer, valc; soler, solc; encendre, encenc; ofendre, ofenc; vendre, venc; pendre, prenc; fondre, fonc; venir, vinc; tenir, tinc; conèixer, conec; poder, puc; estar, estic; viure, visc, etc. Termina en *ig* en quatre verbs: *veure, veig; fer, faig; haver, haig;* VADERE (*anar*), *vaig. Haver* fa també *he; fer, faç*. Esser* fa *só* (o *soc*); *voler, vull* (o *vui*); *saber, sé.* En alguns verbs la segona i tercera persona del singular i la tercera del plural tenen un radical especial terminat en *à: estar, estas-està-estan; dar,* † *das-da-dan; fer, fas-fa-fan; haver, has-ha-han;* VADERE (*anar*), *vas-va-van.* Observem: *dir, dius-diu-diuen; dur, duus-duu-duuen; lluir, lluus-lluu-lluuen.* Indicatiu present de *esser: só, ets, és, som, sou, són.*

El present de subjuntiu té, com el d'indicatiu, quatre formes fortes i dugues de debils. Aquestes són la primera i la segona persona del plural i tenen les mateixes terminacions que les corresponents del present d'indicatiu: *èm-èu, ím-íu.* Les terminacions de les altres quatre formes són en tots els verbs: *i, is, i... in.* Paradigmes: *pàrli, pàrlis, pàrli, pạrlèm, pạrlèu, pàrlin; témi, témis, témi, tạmèm, tạmèu, témin; dòrmi, dòrmis, dòrmi, durmím, durmíu, dòrmin.*—En el present de subjuntiu el català antic fa la distinció *e-a* (*parle, tema, dorma*), distinció que desapareix en la segona persona del singular i en la tercera del plural (*a* posttonica devenint *e* davant de *s* i de *n*). Aquesta distinció ha desaparegut completament en el dialecte

oriental: en les formes debils, les terminacions del present d'indicatiu han reemplaçat les primitives, i en les formes fortes, *i* ha reemplaçat la *e* i la *a* antigues; solament alguns verbs conserven les formes amb *a* o amb *e* (reduides a *ạ*) al costat de les formes amb *i* (*puga-pugas-pugan* al costat de *pugui-puguis-puguin*). Les antigues formes amb *e* i amb *a* són encara vives en algunes varietats i són actualment usades per alguns escriptors, els quals en els verbs de la segona i tercera conserven *a* fins davant de *s* i de *n* (*perda-perdas-perdan, dorma-dormas-dorman*).—Les formes del present de subjuntiu tenen el mateix radical que les corresponents del present d'indicatiu. Ex.: Present d'indicatiu: *parlo-parles-parla-parlen* (rad. *pàrl*), *parlem-parleu* (rad. *pạrl*). Present de subjuntiu: *parli-parlis-parli-parlin* (rad. *pàrl*), *parlem-parleu* (rad. *pạrl*). En els verbs en els quals la primera persona del singular de l'indicatiu present està formada pel sol radical modificat, les terminacions del present de subjuntiu s'uneixen an aquest radical, cambiant-se *c* i *ig* finals en *gu* i en *g*. Ex.: *absolc, absolgui-absolguis-absolguin* (rad. *ạpsòlg*), *absolguem-absolgueu* (rad. *ạpsulg*); *venc, vengui-venguis-venguin* (rad. *vẹ̀ng*), *venguem-venguen* (rad. *vạng*); *crec, cregui, creguem; ric, rigui, riguem; moc, mogui, moguem; dic, digui, diguem; duc, dugui, duguem; conec, conegui, coneguem; estic, estigui, estiguem; veig, vegi, vegem; haig, hagi, hagem*; vaig, vagi; faig, fagi** (usat al costat de *faci*, subjuntiu relacionat am *faç**). Am les formes *he, só, sé,* no hi ha relacionada cap forma de subjuntiu. En el català actual presenten també

un radical guturalisat els presents de subjuntiu dels verbs *esser, voler, saber* i *cabre: sigui, vulgui, sàpiga, càpiga;* abans, *sia, vulla, sapia, capia,* formes encara usades per alguns escriptors. Observem que *visc* no cambia la *c* en *gu,* sinó en *qu* (*visqui-visquem*), i que ls radicals *vaig, faç,* no s'ajunten sinó a les terminacions atones. Així, el present de subjuntiu de *fer* se conjuga actualment: *faci, facis, faci, fem, feu, facin;* existeixen, no obstant, *facem*-faceu** (abans, *façam-façau*). En el present de subjuntiu, les formes fortes ens donen l'ortografia de la vocal pretonica de les formes debils: s'escriuen amb *e crạguèm-crạguèu,* amb *a cạiguèm-cạiguèu,* amb *o muguèm-muguèu,* amb *u duguèm-duguèu.* Però s'escriu *jaguem-jagueu, traguem-tragueu, baguem-bagueu,* malgrat *jegui, tregui, begui;* i *volguem-volgueu, poguem-pogueu,* malgrat *vulgui, pugui.*—Els verbs que en el present de subjuntiu admeten les terminacions *ạ, ạs, ạn,* al costat de les terminacions *i, is, in,* són precisament aquells en els quals el present de subjuntiu té un radical diferent del del gerundiu. Ex.: *pugui-puguis-puguin, puga-pugạs-pugạn.* Les formes amb *i* són les més usades (Barcelona), excepte en els verbs *saber* i *cabre,* en els quals s'usen quasi exclusivament les formes amb *ạ*. En el present de subjuntiu, la *ạ* posttonica és comunment representada per *a: puga-pugas-pugan.* L'Avenç la representa per *a* quan és final i per *e* quan va davant de *s* i de *n: puga-pugues-pugueu.*

Veiem que en l'indicatiu present dels verbs de la primera conjugació i en el subjuntiu present, la *ạ* posttonica davant de les finals *s* i *n* és escrita *a* per

uns (*parlas-parlan, pugas-pugan*), *e* per altres (*parles-parlen, pugues-pugnen*); com la *ạ* que precedeix la *s* final en el plural dels noms en *a, ạ* també escrita *a* per uns (*casas*), *e* per altres (*cases*). Tant en el verb com en el nom, les formes amb *e* són les del català antic, i els que cambien la *e* antiga en *a* donen una forma diferent de l'antiga a un nombre infinit de paraules, resultant-ne tot cambiat, tot acastellanat, l'aspecte del català escrit. — Les formes amb *e* són preferibles a les formes amb *a;* ho són en el verb, com ho són en el nom (V. § 8). Recordem que la pronunciació oriental no exigeix el cambi de *e* antiga en *a: cases, parles-parlen, pugues-pugnen,* sonen *càsạs, pàrlạs-pàrlạn, púgạs-púgạn;* com *temples, coneixes, saben,* que ningú escriu amb *a,* sonen *témplạs, cunèixạs, sàbạn.* Observem, ademés, que en els dialectes en que s pronuncien ben diferents *a* i *e* atones, no s diu *parlas-parlan, pugas-pugan,* sinó *parles-parlen, pugues-pugnen;* com no s diu *casas,* sinó *cases.* — Un fet curiós: alguns, tot escrivint *e* en el nom, escriuen *a* en el verb: *cases,* però *parlas-parlan, pugas-pugan.* Són els partidaris extremats de la conservació de les formes antigues; el desig de conservar-les, que ls ha fet adoptar els plurals en *es,* els ha portats també a rebutjar els actuals presents de subjuntiu en *i;* així, en els verbs de la primera conjugació escriuen *e* en lloc de *i, parle-parles-parlen* en lloc de *parli-parlis-parlin.* Escrivint amb *a* les dugues formes de l'indicatiu present *pàrlạs, pàrlạn,* eviten la confusió d'aquestes formes am les corresponents del subjuntiu present *parles*, parlen*.* I

escriuen igualment *as* i *an* en lloc de *es* i de *en*, en tots els presents de subjuntiu en *a*, com *puga, vinga, tema*, dorma**, etc.: *pugas-pugan, vingas-vingan*, etc.— Com se veu, la celebre qüestió de les *as* i de les *es* està complicada en el verb amb una altra qüestió important, la de l'admissió dels subjuntius en *i* en la llengua literaria. A. En els verbs de la primera conjugació, la qüestió és si han d'esser *e-es-en* o *i-is-in* les terminacions de les formes fortes del subjuntiu present, si s'ha d'escriure *parle-parles-parlen* o *parli-parlis-parlin*. En el català oriental, les formes fortes del subjuntiu present terminen en *i-is-in;* am l'empleu dels subjuntius en *i*, el català parlat estableix una distinció completa entre les formes fortes del present de subjuntiu i les corresponents del present d'indicatiu. Si s'admeten els subjuntius en *i* en la llengua literaria, aquesta fa una distinció completa entre les formes fortes dels dos presents, la mateixa que la llengua parlada, essent indiferent que s'escrigui *e* o *a* en l'indicatiu. En cambi, no admetent-se ls subjuntius en *i*, i empleant-se en lloc d'ells els en *e*, dugues formes de subjuntiu se confonen am les corresponents d'indicatiu, a menys que s'escriguin aquestes amb *a*, i això fan els partidaris dels subjuntius en *e:* indicatiu, *parlas-parlan;* subjuntiu, *parles-parlen*. Però aquesta distinció que fan els partidaris dels subjuntius en *e* és perfetament arbitraria, no troba justificació ni en l'antiga llengua escrita ni en l'actual llengua parlada, i ademés, dins de la pronunciació oriental, és una distinció purament grafica:

parlas i *parles* són paraules homofones, com *negra* i *negre*. Entre ls que admeten els subjuntius en *i*, hi ha partidaris dels plurals en *as* (OLLER, GUIMERÁ, MESTRES, etc.), i partidaris dels plurals en *es* (L'AVENÇ). Va sense dir que ls primers ho són també de les terminacions verbals *as, an,* i els segons de les terminacions verbals *es, en*. Entre ls que no admeten els subjuntius en *i*, hi ha també partidaris dels plurals en *as* (BALLOT, BOFARULL, ESTORCH) i dels plurals en *es* (AGUILÓ, VERDAGUER); però tant els uns com els altres escriuen *as, an,* en l'indicatiu. Els primers sembla que solament s'hagin preocupat d'acostar el sistema de terminacions nominals i verbals del català al del castellà. Els segons han estat guiats pel desig de conservar les formes antigues; però tot no volent acceptar el cambi de *e* en *i* en el subjuntiu, cambi efectuat en la llengua parlada, n'accepten un altre, el de *e* en *a* en l'indicatiu, cambi arbitrari, que no s comprèn com poden admetre ls que miren amb horror els plurals en *as*. Llogics, haurien d'escriure *e* per tot, *e* en el plural dels noms en *a, e* en l'indicatiu i *e* en el subjuntiu. B. En els verbs de la segona i tercera conjugació les terminacions de les formes fortes del subjuntiu present són *i, is, in,* com en els verbs de la primera. En ells la *i* és també una vocal distintiva: *témin* és del subjuntiu, *témąn* és de l'indicatiu. És clar que ls que no admeten *i* en els verbs de la primera, no l'admeten tampoc en els verbs de la segona i tercera, en els quals adopten la *a,* que conserven fins davant de *s* i de *n*. Diem *temi-temis-*

temin, dormi-dormis-dormin; ells escriuen: *tema-temas-teman, dorma-dormas-dorman.* Els subjuntius en *a* en els verbs com *temer* i *dormir,* són naturalment rebutjats pels partidaris dels subjuntius en *i;* no ho són en els verbs com *poder, venir,* en els quals el català parlat admet encara les terminacions *ạ, ạs, ạn,* al costat de les terminacions *i, is, in.* Els que escriuen *e* en l'indicatiu dels verbs de la primera, no cal dir que escriuen *es, en,* en el subjuntiu: *puga-pugues-puguen; vinga-vingues-vinguen* (L'Avenç).

En el dialecte oriental les terminacions accentuades del present de subjuntiu són identiques a les del present d'indicatiu, no fent-se en l'immensa majoria dels verbs cap distinció entre les formes debils dels dos presents. Evitaria la confusió d'unes formes am les altres l'empleu de les terminacions antigues *am-au,* que alguns pretenen introduir en la llengua literaria. Diem *parlem-parleu, temem-temeu, dormim-dormiu,* tant en l'indicatiu com en el subjuntiu. Empleant les terminacions *am-au,* hauriem de dir *parlam-parlau, temem-temeu, dormim-dormiu,* en l'indicatiu; *parlem-parleu, temam-temau, dormam-dormau,* en el subjuntiu. Però és possible, dins del nostre dialecte, la resurrecció de les desinencies *am-au,* que en uns verbs haurien d'indicar el subjuntiu i en altres l'indicatiu? L'assimilació entre les formes debils dels dos presents pot esser condemnada per alguns com indigna d'una llengua literaria; però una assimilació identica ha tingut lloc en italià en la primera persona: *parliamo, temiamo, dormiamo,* són formes que pertanyen igualment al

subjuntiu i a l'indicatiu. Va sense dir que l'assimilació que combaten els partidaris de les formes antigues, no és deguda a l'influencia castellana, que tant s'ha deixat sentir en la nostra llengua: les formes actuals són molt més dissemblants de les castellanes que les antigues; l'espanyol no coneix l'assimilació que ha tingut lloc en català.

La major part dels verbs de la tercera conjugació allarguen el radical en les formes fortes (verbs incoatius); l'augment és *eix*. Ex.: *oferir, ofereixo-ofereixes-ofereix-ofereixen, ofereixi-ofereixis-ofereixi-ofereixin*. Els verbs de la tercera conjugació que no allarguen el radical són comptats (verbs purs): *acudir, ajupir, bullir, cruixir, cusir, dormir, eixir, escupir, fugir, grunyir, lluir, mentir, morir, munyir, obrir, omplir, pudir, sentir, sortir, -sumir, tenir, tussir, venir* i algun altre. En català hi ha hagut de tot temps una forta tendencia a introduir l'infixe *eix* en tots els verbs de la tercera; verbs abans purs (*cumplir*) han devingut incoatius, i en alguns dels verbs enumerats (especialment en els llurs compostos) la llengua parlada comença a dubtar entre les formes pures i les formes amb *eix*: *ment* i *menteix**, *recull* i *reculleix**, *consum* i *consumeix**, *ressent* i *ressenteix**. En la llengua parlada s'observa una tendencia a interposar una *i* entre l'infixe *eix* i el radical quan aquest termina en *a*. Ex.: *agraieix**, *proveieix**, en lloc de *agraeix, proveeix*. —En els verbs incoatius la primera persona de l'indicatiu present pot deixar de pendre la desinencia *o*, cambiant-se allavores *eix* en *esc*: *oferesc*, al costat de

ofereixo. Relacionades am la forma *oferesc: oferesca, oferesques, oferesca, oferesquen* (present de subjuntiu), al costat de *ofereixi, ofereixis, ofereixi, ofereixin*. El cambi de *x* en *sc* pot també tenir lloc en els verbs en *xer*, llevat *coneixer* i *pareixer*. Ex.: *mereixer: meresc* (al costat de *mereixo*); *meresca, meresques, meresca, meresquem, meresqueu, meresquen* (al costat de *mereixi, mereixis*, etc.). Les formes fortes amb *sc* han caigut en desuetud (Barcelona); no pot dir-se l mateix de les debils, preferibles a les amb *x: meresquem-meresqueu, cresquem-cresqueu, nasquem-nasqueu*. En el verb *eixir: isc* (al costat de *ixo*); *isca, isques*, etc. (al costat de *ixi, ixis*, etc.).

Imperatiu. La segona persona del singular i la segona del plural són respectivament iguals a la tercera del singular i a la segona del plural del present d'indicatiu; les altres són iguals a les corresponents del present de subjuntiu. Ex.: *parla, parli, parlem, parleu, parlin; tem, temi, temem, temeu, temin; dorm, dormi, dormim, dormiu, dormin; beu, begui, beguem, beveu, beguin; preu, prengui, prenguem, preneu, prenguin; ofereix, ofereixi* (*oferesca*), *oferim, oferiu, ofereixin* (*oferesquen*). En alguns verbs la segona persona del singular termina en *ąs;* aquest *ąs* s'ajunta al radical del present de subjuntiu. És comunment escrit *as*. L'Avenç l'escriu *es: vulgues, pugues, sigues, digues, sapigues, veges*. La segona persona del plural és com la del present de subjuntiu i no com la del present d'indicatiu en els verbs *voler, poder* i *esser: volgueu, pogueu, sigueu* (V. § 18).

13. Imperfet d'indicatiu. Paradigmes: *parlàva, parlàvas, parlàva, parlàvam, parlàvau, parlàvan; temía, temías, temía, temíam, temíau, temían; durmía, durmías, durmía, durmíam, durmíau, durmían.*—En l'imperfet d'indicatiu, la *a* posttonica és comunment representada per *a*: *parlava, parlavas, parlava, parlavam, parlavau, parlavan; temia, temias,* etc. L'Avenç la representa per *a* quan és final i per *e* en els altres casos: *parlava, parlaves, parlava, parlavem, parlaveu, parlaven; temia, temies,* etc. No cal dir que les formes amb *e* són les del català antic. Aquí l cambi de *e* antiga en *a* és injustificat com en les formes del present i en el plural dels noms en *a*.—El radical de l'imperfet d'indicatiu és identic al del gerundiu: *beure, bevent, bevia; cloure, cloent, cloïa; vendre, venent, venia; pendre, prenent, prenia; absoldre, absolent, absolia.* En alguns imperfets en *ia* l radical ha atret l'accent tonic (imperfets forts), i la *i* primitivament accentuada (*ve-í-a*) ha devingut la *i* subjuntiva d'una combinació monosilabica decreixent (*véi-a*). Els imperfets forts són els següents: *creure, creia; seure, seia; veure, veia; jaure, jeia; traure, treia; caure, queia; fer, feia; dir, deia; riure, reia; dur, duia. Esser* fa *era, eres, era,* etc.

Imperfet de subjuntiu. Paradigmes: *parlés, parléssis, parlés, parléssim, parléssiu, parléssin; temés, teméssis, temés, teméssim, teméssiu, teméssin; durmís, durmíssis, durmís, durmíssim, durmíssiu, durmíssin.* I també (nord-oriental): *parlés, parlésses, parlés, parlésseam, parlésseau, parlésseau; temés, temésses, temés,*

tạméssạm, tạméssạu, tạméssạn; durmís, durmíssạs, durmís, durmíssạm, durmíssạu, durmíssạn.—A. La posttonica de l'imperfet de subjuntiu és *e* en català antic. Tant en el preterit com en el present, el català oriental oposa a les antigues formes de subjuntiu amb *a* o amb *e* posttoniques les seves formes amb *i* (a *parle, parli;* a *dorma, dormi;* a *temesses, temessis*); però, al costat de les formes amb *i*, conserva les amb *a* o amb *e* sempre que aquestes formes no s poden confondre am formes de l'indicatiu; així, admet les dugues posttoniques *ạ* i *i* en l'imperfet (*tạméssạs* i *tạméssis*), com les admet en el present quan aquest té un radical diferent del radical del gerundiu (*púgạs* i *púguis*). En l'imperfet molts escriptors empleen exclusivament les formes amb *ạ* (escrita *e*), rebutjant les formes amb *i*, que són de molt les més usades en la llengua parlada (Barcelona). L'empleu de les formes amb *i* donaria una posttonica comú a totes les formes del subjuntiu. B. El català antic observa la distinció *as, es, is: parlas, parlasses,* etc.; *temes, temesses,* etc.; *dormis, dormisses,* etc. El català oriental no posseeix sinó *és, ís; as* ha estat reemplaçat per *és: parlés, parlesses* o *parlessis,* etc. No obstant, els imperfets en *as* subsisteixen en algunes varietats (mallorquí) i són encara empleats per alguns en la llengua escrita.—El radical de l'imperfet de subjuntiu és identic al de les formes debils del present: *absolguem, absolgués; venguem, vengués; creguem, cregués; riguem, rigués; moguem, mogués; duguem, dugués; coneguem, conegués; estiguem, estigués; visquem, visqués; meresquem, meres-*

qués; nasquem, nasqués; vegem, vegés. Observem: *esser, fos; haver, hagués; correr, corregués.* Presenten el radical del gerundiu *cabés, sabés;* però existeixen *capigués, sapigués* (de *capiguem, sapiguem*).

El perfet d'indicatiu ha caigut en desuetud (Barcelona), però és prou usat encara en la llengua escrita, conjugant-s'hi segons els següents paradigmes: *parlí, parlares, parlà, parlàrem, parlàreu, parlaren; temí, temeres, temé, temérem, teméreu, temeren; dormí, dormires, dormí, dormírem, dormíreu, dormiren.* El radical d'aquest temps és identic al de l'imperfet de subjuntiu: *digués, diguí-digueres,* etc.; *hagués, haguí-hagueres,* etc.; *nasqués, nasquí-nasqueres,* etc.; *vegés, vegí-vegeres,* etc. Observem: en el verb *fer, fiu-feres-fèu-férem,* etc.; en *esser, fui-fores-fou-fórem,* etc. — A Barcelona no s'emplea aquest temps sinó en el verb *deure* quan va seguit d'un infinitiu (*degué venir, degueren perdre*) i en algunes frases estereotipades (*sens pecat fou concebuda*). Ha estat reemplaçat per un perfet perifrastic format am l'infinitiu i am formes del verb VADERE. Ex.: *vaig dir, vas dir, va dir, vam dir, vau dir, van dir.* I també: *vareig dir, vares dir, va dir, varem dir, vareu dir, varen dir* (*).

El participi passat termina en *at* en els verbs de la primera conjugació, en *ut* en els de la segona, i en *it* en els de la tercera. Ex.: *parlat-parlada, vençut-vençuda, sentit-sentida.* — La terminació *ut* s'ajunta constantment al radical de l'imperfet de subjuntiu: *cregués, cregut; caigués, caigut; jagués, jagut; rigués, rigut; mogués, mogut; valgués, valgut; volgués, volgut;*

pogués, pogut; conegués, conegut; hagués, hagut; visqués, viscut; cresqués, crescut; nasqués, nascut. Vendre fa *venut* malgrat *vengués,* però s diu també *vengut**. *Cabre* i *saber* fan *cabut, sabut,* relacionats am *cabés, sabés,* o *capigut, sapigut,* relacionats am *capigués, sapigués.*— El català posseeix participis forts en *t* (femení *ta*) i en *s* (femení *sa*). Participis en *t: cobrir, cobert; cumplir, cumplert; establir, establert; obrir, obert; oferir, ofert; omplir, omplert; rublir, rublert; sofrir, sofert; suplir, suplert; morir, mort; absoldre, absolt; moldre, mòlt; traure, tret; fer, fet; estrenyer, estret; dir, dit; dur, dut; coure, cuit; escriure, escrit; torcer, tort; veure, vist; pondre, post.* Participis en *s: fondre, fos; -endre, -ès* (Ex.: *ofèndre, ofès; esténdre, estès;* però *vendre* fa *venut*); *-metre, -mès* (Ex.: *permetre, permès*); *empenyer, empès; cloure, clos. Naixer* té *nat-nada,* al costat de *nascut-nascuda.*

14.—En els verbs que posseeixen un radical guturalisat, aquest radical se troba en les formes següents: la primera persona del singular de l'indicatiu present (*crec*), totes les persones del present de subjuntiu (*cregui, creguis, cregui, creguem, cregueu, creguin*), totes les de l'imperatiu, excepte les segones (*cregui, creguem, creguin*), totes les de l'imperfet de subjuntiu (*cregués, creguessis, cregués, creguessim, creguessiu, creguessin*), totes les del perfet d'indicatiu (*creguí cregueres, cregué, creguerem, cregueren, cregueren*), i el participi passat debil (*cregut*). Així, quan en alguna d'aquestes formes apareix un radical guturali-

sat, hi ha una forta tendencia a introduir-lo en totes les altres: A. *Saber* feia *sapia, sabés, sabut; cabre, capia, cabés, cabut. Capia-capiam* i *sapia-sapiam* devenen més tard *capiga-capiguem* i *sapiga-sapiguem,* i de seguida tenim *capigués-capigut, sapigués-sapigut.* Analegament, en *esser,* relacionades am les actuals formes de present *sigui, siguem* (abans *sia, siam*), tenim *sigués** i *sigut.* No obstant, al costat de *capigués-capigut, sapigués-sapigut, sigués*-sigut,* subsisteixen *cabés-cabut, sabés-sabut, fos-estat.* B. En català antic *voler* i l'auxiliar *haver* no presenten el radical guturalisat sinó en els temps de passat. En *voler : volgui, volgués, volgut;* però *vull, vulla, vullam.* En *haver : hagui, hagués, hagut;* però *haja, hajam.* Els radicals guturalisats *volg* i *hag* introduits en les formes debils del subjuntiu present, donen : *volguem-volgueu, haguem-hagueu.* En l'auxiliar *haver* les formes fortes conserven el radical *haj* (*hagi, hagis, hagin*), i existeixen, encara que poc usades, *hagem, hageu,* al costat de *haguem, hagueu;* però en *voler* tenim : *vulgui, vulguis, vulgui, volguem, volgueu, vulguin.* El radical de *corregués-corregut,* introduint-se en el present, dóna *correguem-corregueu,* al costat de *correm-correu.* Les formes fortes són : *corro, corri-corris-corrin.*—En alguns verbs s'observa una tendencia a augmentar l'extensió del radical guturalisat: A. Sovint el veiem introduit en l'infinitiu debil i en el gerundiu : *poguer*-poguent*, volguer*-volguent*, valguer*-valguent*, sapiguer*-sapiguent*, coneguent*, siguent*,* etc., al costat de *poder-podent, voler-volent, valer-valent, saber-sabent, coneixent,*

essent, etc. B. En la segona persona del plural de l'imperatiu se diu tot sovint *begueu*, prengueu*,* etc., per *beveu, preneu,* etc. (Recordem: *volgueu, pogueu, sigueu,* i *vulgues, pugues,* etc. V. Imperatiu, § 12.) —En altres verbs veiem el radical pur haver reduit o tendir a reduir l'extensió del radical guturalisat: A. En els verbs en *xer,* el radical guturalisat (en *sc*) ha estat reemplaçat pel radical pur (en *x*) en totes les formes fortes; i en els incoatius de la tercera *-esc-* ha estat reemplaçat per *-eix-*. Ex.: *creixo, creixi,* reemplaçant *cresc, cresca; ofereixo, ofereixi,* reemplaçant *oferesc, oferesca*. En els verbs en *xer* el participi passat conserva l radical en *sc* (*crescut*), i això contribueix indubtablement a la conservació de les altres formes debils amb *sc*. Així, mentres *cresc, cresca,* han caigut, se pot dir, en desuetud, reemplaçades per *creixo, creixi* (Barcelona), és encara comú l'empleu de *cresquem-cresqueu, cresqués,* que són lluny d'esser vençudes per *creixem*-creixeu*, creixés**. B. En els verbs en *nyer* que posseïen un radical guturalisat (en *nc: planc, plangués*), aquest ha estat reemplaçat pel radical pur (en *ny: planyo, planyés*). Subsisteixen: *pertangut, plangut* (al costat de *planyut*). C. Degut a l'identitat que en l'immensa majoria dels verbs existeix entre les formes debils dels dos presents d'indicatiu i de subjuntiu, se diu sovint en el present de subjuntiu *prenem*-preneu*, creiem*-creieu*, diem*-dieu*,* etc. (*vols que l prenem**), en lloc de *prenguem-prengueu, creguem-creguen, diguem-digueu,* etc.; i, en conseqüencia, en la primera persona del plural de l'imperatiu, *prenem-ho**,

creiem-ho, diem-ho*,* etc., en lloc de *prenguem-ho, creguem-ho, diguem-ho,* etc. També s diu prou sovint *vivís*, escrivís*, creiés*, diés*,* etc., per *visqués, escrigués, cregués, digués,* etc.—El radical guturalisat pren sempre les terminacions de la segona conjugació; així, en el verb de la tercera *venir,* tenim *vinguem-vingueu, vingués, vingut;* l'indicatiu perfet de *estar* és *estigui-estigueres-estigué,* etc. Observem que en el verb *estar* el radical *està* pren també les terminacions de la segona conjugació (V. § 12), i que en els verbs de la segona *escriure* i *viure,* els radicals *escriv* i *viv* prenen les terminacions de la tercera: *escrivint, escrivim-escriviu, escrivís*.*

15.—El futur d'indicatiu se forma per l'adjunció de les terminacions *é, às, à, èm, èu, àn* (*he, has,* etc., de *haver*) a l'infinitiu present, perdent aquest el seu accent tonic. Els infinitius en *r* muda fan sentir la *r* en el futur, i els en *e* elideixen la *e: portar* (pron. *purtà*), *portaré, portaràs, portarà, portarem, portareu, portaran* (pron. *purtaré,* etc.); *temer* (pron. *tèma*), *temeré* (pron. *tamaré*); *dormir* (pron. *durmí*), *dormiré* (pron. *durmiré*); *dur* (pron. *dú*), *duré* (pron. *duré*); *creure* (pron. *crèura*), *creuré* (pron. *craué*). Els verbs en *èr* deixen caure la *è* en el futur: *poder, podré; saber, sabré; valer, valré*-valdré; voler, volré*-voldré; soler, solré*-soldré; haver* fa *hauré.* Els verbs *tenir* i *venir* fan *tindré, vindré.* El futur de *esser* és *seré* i el de *fer* s'escriu *faré.*

El condicional està format per l'infinitiu present i

per les terminacions *ia, ies, ia, iem, ieu, ien,* presentant l'infinitiu les mateixes modificacions que en el futur: *parlaria, parlaries, parlaria, parlariem, parlarieu, parlarien; temeria, dormiria, duria, creuria, podria, hauria, seria, faria.*

En el futur alguns verbs en *re*, sobre tot *perdre, rompre* i els en *tre*, fan sentir comunment una *a* entre l radical verbal i la *r*: *perdré, permetré*, pron. *perderé, permeteré*.

Relacionat amb el futur *seré*, existeix l'infinitiu *ser* (gerundiu *sent*); *ser* és l'usat a Barcelona; però sembla preferible *esser* (gerundiu *essent*). Com *esser*, posseeixen dos infinitius alguns altres verbs: *tenir, venir* i *valer* posseeixen un infinitu fort en *re* (*tindre, vindre, valdre*); *cabre, caldre* i *doldre*, un infinitiu en *èr* (*caber, caler, doler*, poc usats); *haver* transitiu és també *heure* (o *haure*). Els verbs que posseeixen un infinitiu en *èr* i un altre en *re*, tenen generalment, al costat del gerundiu en *ènt*, un gerundiu en *ènt*: *caber-cabènt, cabre-cabènt* (V. § 11). El gerundiu en *ènt* és sempre l preferible.—Els verbs *concebre* i *percebre* són avui apenes usats, trobant-se reemplaçats per *concebir* i per *percebir*. Les llurs formes fortes han caigut en completa desuetud; en cambi no s diu mai *concebit* i *percebit*, sinó *concebut* i *percebut*.

B

16.—Conjugació dels verbs *parlar, temer, rompre, dormir* i *vestir* (verbs models):

Infinitiu

parl-ar *tem-er* *romp-re* *dor-mir* *vest-ir*

Gerundiu

parl-ant *tem-ent* *romp-ent* *dorm-int* *vest-int*

Present d'indicatiu

parl-o	*tem-o*	*romp-o*, etc.	*dorm-o*	*vest-eix-o*
parl-es	*tem-s*	(=*temer*)	*dorm-s*	*vest-eix-es*
parl-a	*tem*		*dorm*	*vest-eix*
parl-em	*tem-em*		*dorm-im*	*vest-im*
parl-eu	*tem-eu*		*dorm-iu*	*vest-iu*
parl-en	*tem-en*		*dorm-en*	*vest-eix-en*

Imperfet d'indicatiu

parl-ava	*tem-ia*	*romp-ia*, etc.	*dorm-ia*	*vest-ia*, etc.
parl-aves	*tem-ies*	(=*temer*)	*dorm-ies*	(=*dormir*)
parl-ava	*tem-ia*		*dorm-ia*	
parl-avem	*tem-iem*		*dorm-iem*	
parl-aveu	*tem-ieu*		*dorm-ieu*	
parl-aven	*tem-ien*		*dorm-ien*	

Perfet

parl-i (?)	*tem-i*	*romp-i*, etc.	*dorm-i*	*vest-i*, etc.
parl-ares	*tem-eres*	(=*temer*)	*dorm-ires*	(=*dormir*)
parl-à	*tem-é*		*dorm-i*	
parl-àrem	*tem-érem*		*dorm-irem*	
parl-àreu	*tem-éreu*		*dorm-ireu*	
parl-aren	*tem-eren*		*dorm-iren*	

Futur

parl-ar-é	*tem-er-é*	*romp-r-é*	*dorm-ir-é*	*vest-ir-é*, etc.
parl-ar-as	*tem-er-as*	*romp-r-as*	*dorm-ir-as*	(=*dormir*)
parl-ar-à	*tem-er-à*	*romp-r-à*	*dorm-ir-à*	
parl-ar-em	*tem-er-em*	*romp-r-em*	*dorm-ir-em*	
parl-ar-eu	*tem-er-eu*	*romp-r-eu*	*dorm-ir-eu*	
parl-ar-an	*tem-er-an*	*romp-r-an*	*dorm-ir-an*	

Condicional

parl-ar-ia	*tem-er-ia*	*romp-r-ia*	*dorm-ir-ia*	*vest-ir-ia*, etc.
parl-ar-ies	*tem-er-ies*	*romp-r-ies*	*dorm-ir-ies*	(=*dormir*)
parl-ar-ia	*tem-er-ia*	*romp-r-ia*	*dorm-ir-ia*	
parl-ar-iem	*tem-er-iem*	*romp-r-iem*	*dorm-ir-iem*	
parl-ar-ieu	*tem-er-ieu*	*romp-r-ieu*	*dorm-ir-ieu*	
parl-ar-ien	*tem-er-ien*	*romp-r-ien*	*dorm-ir-ien*	

Present de subjuntiu

parl-i	*tem-i*	*romp-i*, etc.	*dorm-i*	*vest-eix-i*
parl-is	*tem-is*	(=*temer*)	*dorm-is*	*vest-eix-is*
parl i	*tem-i*		*dorm-i*	*vest-eix-i*
parl-em	*tem-em*		*dorm-im*	*vest-im*
parl-eu	*tem-eu*		*dorm-iu*	*vest-iu*
parl-in	*tem-in*		*dorm-in*	*vest-eix-in*

Imperfet de subjuntiu (V. § 13)

parl-és	*tem-és*	*romp-és*, etc.	*dorm-is*	*vest-is*, etc.
parl-essis	*tem-essis*	(=*temer*)	*dorm-issis*	(=*dormir*)
parl-és	*tem-és*		*dorm-is*	
parl-essim	*tem-essim*		*dorm-issim*	
parl-essiu	*tem-essiu*		*dorm-issiu*	
parl-essin	*tem-essin*		*dorm-issin*	

Imperatiu

parl-a	*tem*	*romp*, etc.	*dorm*	*vest-eix*
parl-i	*tem-i*	(=*temer*)	*dorm-i*	*vest-eix-i*
parl-em	*tem-em*		*dorm-im*	*vest-im*
parl-eu	*tem-eu*		*dorm-iu*	*vest-iu*
parl-in	*tem-in*		*dorm-in*	*vest-eix-in*

Participi passat

parl-at	*tem-ut*	*romp-ut*	*dorm-it*	*vest-it*

Verbs de la primera conjugació. Model: *parlar*. (Els en *car*, en *gar*, en *çar* i en *jar* cambien *c* en *qu*, *g* en *gu*, *ç* en *c* i *j* en *g* davant de *e* i de *i*. V. pag. 54.) — *Anar*. Gerund.: *anant*. Pres. d'ind.: *vaig, vas, va, anem, anen, van*. Imp. d'ind.: *anava, anaves*, etc. Perfet: *aní, anares*, etc. Futur: *iré*, etc., o *aniré*, etc. Cond.: *iria*, etc., o *aniria*, etc. Pres. de subj.: *vagi, vagis, vagi, anem, anen, vagin*. Imp. de subj.: *anés, anessis*, etc. Imperatiu: *ves, vagi, anem, anen, vagin*. Part. pass.: *anat*. — *Dar*. V. § 17. — *Estar*. Gerund.: *estant*. Pres. d'ind.: *estic, estas, està, estem, esteu, estan*. Imp. d'ind.: *estava, estaves*, etc. Perfet: *estigui, estigueres, estigué*, etc. Futur: *estaré*, etc. Cond.: *estaria*, etc. Pres. de subj.: *estigui, estiguis, estigui, estiguem, estigueu, estiguin*. Imp. de subj.: *estigués, estiguessis*, etc. Imperatiu: *està* (o *estigues*), *estigui, estiguem, esteu, estiguin*. Part. pass.: *estat*.

Verbs de la segona conjugació. Models: *temer* i *rompre*. V. observació A. — *Absoldre*. Gerund.: *absolent*. Pres. d'ind.: *absolc, absols, absol, absolem, absoleu, absolen*. Imp. d'ind.: *absolia, absolies*, etc. Perfet: *absolgui, absolgueres*, etc. Futur: *absoldré*, etc. Cond.: *absoldria*, etc. Pres. de subj.: *absolgui, absolguis, absolgui, absolguem, absolgueu, absolguin*. Imp. de subj.: *absolgués, absolguessis*, etc. Imperatiu: *absol, absolgui, absolguem, absoleu, absolguin*. Part. pass.: *absolt-absolta*. — *Beure*. Gerund.: *bevent*. Pres. d'ind.: *bec, beus, beu, bevem, beveu, beuen*. Imp. d'ind.: *bevia, bevies*, etc. Perfet d'ind.: *begui, begueres*, etc. Futur: *beuré*, etc. Cond.: *beuria*, etc. Pres. de subj.: *begui, beguis, be-*

gui, beguem, begueu, beguin. Imp. de subj.: *begués, beguessis,* etc. Imperatiu: *beu, begui, beguem, beveu, beguin.* Part. pass.: *begut.* — *Cabre.* Gerundiu: *cabent.* Pres. d'ind. *cabo, caps, cap, cabem,* etc. Imp. d'ind. *cabia, cabies,* etc. Perfet: *cabí, caberes,* etc. (o *capiguí, capigueres,* etc.). Futur: *cabré,* etc. Cond.: *cabria,* etc. Pres. de subj.: *capiga, capigues, capiga, capiguem, capigueu, capiguen.* Imp. de subj.: *cabés, cabessis,* etc. (o *capigués, capiguessis,* etc.). Imperatiu: *cap, capiga, capiguem, cabeu, capiguen.* Part. pass.: *cabut* (o *capigut*). — *Caldre* (impersonal). Com *absoldre;* però: Part. pass.: *calgut.* — *Caure.* Gerund.: *caient.* Pres. d'ind.: *caic, caus, cau, caiem, caieu, cauen.* Imp. d'ind.: *queia, queies,* etc. Perfet: *caiguí, caigueres,* etc. Futur: *cauré,* etc. Cond.: *cauria,* etc. Pres. de subj.: *caigui, caiguis, caigui, caiguem, caigueu, caiguin.* Imp. de subj.: *caigués, caiguessis,* etc. Imperatiu: *cau, caigui, caiguem, caieu, caiguin.* Part. pass.: *caigut.* — *Cloure.* Gerund.: *cloent.* Pres. d'ind.: *cloc, clous, clou, cloem, cloeu, clouen.* Imp. d'ind.: *cloïa, cloïes,* etc. Perfet: *cloguí, clogueres,* etc. Futur: *clouré,* etc. Cond.: *clouria,* etc. Pres. de subj.: *clogui, cloguis, clogui, cloguem, clogueu, cloguin.* Imp. de subj.: *clogués, cloguessis,* etc. Imperatiu: *clou, clogui, cloguem, cloeu, cloguin.* Part. pass.: *clos-closa.* — *Concebre.* V. § 15. — *Coneixer.* Gerund.: *coneixent.* Pres. d'ind.: *conec, coneixes, coneix, coneixem,* etc. Imp. d'ind.: *coneixia, coneixies,* etc. Perfet: *coneguí, coneguéres,* etc. Futur: *coneixeré,* etc. Cond.: *coneixeria,* etc. Pres. de subj.: *conegui, coneguis, conegui, coneguem, conegueu, coneguin.* Imp. de subj.: *conegués, coneguessis,* etc.

Imperatiu: *coneix, conegui, coneguem, coneixeu, coneguin.* Part. pass.: *conegut.* — *Correr.* Gerund.: *corrent.* Pres. d'ind.: *corro, corres, corre, correm,* etc. Imp. d'ind.: *corria, corries,* etc. Perfet: *corregui, corregueres,* etc. Futur: *correré,* etc. Cond.: *correria,* etc. Pres de subj.: *corri, corris, corri, correguem* o *correm, correguen* o *correu, corrin.* Imp. de subj.: *corregués, correguessis,* etc. Imperatiu: *corre, corri, correguem* o *correm, correu, corrin.* Part. pass.: *corregut.* — *Coure.* Com *cloure;* però: Part. pass.: *cuit-cuita,* i també (diferent sentit) *cogut.* — *Creixer.* Gerund.: *creixent.* Pres. d'ind.: *creixo, creixes, creix, creixem,* etc. Imp. d'ind.: *creixia, creixies,* etc. Perfet: *cresquí, cresqueres,* etc. Futur: *creixeré,* etc. Cond.: *creixeria,* etc. Pres. de subj.: *creixi, creixis, creixi, cresquem, cresqueu, creixin.* Imp. de subj.: *cresqués, cresquessis,* etc. Imperatiu: *creix, creixi, cresquem, creixeu, creixin.* Part. pass.: *crescut.* — *Creure.* Gerund.: *creient.* Pres d'ind.: *crec, creus, creu, creiem, creieu, creuen.* Imp. d'ind.: *creia, creies,* etc. Perfet: *cregui, cregueres,* etc. Futur: *creuré,* etc. Cond.: *creuria,* etc. Pres. de subj.: *cregui, cregnis, cregui, creguem, creguen, creguin.* Imp. de subj.: *cregués, creguessis,* etc. Imperatiu: *creu, cregui, creguem, creieu, creguin.* Part. pass.: *cregut.* — *Deure.* Com *beure.* — *Dir.* Gerund.: *dient.* Pres. d'ind.: *dic, dius, diu, diem, dieu, diuen.* Imp. d'ind.: *deia, deies,* etc. Perfet: *digui, digueres,* etc. Futur: *diré,* etc. Cond.: *diria,* etc. Pres. de subj.: *digui, diguis, digui, diguem, diguen, diguin.* Imp. de subj.: *digués, diguessis,* etc. Imperatiu.: *digues, digui, diguem, dieu* (o *diguen*), *diguin.*

Par. pass.: *dit-dita.*—*Disoldre.* Com *absoldre.*—*Doldre* (o *doler*). Com *absoldre.* Però: Part. pass.: *dolgut.* —*Dur.* Gerund.: *duent.* Pres. d'ind.: *duc, duus* o *dus, duu* o *du, duem, dueu, duen* (*duuen*). Imp. d'ind.: *duia, duies,* etc. Perfet: *duguí, dugueres,* etc. Futur: *duré,* etc. Cond.: *duria,* etc. Pres. de subj.: *dugui, duguis, dugui, duguem, dugueu, duguin.* Imp. de subj.: *dugués, duguessis,* etc. Imperatiu: *duu* o *du, dugui, duguem, dueu, duguin.* Part. pass.: *dut-duta.*—*Entendre.* Gerund.: *entenent.* Pres. d'ind.: *entenc, entens, entén, entenem, enteneu, entenen.* Imp. d'ind.: *entenia, enteuies,* etc. Perfet: *entenguí, entengueres,* etc. Futur: *entendré,* etc. Cond.: *entendria,* etc. Pres. de subj.: *entengui, entenguis, entengui, entenguem, entengueu, entenguin.* Imp. de subj.: *entengués, entenguessis,* etc. Imperatiu: *entén, entengui, entenguem, enteneu, entenguin.* Part. pass.: *entès-entesa.*—*Escriure.* Gerund.: *escrivint.* Pres. d'ind.: *escric, escrius, escriu, escrivim, escriviu, escriuen.* Imp. d'ind.: *escrivia, escrivies,* etc. Perfet: *escriguí, escrigueres,* etc. Futur: *escriuré,* etc. Cond.: *escriuria,* etc. Pres. de subj.: *escrigui, escriguis, escrigui, escriguem, escrigueu, escriguin.* Imp. de subj.: *escrigués, escriguessis,* etc. Imperatiu: *escriu, escrigui, escriguem, escriviu, escriguin.* Part. pass.: *escrit-escrita.*—*Esser* (o *ser*). Gerund.: *essent* (o *sent*). Pres. d'ind.: *só* (o *soc*), *ets, és, som, sou, són.* Imp. d'ind.: *era, eres, era, erem, ereu, eren.* Perfet: *fui, fores, fo* o *fou, forem, foreu, foren.* Futur: *seré,* etc. Cond.: *seria,* etc. o *fóra, fores, fóra, forem, foreu, foren.* Pres. de subj.: *sigui, siguis, sigui, siguem, sigueu, siguin.* Imp. de subj.: *fos, fossis,*

fos, fossim, fossiu, fossin. Imperatiu: *sigues, sigui, siguem, signeu, signin*. Part. pass.: *estat* (o *sigut*). — *Fer*. Gerund.: *fent*. Pres. d'ind.: *faig, fas, fa, fem, feu, fan*. Imp. d'ind.: *feia, feies,* etc. Perfet: *fiu, feres, fèu, ferem, fereu, feren*. Futur: *faré,* etc. Cond.: *faria,* etc. Pres. de subj.: *faci, facis, faci, fem, feu, facin*. Imp. de subj.: *fes, fessis,* etc. Imperatiu: *fes, faci, fem, feu, facin*. Part. pass.: *fet-feta*. — *Haver*. Gerund.: *havent*. Pres. d'ind.: *he* o *haig, has, ha, havem* o *hem, haveu* o *heu, han*. Imp. d'ind.: *havia, havies,* etc. Perfet: *haguí, hagueres,* etc. Futur: *hauré,* etc. Cond.: *hauria,* etc., o *haguera, hagueres, haguera, haguerem, hagueren, hagueren*. Pres. de subj.: *hagi, hagis, hagi, haguem, haguen, hagin*. Imp. de subj.: *hagués, haguessis,* etc. Part. pass.: *hagut*.—*Haver* transitiu o *heure*. Gerund.: *havent*. Pres d'ind.: *hec, heus, heu, havem, haveu, heuen*. Imp. d'ind.: *havia, havies,* etc. Perfet: *haguí, hagueres,* etc. Futur: *hauré,* etc. Cond.: *hauria,* etc. Pres. de subj.: *hegui, heguis, hegui, haguem, haguen, heguin*. Imp. de subj.: *hagués, haguessis,* etc. Imperatiu: *heu, hegui, haguem, haveu, heguin*. Part. pass.: *hagut*. — *Jaure* o *jeure*. Gerund.: *jec, jeus* o *jaus, jeu* o *jau, jaiem, jaieu, jeuen* o *jauen*. Imp. d'ind.: *jeia, jeies,* etc. Perfet: *jaguí, jagueres,* etc. Futur: *jauré,* etc. Cond.: *jauria,* etc. Pres. de subj.: *jegui, jeguis, jegui, jaguem, jagueu, jeguin*. Imp. de subj.: *jagués, jaguessis,* etc. Imperatiu: *jeu* o *jau, jegui, jaguem, jaieu, jeguin*. Part. pass.: *jagut*. — *Moldre*. Com *absoldre*. — *Moure*. Com *beure*. — *Naixer*. Gerund.: *naixent*. Pres. d'ind.: *neixo* o *naixo, neixes*

o *naixes, neix* o *naix, naixem, naixeu, neixen* o *naixen*. Imp. d'ind.: *naixia, naixies,* etc. Perfet: *nasquí, nasqueres,* etc. Futur.: *naixeré,* etc. Cond.: *naixeria,* etc. Pres. de subj.: *neixi* o *naixi, neixis* o *naixis, neixi* o *naixi, nasquem, nasqueu, neixin* o *naixin*. Imp. de subj.: *nasqués, nasquessis,* etc. Imperatiu: *neix* o *naix, neixi* o *naixi, nasquem, naixeu, neixin* o *naixin*. Part. pass.: *nascut* (*nat-nada*).—*Pareixer*. Com *coneixer*.—*Pendre*. Com *entendre,* prenent una *r* darrera de la *p* (*prenent, prenc, prens,* etc.) en tots els temps excepte l'infinitiu, el futur i el condicional.—*Percebre*. V. § 15.—*Pertanyer*. V. § 14.—*Planyer*. V. § 14.—*Plaure*. Com *cloure;* però: Part. pass.: *plagut*.—*Ploure* (impersonal). Com *beure*.—*Poder*. Gerund.: *podent*. Pres. d'ind.: *puc, pots, pot, podem, podeu, poden*. Imp. d'ind.: *podia, podies,* etc. Perfet: *pogui, pogueres,* etc. Futur: *podré,* etc. Cond.: *podria,* etc. Pres. de subj.: *pugui, puguis, pugui, poguem, pogueu, puguin*. Imp. de subj.: *pogués, poguessis,* etc. Imperatiu: *pugues, pugui, poguem, pogueu, puguin*. Part. pass.: *pogut*.—*Pondre*. Com *entendre;* però: Part. pass.: *post*.—*Resoldre*. Com *absoldre*.—*Riure*. Gerund.: *rient*. Pres. d'ind.: *ric, rius, riu, riem, rieu, riuen*. Imp. d'ind.: *reia, reies,* etc. Perfet: *rigui, rigueres,* etc. Futur: *riuré,* etc. Cond.: *riuria,* etc. Pres. de subj.: *rigui, riguis, rigui, riguem, rigueu, riguin*. Imp. de subj.: *rigués, riguessis,* etc. Imperatiu: *riu, rigui, riguem, rieu, riguin*. Part. pass.: *rigut*.—*Saber*. Com *cabre;* però: Pres. d'ind.: *sé, saps,* etc. Imperatiu.: *sapigues, sapiga, sapiguem, sapigueu, sapiguen*.

Ser. V. *esser*. — *Seure*. Com *creure*. — *Soler*. Com *absoldre;* però: Part. pass.: *solgut*. — *Tindre*. V. *tenir*. — *Torcer*. Com *temer;* però: Pres. d'ind.: *torço, torces, torç, torcem,* etc. Part. pass.: *tort-torta*. — *Traure*. Com *jaure;* però: Part. pass.: *tret-treta*. — *Valer* (o *valdre*). Com *absoldre;* però: Part. pass.: *valgut*. — *Vencer*. Com *temer;* però: Pres. d'ind.: *venço, vences, venç, vencem,* etc. — *Vendre*. Com *entendre;* però: Part. pass.: *venut*. — *Veure*. Gerund.: *veient*. Pres. d'ind.: *veig, veus, veu, veiem, veieu, veuen*. Imp. d'ind.: *veia, veies,* etc. Perfet: *vegí, vegeres,* etc. Futur: *veuré,* etc. Cond.: *veuria,* etc. Pres. de subj.: *vegi, vegis, vegi, vegem, vegeu, vegin*. Imp. de subj.: *vegés, vegessis,* etc. Imperatiu: *veges, vegi, vegem, veieu, vegin*. Part. pass.: *vist-vista*. — *Vindre*. V. *venir*. — *Viure*. Gerund.: *vivint*. Pres. d'ind.: *visc, vius, viu, vivim, viviu, viuen*. Imp. d'ind.: *vivia, vivies,* etc. Perfet: *visquí, visqueres,* etc. Futur: *viuré,* etc. Cond.: *viuria,* etc. Pres. de subj: *visqui, visquis, visqui, visquem, visqueu, visquin*. Imp. de subj.: *visqués, visquessis,* etc. Imperatiu: *viu, visqui, visquem, viviu, visquin*. Part. pass.: *viscut*. — *Voler*. Gerund.: *volent*. Pres. d'ind.: *vull* (o *vui*), *vols, vol, volem, voleu, volen*. Imp. d'ind.: *volia, volies,* etc. Perfet: *volguí, volgueres,* etc. Futur.: *voldré,* etc. Cond.: *voldria*. Pres. de subj.: *vulgui, vulguis, vulgui, volguem, volgueu, vulguin*. Imp. de subj.: *volgués, volguessis,* etc. Imperatiu: *vulgues, vulgui, volguem, volgueu, vulguin*. Part. pass.: *volgut*.

Verbs de la tercera conjugació. Models: *dormir* (*acudir, ajupir,* etc. V. pag. 62) i *vestir* (tots els al-

tres). — *Acudir*. Com *dormir;* però: Pres. d'ind.: *acudo, acuts, acut, acudim,* etc. Imperatiu: *acut, acudi,* etc.—*Cusir*. Com *dormir;* però: Pres. d'ind.: *cuso, cuses, cus, cusim,* etc. — *Eixir*. Gerund.: *Eixint*. Pres. d'ind.: *ixo, ixes, ix, eixim, eixiu, ixen*. Imp. d'ind.: *eixia, eixies,* etc. Perfet: *eixí, eixires,* etc., o *isquí, isqueres,* etc. Futur: *eixiré,* etc. Cond.: *eixiria,* etc. Pres. de subj.: *ixi, ixis, ixi, eixim* o *isquem, eixiu* o *isquen, ixin*. Imp. de subj.: *eixís, eixissis,* etc., o *isqués, isquessis,* etc. Imperatiu: *ix, ixi, eixim* o *isquem, eixiu, ixin*. Part. pass.: *eixit*.—*Fugir*. Com *dormir;* però: Pres. d'ind.: *fujo, fuges, fuig, fugim,* etc. Imperatiu: *fuig, fugi,* etc. — *Lluir*. Com *dormir;* però: Pres. d'ind.: *lluo, lluus* (o *llus*), *lluu* (o *llu*), *lluim,* etc. Imperatiu: *lluu* (o *llu*), *llui,* etc. *Obrir*. Com *dormir;* però: Pres. d'ind.: *obro, obres, obre, obrim,* etc. Imperatiu: *obre, obri,* etc. Part. pass.: *obert-oberta*. — *Omplir*. Com *obrir*. — *Pudir*. Com *dormir;* però: Pres. d'ind.: *pudo, puts, put, pudim,* etc. Imperatiu.: *put, pudi,* etc. — *Sortir*. Com *dormir;* però: Pres. d'ind.: *surto, surts, surt, sortim, sortiu, surten*. Pres. de subj.: *surti, surtis, surti, sortim, sortiu, surtin*. Imperatiu: *surt, surti, sortim, sortiu, surtin*. — *Tenir*. Gerund.: *tenint*. Pres. d'ind.: *tinc, tens, té, tenim, teniu, tenen*. Imp. d'ind.: *tenia, tenies,* etc. Perfet: *tinguí, tingueres,* etc. Futur: *tindré,* etc. Cond.: *tindria,* etc. Pres. de subj.: *tingui, tinguis, tingui, tinguem, tingueu, tinguin*. Imp. de subj.: *tingués, tinguessis,* etc. Imperatiu: *té* (o *ten*), *tingui, tinguem, teniu, tinguin*. Part. pass.: *tingut*. — *Tussir*. Com *dormir;* però: Pres.

d'ind.: *tusso, tusses, tussim,* etc. — *Venir.* Com *tenir;* però: Imperatiu: *vina* o *vine, vingui, vinguem, veniu, vinguin.*

Observacions. A. En les llistes dels verbs que no s conjuguen exactament com els models s'han omès: els en *xer* que s conjuguen com *creixer* (tots excepte *naixer, coneixer* i *pareixer*), els en *udre* que s conjuguen com *entendre* (tots excepte *pendre, pondre* i *vendre*) i els que no ofereixen altra particularitat que la de tenir el participi passat fort. V. § 13. B. Els verbs compostos se conjuguen com els simples que entren en llur formació: *commoure, descloure, refer,* etc., se conjuguen com *moure, cloure, fer,* etc. C. Les formes verbals consignades en aquest paragraf 16 no són les uniques que s troben empleades en la llengua escrita: alguns escriptors reemplacen moltes d'aquestes formes (*parli, vesteixi, signi*) per formes arcaiques (*parle, vestesca, sia.* V. § 17); i, en cambi, altres accepten certes formes actuals que nosaltres considerem rebutjables i per això no han estat consignades en aquest paragraf (*sapiguer, absolguent, signés,* etc., per *saber, absolent, fos,* etc. V. § 18).

En el verb *donar: dongui, donguis,* etc., al costat de *doni, donis,* etc.; *dongués, dongnessis,* etc., al costat de *donés, donessis,* etc. (Observem: *donc, dons, don.*) En el verb *plaure: plavent, plavia,* al costat de *placut, plaïa.*— Els compostos de *dir beneir* i *maleir* se conjuguen com *vestir.*

17.—En lloc d'algunes de les formes verbals consignades en el paragraf anterior, se troben empleades

per algun escriptor modern, cambiada sovint la llur grafia, formes verbals del català antic caigudes avui en desuetud (Barcelona); entre elles (Ballot): — *Parlar*. Pres. d'ind.: *parl-am, parl-au,* en lloc de *parl-em, parl-eu*. Pres. de subj.: *parl-e, parl-es, parl-e... parl-en,* en lloc de *parl-i, parl-is, parl-i... parl-in*. Imp. de subj.: *parlas, parlasses,* etc., en lloc de *parlés, parlessis,* etc. Imperatiu: *parl-e... parl-au, parl-en,* en lloc de *parl-i... parl-eu, parl-in*. — *Temer*. Pres. de subj.: *tema, temas, tema, temam, teman, teman*. Imperatiu: *tema, temam... teman*. — Com *temer: rompre* i *dormir*. — Les formes compostes d'un radical diferent del del gerundiu i de les terminacions *a, as, an* (que s'haurien d'escriure *a, es, en*), no són arcaiques; ho són, al contrari, totes les terminades en *am* i en *au*. Així existeixen *puga, pugues, puguen,* al costat de *pugui, puguis, puguin;* però *pogam, pogau* són arcaiques, com *absolgam-absolgau, begam-begau, conegam-conegau, vingam-vingau, crescam-crescau, viscam-viscau, hajam-hajau, vejam-vejau, façam-façau,* etc.—*Vestir*. Pres. d'ind.: *vestesch,* en lloc de *vesteixo*. Pres. de subj.: *vestesca, vestescas, vestesca, vestescam, vestescau, vestescau*. Imperatiu: *vestesca, vestescam... vestescau*.—*Cabre*. Pres. de subj.: *capia, capias, capia, capiam, capiau, capiau*. Imperatiu: *capia, capiam... capiau*. — *Creixer*. Pres. d'ind.: *cresch...* Pres. de subj.: *cresca, crescas, cresca, crescam, crescau, crescau*. Imperatiu: *cresca, crescam... crescau*. —*Eixir*. Pres. d'ind.: *isch...* Pres. de subj.: *isca, iscas, isca, iscam, iscau, iscau*. Imperatiu: *isca, iscam... iscau*.—*Esser*. Pres. de subj.: *sia,*

sias, sia, siam, siau, sian. Imperatiu: *sias, sia, siam, siau, sian.* *Naixer.* Pres. d'ind.: *nasch*... Pres. de subj.: *nasca, nascas, nasca, nascam, nascau, nascan.* Imperatiu: *nasca, nascam*... *nascau.* — *Oir.* Pres. d'ind.: *oyg* (*oig*?), *ous, ou*... *ouen.* Pres. de subj.: *oyga,* etc. (*oja*?). — *Voler.* Pres. de subj.: *vulla, vullas, vulla, vullam, vullau, vullau.* Imperatiu: *vullas, vulla,* etc. — Són arcaiques les següents formes del verb *dar:* Pres. d'ind.: *do, das, da*... *dau.* Pres. de subj.: *de, des, de*... *deu.* Imperatiu: *da, de*... *deu.* Aquestes formes són actualment reemplaçades per les corresponents del verb *donar;* així s diu: *dono, dónes, dóna, donem* o *dem, doneu* o *deu, donen; donava* o *dava,* etc.

El perfet simple és també arcaic, havent estat reemplaçat per un perfet perifrastic (V. § 13). És, no obstant, admès per tot-hom; però les altres formes arcaiques (*parle, digam*) són tant solament empleades pels que rebutgen les actuals corresponents (*parli, digueu*).

En frases estereotipades s'han conservat certes formes arcaiques: *adeu siau, Déu lo faça bo, Déu lo guard, Déu li n do, no s mou la fulla que Déu no ho vulla, alabat sia Deu.* — Alguns creuen que en els verbs de la primera conjugació la primera persona del perfet simple deu fer-se terminar en *é* i no en *i: parlé, amé.* — *Llegir* conjugat com verb pur (Ballot): Pres. d'ind.: *llig, lliges, llig*... *lligen.* Pres. de subj.: *llija,* etc. *Llegir* se conjuga actualment com *vestir* (Barcelona).

18. Formes dolentes. A. La majoria són degudes a l'empleu d'un radical per un altre. Ex.: En el present de subjuntiu: *escrivim-escrivin, vivim-viviu, veiem-veieu, prenem-prenen,* etc., en lloc de *escriguem-*

escrigueu, visquem-visqueu, vegem-vegeu, prenguem-prenguen, etc. (Ex.: *vol que escrivim, vol que l veieu;* s'ha de dir *vol que escriguem, vol que l vegeu*). En l'imperfet de subjuntiu: *vivís, escrivís, veiés, creiés, diés, creixés, naixés, concixés,* etc., en lloc de *visqués, escrigués, vegés, cregués, digués, cresqués, nasqués, conegués,* etc. En la primera persona del plural de l'imperatiu: *escrivim, vivim, prenem, bevem,* etc., en lloc de *escriguem, visquem, prenguem, beguem,* etc. (Ex.: *escrivim-li, prenem-ho;* s'ha de dir *escriguem-li, prenguem-ho*). En la segona persona del plural de l'imperatiu (fet invers): *prenguen, beguen, vinguen, cregueu,* etc., en lloc de *preneu, beveu, veniu, creieu,* etc. (Ex.: *prenguen-lo, vinguen-hi;* s'ha de dir *preneu-lo, veniu-hi*). En l'infinitiu: *pogner, valguer, volguer, sapiguer, capiguer,* etc., en lloc de *poder, valer, voler, saber, cabre,* etc. En el gerundiu: *pognent, valgnent, volgnent, sapiguent, capiguent, diguent, prenguent, visquent,* etc., en lloc de *podent, valent, volent, sabent, cabent, dient, prenent, vivint,* etc. B. Altres són formades per analogia am les corresponents d'altres verbs. Ex.: *aparescut, comparescut,* en lloc de *aparegut, comparegut; menteix, reculleix, bulleix, consumeix, contradeix,* etc., en lloc de *ment, recull, bull, consum, contradiu,* etc.; *quebre, sebre,* en lloc de *cabre, saber,* etc. C. Són també dolents el futurs en *eré* corresponents a un infinitiu en *re: permeteré, romperé, perderé,* etc., en lloc de *permetré, rompré, perdré,* etc.

Observacions. A. No tot-hom considera dolentes aquestes formes; així moltes d'elles se troben sovint

empleades en la llengua escrita. En cambi, alguns escriptors rebutgen, no solament aquestes formes, sinó moltes de les consignades en el § 16, tals com *parlem, parleu, parli,* etc., que reemplacen per formes arcaiques (*parlam, parlau, parle,* etc.). B. El cambi de radical en la segona persona del plural de l'imperatiu és potser admissible en alguns verbs, especialment en aquells que tenen una segona persona del singular en *es: digues, digueu.*

Per influencia castellana, fem sovint de la tercera conjugació alguns verbs de la segona compostos: *combatre, rebatre... excloure, incloure... concorrer, discorrer... confondre, refondre... admetre, emetre, ometre... interrompre...* i fins els simples *fondre* i *batre.* Diem, per exemple: *omitir, omitint, omitit, omiteixo, omiteixi, omitís, omitiré;* s'ha de dir: *ometre, ometent, omès, ometo, ometi, ometés, ometré.*—Alguns consideren com un castellanisme l'empleu de la desinencia *o,* que voldrien reemplaçar per *e* en uns casos i suprimir en altres (*jo parle, jo tem*).

IV

19. Complements atons. Article. — 20. Combinacions pronominals. 21. Afixació dels complements atons al verb.

19.—Els pronoms personals atons són:

mạ	*tạ*	*sạ*	*nns*	*vns*	*lu*	*lns*	*lạ*	*lạs*	*li*
m-	*t-*	*s-*			*l-*		*l-*		
-m	*-t*	*-s*	*-ns*	*-ns*	*-l*	*-ls*			
ạm	*ạt*	*ạs*	*ạns*		*ạl*	*ạls*			

Exemples: *escolteu-mạ, m-escolta, no-m sent, ạm sent; com tạ dius, t-han vist, ara-t veig, ạt veu; sạ sent soroll, s-obre la porta, si-s vol, ạs treu; rentem-nns, tu-ns miraves, ạns escolta; lleveu-vns, no-ns veig; portem-lu, l-hem portat, qui-l portarà? ạl portaré jo; alcem-lns, què-ls dius? ạls deia allò; lạ veig, l'hem vista; lạs cullia; li envia flors.*—A. Les formes de la primera fila s'escriuen *me, te, se, nos, vos, lo, los, la, les* (*las**), *li*. Ex.: *escolteu-me, com te dius, se sent soroll, rentem-nos, lleveu-vos, portem-lo, alcem-los, la veig, les cullia, li envia flors*. B. Les formes de la segona fila (unica-

ment possibles davant de vocal o de *h*) s'escriuen *m'*, *t'*, *s'*, *l'*. Ex.: *m'escolta, t'han vist, s'obre la porta, l'hem portat, l'hem vista*. C. Les formes de la tercera fila (unicament possibles darrera de vocal no subjuntiva) s'escriuen comunment *'m, 't, 's, 'ns, us, 'l, 'ls*. Ex.: *no'm sent, ara't veig, si's vol, tu'ns miraves, no us veig, qui'l portarà? què'ls dius?* L'AVENÇ escriu *m, t, s, ns, us, l, ls*. Ex.: *no m sent, ara t veig, si s vol, tu ns miraves, no us veig, qui l portarà? què ls dius?* D. Les formes de la quarta fila s'escriuen *em, et, es, ens, el, els* (L'AVENÇ). Ex.: *em sent, et veu, es treu, ens escolta, el portaré jo, els deia allò.*

Les formes originaries són ME, TE, SE, NOS, VOS, 'LU, 'LOS, 'LA, 'LAS, 'LI, atons. Conservant la vocal, van donar les formes catalanes *me, te, se, nos, vos, lo, los, la, les, li* (formes plenes); però immediatament darrera d'una vocal no subjuntiva, van esser tractades com sílabes finals de mots polisilabics; com TÉME (per TIMET) va donar *tem*, la combinació QUE ME (=QUÉME) va donar *que-m;* com BÓNOS i NÓVOS van donar *bons* i *nous*, les combinacions NO NOS (=NÓNOS) i NO VOS (=NÓVOS) van donar *no-us, no-us;* i ME, TE, SE, NOS, VOS, LU, LOS, van devenir *-m, -t, -s, -ns, -us* subjuntiu, *-l, -ls* (formes reduides). Així l català posseeix desde l seu origen: A. Darrera d'un repòs, d'una consonant o d'una vocal subjuntiva: *me, te, se, nos, vos, lo, los, la, les, li*. B. Darrera d'una vocal no subjuntiva: *-m, -t, -s, -ns, -us, -l, -ls, la, les, li*. — Quan *me, te, se* o *lo* se troben en contacte amb una vocal inicial, se produeix l'elisió de

la vocal del pronom; *me, te, se* i *lo* devenen *m-, t-, s-* i *l-;* i en igual cas *la* pot devenir *l-*. V. § 3 l'apostrofació dels monosilabs atons *me, te, se, lo* i *la*. — Més tard hi ha hagut en català una forta tendencia a reemplaçar les formes plenes per les reduides; així, en el català actual les formes *me, te, se, nos, vos, lo* i *los* tenen un empleu molt més limitat que antigament. Substituint a les formes plenes, les formes *-m, -t, -s, -ns, -l* i *-ls* han de fer sentir davant d'elles una *ạ* i devenen *ạm, ạt, ạs, ạns, ạl* i *ạls* (formes reforçades), i *-ns* subjuntiu devé *us* no subjuntiu (existeix també *ạus**). Les formes *me, te, se, nos, vos, lo* i *los* se troben, doncs, reemplaçades per les formes *ạm, ạt, ạs, ạns, us* (*aus**), *ạl* i *ạls,* les quals s'empleen també darrera de la conjunció *i* (*vénen i ạm diuen que no; ạls fan i ạls desfan; ho faran i ạns ho diran*); però les formes *ạm, ạt,* etc., no han tret de per tot a les plenes; en alguns casos s'usen exclusivament aquestes: A. Les formes plenes han subsistit quan anaven afixades a un verb: *escolteu-me, estimar-te, fent-se, rentem-nos, lleveu-vos, portem-lo, alcem-los.* B. També han subsistit *me, te* i *se* (rarament *lo, los, nos* i *vos*) darrera d'alguns monosilabs (*aon, com, quan, quant, tant*, etc.) amb els quals concorrien sovint (combinacions estereotipades): *com te dius? tant se val.* C. En frases fetes: *Déu lo faça bo, Déu vos guard,* etc.

Qüestions: I. Les formes reduides són escrites amb apostrof i sense: quina grafia és preferible? II. Darrera de vocal, *me, te, se* i *lo* són reemplaçats per les formes reduides *-m, -t, -s* i *-l* (*no-m veu*); da-

vant de vocal, *me, te, se* i *lo* devenen *m-, t-, s-* i *l-* (*m-estima*): entre dugues vocals, *m, t, s* i *l* són *-m, -t, -s, -l* (*no-m estima*) o *m-, t-, s-, l-* (*no m-estima*)? III. Les formes reforçades deuen esser rebutjades o admeses?

I. Avui les formes reduides (llevat *us*) s'escriuen comunment precedides d'un apostrof (apostrof prepositiu): així, s'escriu *no'm coneix, no'ns coneix*. Vetaquí l raonament dels partidaris de l'apostrof prepositiu: en català l'acusatiu del pronom de primera persona, per exemple, és *me* en singular, *nos* en plural; quan *me* i *nos* se troben darrera d'una paraula terminada en vocal no subjuntiva, perden la llur vocal, pronunciant-se *m* i *ns;* i si en l'escriptura se suprimeixen la *e* i la *o* emmudides, un apostrof deu reemplaçar els signes suprimits; aquest apostrof és el prepositiu.—Suposant que *m* i *ns* surten de *me* i de *nos,* tal com ells suposen, *m* i *ns* deuen efectivament apostrofar-se; però no deuen escriure-s *'m* i *'ns,* sinó *m'* i *n's* (*no m' coneix, no n's coneix*). L'apostrof no deu posar-se en el lloc de la vocal elidida? Admetent que la relació entre les formes reduides i les plenes fos la que ells suposen, s'hauria d'escriure *m', n's,* etc., mai *'m, 'ns,* etc. Però realment la relació és una altra: *-m* i *-ns* provenen directament de ME i de NOS llatins, són ME i NOS que han deixat caure la llur vocal atona quan, enclitics, s'han trobat esser foneticament identics a silabes finals llatines que també han deixat caure les llurs vocals (la mateixa llei que treu *tem* i *bons* de TÉME i de BÓNOS, treu *que-m* i *no-ns* de QUE-ME i de

NO-NOS); els mateixos mots ME i NOS han donat *me* i *nos* quan s'han trobat en una altra posició; el *me* i el *-m* actuals són, doncs, dos mots germans, amdós provinents directament de ME; com *nos* i *ns,* amdós provinents directament de NOS. En *-m* i en *-ns* hi ha hagut realment elisió d'una vocal, però no d'una vocal catalana, sinó d'una vocal llatina. Una elisió així vol marcar-se amb un apostrof? Emplear l'apostrof en *-m* i en *-ns* fóra com emplear-lo en *tem* i en *bons.* Per això L'AVENÇ escriu *m, ns,* etc. (*no m coneix, no ns coneix*). De totes maneres, adhuc acceptant l'apostrof pera marcar l'elisió d'una vocal llatina, no deuria tampoc escriure-s *'m, 'ns,* etc., sinó *m', n's,* etc.

II. *m, t, s* i *l* masculí entre dugues vocals: *no-m-escolta, si-t-estima, ara-s-alça, tu-l-has-vist.* Avui aquestes formes s'escriuen decantades a la paraula següent (*no m'escolta, si t'estima, ara s'alça, tu l'has vist*); però antigament era comú escriure-les com les reduides, és a dir, unides a la paraula anterior (*nom escolta*). En la pronunciació *m, t, s* i *l* s'ajunten naturalment a la segona vocal; això sol no exigiria decantar-les a la paraula següent (*bon home,* pron. *bò-nò-mạ*); però un fet prova clarament que *m, t, s* i *l* entre dugues vocals no són les formes reduides *-m, -t, -s* i *-l,* sinó les formes *m-, t-, s-* i *l-,* les mateixes de les frases *ell m'estima, quan s'alça,* etc.: entre dugues vocals, el pronom *s* se pronuncia *s* sorda (*àrạssàlçạ*), i, decantat a la vocal anterior (*arạ-s alça*), deuria pronunciar-se *s* sonora (*àrạzàlçạ*), com tota *s* final davant de vocal (*dos homes,* pron. *dózòmạs*). Així s pronuncia l

pronom *s* en la frase *miri-s això* (pron. *mírizaixò*), en la qual va afixat al verb.

III. Les formes reforçades (*am, at, as, ans, al, als*) són rebutjades per la majoria dels escriptors. Se les emplea, no obstant, inadvertidament quan s'escriu *'m, 't,* etc., darrera de vocal estant el pronom separat de la vocal per un repòs. Ex.: *Be... noya... ¿'m vols explicar...?* (OLLER). En aquesta frase, *'m* és *am*. No volent emplear les formes reforçades, s'hauria d'escriure: *Bé... noia... me vols explicar...?* En la llengua escrita actual, *'m, 't,* etc., representant *am, at,* etc., són prou freqüents; s'hi troben, doncs, formes reforçades; però són pocs els que les empleen conscientment, els quals les escriuen *em, et, es, ens, el* i *els*.

Se fa bé en rebutjar sistematicament aquestes formes? Tres d'ellés, *ens, el* i *els,* són potser indispensables: certes combinacions pronominals se fan quasi inintelligibles am l'empleu de les formes plenes corresponents (*nos, lo* i *los*). Ex.: *nos lo du* (pron. *nus-lu-dú*) per *ans-al-dúu; los los porto* (pron. *lus-lus-pòrtu*) per *als-als-porto* (*si m demanaven els llibres, als-als portaria*). La combinació *nos-lo* se troba usada en la llengua escrita; però *los-los* n'ha desaparegut, reemplaçada per *los-hi:* la combinació antiga *nos-lo* subsisteix perquè és irreemplaçable, cap altra combinació pronominal podent esser empleada en lloc seu, i per altra part la fa intelligible en l'escrit el *nos-lo* castellà (*nos lo trae*); la combinació antiga *los-los* (... *e dixem los: Veus aquí los servents... E liuram los los*) ja no és irreemplaçable; subsisteix, devinguda *als-als,* però s

diu molt *ąls-hi* en lloc de *ąls-ąls,* que tendeix a desapareixer; i els escriptors moderns han adoptat *ąls-hi,* escrit *los-hi,* abandonant *ąls-ąls,* que haurien hagut d'escriure *los-los,* combinació grafica inintelligible. Ara bé, *ąls-ąls* és superior a *ąls-hi,* que ja és l'equivalent de *los-hi* (combinació del pronom *los* i de l'adverbi *hi: hi vaig anar i ąls hi vaig veure*); deuria, doncs, combatre-s la tendencia de la llengua parlada a reemplaçar *ąls-ąls* per *ąls-hi: els hi* o *los hi* representant *los-los* antic, deuria esser rebutjat de la llengua escrita, empleant-se exclusivament *els-els* o *los-los.* Però ls escriptors moderns, lluny de combatre aquella tendencia empobridora, fan desapareixer de la llengua escrita la combinació antiga *los-los,* i la llengua escrita devé així inferior a la parlada, que encara conserva, al costat de *ąls-hi,* la combinació antiga *los-los,* devinguda *ąls-ąls:* tot no acceptant els cambis de *los* en *els,* de *lo* en *el,* cambis purament formals, n'accepten de ben pitjors, els cambis de *los-los* en *los-hi,* de *los-lo* en *los-hi,* etc., cambis que empobreixen la llengua, confonent en una sola combinació una serie de combinacions del català antic. És clar que, tot no acceptant-se les formes reforçades *el* i *els,* podria conservar-se l'antiga riquesa escrivint *los los, los lo,* etc.; però potser algunes frases devindrien així inintelligibles, les quals són perfetament clares am l'empleu de *el* i de *els;* i si am l'empleu de les formes *el* i *els* se consegueix conservar l'antiga riquesa, avui ja tendint a perdre-s en la llengua parlada, bé s poden acceptar aquelles formes, adhuc suposant que fossin completa-

ment estranyes a la llengua escrita antiga. Si, per altra part, se té en compte que és ja acceptat per molts *us* reemplaçant la forma plena *vos*, no s comprèn que s rebutgi sistematicament *el* i *els* per *lo* i per *los*, i *ens* per *nos*. En cambi, les tres formes *em, et* i *es*, precisament les que més repugna escriure, són quasi innecessaries, i *ens** ho és completament. Així, acceptant-se les formes reforçades, tenim (darrera d'un repòs, d'una consonant o d'una vocal subjuntiva): *el, els, ens* i *us* (mai *ens**) en general; *lo, los, nos* i *vos* immediatament darrera del verb; però *me, te* i *se* tant davant com darrera del verb, i solament *em, et* i *es* en alguns casos (potser sols darrera de la conjunció *i?*)

Als pronoms atons poden afegir-se:

Formes plenes	*nạ*	*i*	*u*
	n-		
Formes reduides	*-n*	*-i*	*-u*
Formes reforçades	*ạn*	*ại**	*ạn**

Exemples: *pren-nạ, n-ha parlat, no-n treguis, ạn tinc tres; i vaig* o *ai** *vaig, no-i vagis; u dic* o *ạu** *dic, no-u diguis.* — La forma plena *nạ* s'escriu *ne*. Ex.: *pren-ne*. La forma *n-* (unicament possible davant de vocal o de *h*) s'escriu *n'*. Ex.: *n'ha parlat*. La forma *-n* (unicament possible darrera de vocal no subjuntiva) s'escriu comunment *'n*. Ex.: *no'n treguis*. L'Avenç escriu *n*. Ex.: *no n treguis*. La forma *ạn* s'escriu *en*, calent observar que s troba usada adhuc pels que rebutgen les altres formes reforçades. Ex.: *en tinc tres*. — El català antic posseeix *hi* i *y*, *ho* i *u*. Ex.: *Vosaltres quey sabets mes que yo... | ... e*

homens queu sabien fer... | Avui s'escriu sempre *hi* i *ho*, la pronunciació oriental no oposant-se a la representació de *-i* i de *-u* subjuntives per *hi* i per *ho* (*no ho facis*, pron. *nóufàcis;* com *no obria*, pron. *nóubria*).

Els articles són:

Formes plenes	*lu*	*lus*	*la*	*las*
	l-		*l-*	
Formes reduides	*-l*	*-ls*		
Formes reforçades	*al*	*als*		

Exemples: *tot lu dia, l-home, alça-l braç, al braç; tots lus dies, alça-ls braços, als braços; la casa, l-herba; las cases.* A. Les formes plenes s'escriuen *lo, los, la, les* (*las**): *tot lo dia, tots los dies, la casa, les cases.* B. La forma *l-* (unicament possible davant de vocal o de *h*) s'escriu *l'*. Ex.: *l'home, l'herba* (V. § 3). C. Les formes reduides (unicament possibles darrera de vocal no subjuntiva) s'escriuen comunment *'l, 'ls.* Ex.: *alça'l braç, alça'ls braços.* L'Avenç escriu *l, ls.* Ex.: *alça l braç, alça ls braços.* Am les preposicions *a, de* i *pe'*: *al, als, del, dels, pel, pels: ho dono al pare, als pares; és del nen, dels nens; passeu pel caminal, pels caminals.* D. Les formes reforçades s'escriuen *el* i *els.* Ex.: *el braç, els braços* (L'Avenç). — Els articles masculins *lo* i *los* han caigut en desuetud reemplaçats per *el* i per *els* (Barcelona); però la llengua actual posseeix, al costat de l'article masculí *el* (*l', -l,* rares vegades *lo*), un *lo* invariable, article neutre. Ex.: *farem lo que tu dius, lo unic que puc dir, faré lo que tu dius.* Una distinció entre l'article masculí i el neutre sembla estranya a la llengua antiga, i l'actual distinció és in-

dubtablement deguda a l'influencia castellana. Observi-s, d'altra part, que l'actual article neutre (diferent del masculí) té una extensió que no tenia l'antic (igual al masculí). Ex.: avui diem *lo que tu dius* (castellà, *lo que tú dices*); abans era *ço que tu dius* (francès, *ce que tu dis*).

Alguns voldrien admetre dugues pronunciacions pera les formes *nos*, *lo*, etc.: *nus*, *lu*, etc., i *ạus*, *ạl*, etc. Serien aixi admeses les formes reforçades tot evitant-se les formes grafiques *ens*, *el*, etc.

20. Combinacions de ME am l'acusatiu del pronom de tercera persona: *mạl*, *mạls*, *mạlạ*, *mạlạs*. Les combinacions *mạl* i *mạls* són considerades com les combinacions de la forma plena *me* am les formes reduides *l* i *ls*; així, els partidaris de l'apostrof prepositiu les escriuen *me'l*, *me'ls*; L'AVENÇ les escriu *mel*, *mels*. Les combinacions *mạlạ* i *mạlạs* són escrites per tot-hom *me la*, *me les*, (o *me las**). Davant de vocal, *mạl* s'escriu *me l'* i *mạlạ* devé *mạl-*, que s'escriu també *me l'*. Una vocal anterior no exerceix cap influencia sobre aquestes combinacions. Ex.: *mel posa*, *mels dóna*, *me la durà*, *me les treia*, *me l'ha pres*, *me l'ha presa*; *no mel posa*, *no mels dóna*, etc.

Combinacions de TE am l'acusatiu del pronom de tercera persona: *tel*, *tels*, *te la*, *te les*, *te l'*. Ex.: *tel posa*, *tels dóna*, *te la durà*, *te les treia*, *te l'ha pres*, *te l'ha presa*; *no tel posa*, *no tels dóna*, etc.

Combinacions de SE am l'acusatiu del pronom de tercera persona: *sel*, *sels*, *se la*, *se les*, *se l'*. Ex.: *sel*

posa, sels posa, se la posava, se les treia, se l'ha posat, se l'ha posada; no sel posa, no sels posa, etc.

Combinacions de NOS am l'acusatiu del pronom de tercera persona: *ạnzạl, ạnzạls, ạnzạlạ, ạnzạlạs.* El primer element d'aquestes combinacions és la forma reforçada *ens,* i la *ạ* que segueix a *ens* (*ạnz*), necessaria en les combinacions *ạnzạl* i *ạnzạls,* pot suprimir-se en les combinacions *ạnzạlạ* i *ạnzạlạs,* que poden perfetament esser pronunciades *ạnzlạ* i *ạnzlạs.* Així, les dugues primeres combinacions poden esser considerades com les combinacions de la forma reforçada *ens* am les reforçades *el* i *els,* i les altres dugues, suprimida la *ạ* intermitja, com les combinacions de la forma reforçada *ens* am les plenes *la* i *les: ens el, ens els, ens la* i *ens les.* Davant de vocal *ạnzạl* i *ạnzạlạ* devenen *ạnzạl-*, i en *ạnzạl-* la *ạ* intermitja pot esser suprimida com en *ạnzạlạ* i en *ạnzạlạs; ạnzl-* és allavors la combinació de la forma reforçada *ens* am l'apostrofada *l': ens l'*. Ex.: *ens el posa, ens els dóna, ens la durà, ens la treia, ens l'ha pres, ens l'ha presa.* (No admetent-se les formes reforçades, s'hauria d'escriure: *nos lo posa, nos lo dóna, nos la durà,* etc.). Les combinacions *ens el, ens els, ens la, ens les* i *ens l'* són naturalment reemplaçades per les combinacions *ns el, ns els, ns la, ns les* i *ns l'* darrera de vocal no subjuntiva, i per les combinacions *nos-el, nos-els, nos-la, nos-les* i *nos-l'* immediatament darrera d'un verb terminat en consonant o en vocal subjuntiva. Ex.: *no ns el posa, no ns el dóna, no ns la durà,* etc.; *posar-nos-el, donar-nos-els, dur-nos-la,* etc.

Combinacions de vos am l'acusatiu del pronom de tercera persona: *us el, us els, us la* (pron. *uzala*), *us les* (pron. *uzalas*), *us l'* (pron. *uzal-*), en general; *vos-el, vos-els, vos-la, vos-les* i *vos-l'* darrera d'un verb terminat en consonant o en vocal subjuntiva. Ex.: *us el posa, us els dóna, us la durà, us les treia, us l'ha pres, us l'ha presa; no us el posa, no us els dóna,* etc.; *posar-vos-el, donar-vos-el, dur-vos-la,* etc.

Combinacions del datiu del pronom de tercera persona (LI en singular, LOS en plural) am l'acusatiu del pronom de tercera persona: A. Datiu LI: *li* és reemplaçat per *hi* posposat a l'acusatiu. Ex.: *Si l vol, l'hi portaré. Si ls vol, els hi portaré; si no ls vol, no ls hi portaré. La volia, i l'hi vam donar. Les volia, i les hi vam donar.* B. Datiu LOS: *els el, els els, els la* (pron. *alzala*), *els les* (pron. *alzalas*), *els l'* (pron. *alzal-*). Ex.: *Si l volen, els el portaré. Si ls volen, els els portaré. Si la demanaven, els la portariem. Si les demanaven, els les portariem. El volien i els l'hem portat. La volien, i els l'hem portada.* Les combinacions *els el, els els, els la,* etc., són naturalment reemplaçades per les combinacions *ls el, ls els, ls la,* etc., darrera de vocal no subjuntiva, i per les combinacions *los-el, los-els, los-la,* etc., immediatament darrera d'un verb terminat en consonant o en vocal subjuntiva. Ex.: *Si no l volen, no ls el portaré. Si no ls volen, no ls els portaré.... Mel van demanar i vaig portar-los-el....* — El català antic posseeix: *lo li, los li, la li, les li; lo ls, los los, la ls, les los.* Ex.: *E el dix: Datsme un companyo. E donam lo li...* | *... e dix nos que li faessem donar c. milia*

sous... e nos donam los li... | *...e demanans albixera, e nos dixem que la li dariem...* *Senyor, les paraules que vos deits son de gran feyt, e si a vos plau jo tornare al alcayt e dir les li he...* | *...demanarenlos acort. E els donarenlols...* | *...e dixem los: Veus aqui los servents queus he aturats que sen anaven... E liuram los los, e anaren sen ab els.* | *...e enviam los dir que per estrena Dalmenara menjassen la grua, e que nos lals enviavem tota viva...* | Actualment, cambiant l'ordre dels pronoms, s'hauria de dir: *li-l, li-ls, li-la, li-les; els-el, els-els, els-la, els-les.* A Barcelona subsisteixen *els-el, els-els, els-la, els-les* (V. més amunt); però *li-l* ha estat reemplaçat per *l'hi, li-ls* per *els-hi, li-la* per *l'hi* i *li-les* per *les-hi,* confonent-se així les combinacions de l'acusatiu del pronom de tercera persona i del datiu *li* am les combinacions del dit acusatiu i de la particula *hi* (*Diuen que ha anat al ball; no l'hi hem vist*). — El datiu singular és *li;* el plural, *els, ls* o *los.* Ex.: *li agrada, els agrada, no ls agrada, va agradar-los.* La combinació *els-hi* reemplaça sovint el datiu plural *els* en la llengua parlada; així s diu sovint *els-hi* agrada* per *els agrada.* Empleant-se *els-hi* com datiu, se confon el datiu plural am les combinacions de *els,* acusatiu o datiu, i de *hi* (*li* o *hi*). Essent viu el datiu *els,* el datiu viciós *els-hi* deuria esser absolutament rebutjat; però no solament no ho és, sinó que la majoria dels escriptors moderns empleen *els-hi* de preferencia a *els.* El datiu plural se troba també algun cop reemplaçat per la combinació *les-hi** (en el femení) Ex.: *Ni una ni altra sentian res; però seguian escoltant, tot ofegantse*

la rialla que las hi botava per dins (OLLER). Per: *que ls botava per dins.* — La combinació *els-hi* no solament tendeix a reemplaçar el datiu *els*, sinó les quatre combinacions *els-el, els-els, els-la, els-les*. Ex.: *Si l volen, els-hi* portaré. Si ls volen, els-hi* portaré. Si la demanaven, els-hi* portariem. Si les demanaven, els-hi* portariem* (i també: *les-hi* portariem*). Però les combinacions *els-el, els-els, els-la* i *els-les* són vives (tant de bo s'haguessin conservat igualment *li-l, li-ls, li-la* i *li-les*): en la llengua escrita no deuria, doncs, emplear-se mai *els-hi* (o *les-hi*) per *els-el, els-els*, etc. Desgraciadament se fa l contrari.

Combinacions dels pronoms personals atons amb HI. Davant de *hi*: A. *me, te* i *se* devenen *m', t'* i *s'*: *m'hi, t'hi, s'hi*. Ex.: *m'hi porten; no t'hi enfilis; no s'hi banya mai*. B. *lo* i *la* devenen *l'*: *l'hi*. Ex.: *Diuen que ha anat al ball; no l'hi hem vist* o *no l'hi hem vista*. És bastant comú escriure *l'hi* per *li* (datiu). Ex.: *l'hi* vaig dur un llibre*. S'ha d'escriure: *li vaig dur un llibre*. C. Els altres pronoms no sofreixen cap alteració: *ens hi, ns hi, nos-hi; us hi*, etc. Ex.: *ens hi porten; no ns hi porten; us hi enfileu. Diuen que han anat al ball; no ls hi hem vistos* o *no les hi hem vistes*.

le = li

Combinacions dels pronoms personals atons amb HO: *m'ho, t'ho, s'ho; ens ho, us ho, nos-ho; us ho*, etc. Ex.: *m'ho ha pres; no t'ho emportis; ens ho ha pres; no us ho donaran*. L'acusatiu del pronom de tercera persona no concorre mai amb *ho;* el datiu ha de donar *li ho* i *els ho* (o *ls ho* o *los-ho*): *Si ho volia, li ho donaria. Si ho volien, els ho donaria*. Actualment no s diu mai *li ho,*

sinó *li* (*l'hi?*); no obstant, *li ho* sembla preferible a *l'hi*. La combinació *els ho* és freqüentment reemplaçada per *els hi*. Ex.: *Si ho volien, els hi* donaria*. S'ha de dir: *els ho donaria*. *els-hi* per *els-ho* és absolutament inadmissible.

Combinacions am NE: *men, me n'; ens en, ens n'* (pron. *ạnzạn-*), etc. Ex.: *men dóna, me n'ha donat, ens en dóna, ens n'ha donat, no ns en dóna*. La particula *ne* no concorre mai amb *ho;* amb *hi* dóna *n'hi*. Ex.: *ara n'hi van dos*. Amb el datiu del pronom de tercera persona, dóna *lin* i *els en*. Ex.: *Men va demanar dos, i lin vaig donar quatre. Men van demanar dos, i els en vaig donar quatre*. Actualment se diu *n'hi* en lloc de *lin* (Barcelona), i *els en* és freqüentment reemplaçat per *els-en-hi**. Ex.: *Men va demanar dos, i n'hi vaig donar quatre. Men van demanar dos, i els-en-hi vaig donar quatre*. L'empleu de *n'hi* per *lin* confon la combinació del datiu singular i de la particula *ne* am la combinació d'aquesta particula i de l'adverbi *hi;* deuria, doncs, evitar-se *n'hi* per *lin*. Ara, *els-en-hi* per *els en* és absolutament inadmissible. La particula *ne* concorre rarament am l'acusatiu del pronom de tercera persona. Ex.: *S'ha ficat allí* (*ell* o *ella*), *i ningú lạn treu. Hi han caigut, i no ls en poden treure* o *i no les en poden treure*. La combinació *lạn* s'escriu *l'en* tant davant de vocal com de consonant. Ex.: *S'ha ficat allí, i ningú l'en treu. S'hi ha ficat, i l'en han tret* o *i l'en han treta*.

Combinacions dels pronoms SE, ME, TE, NOS, VOS i LI: *se-m* (*sem, se'm*), *se m', se-t* (*set, se't*), *se t', se-ns* (*sens, se'ns*), *se us, se li; us ens, us li*, etc.

Contraccions. L'Avenç escriu en una sola paraula les combinacions *mel, mels, men,* etc., com les combinacions de les preposicions *a, de* i *per* amb els articles *l* i *ls* (*al, als, del, dels, pel* i *pels*), i així ho feien els antics; però la majoria dels escriptors moderns, tot escrivint *al, als, del, dels, pel* i *pels,* no escriuen *mel, mels, men,* etc., sinó *me'l, me'ls, me'n,* etc. Per què no *a'l, a'ls, de'l,* etc.? Aquí s veu bé l'influencia castellana: el castellà no admet contraccions de pronoms, però n'admet de preposició i d'article (*al, del*).—Havem vist (§ 19, Qüestió II) que actualment les formes *s, m, t, l* i *n* entre dugues vocals s'escriuen decantades a la paraula següent: Ex.: *ara'l veig,* però no *ara 'l escolto,* sinó *ara l'escolto.* Analegament, en l'article: *ve'l pare,* però no *ve'l avi,* sinó *ve l'avi.* Això porta a reemplaçar davant de vocal *mel, men,* etc. (o *me'l, me'n,* etc.) per *me l',* per *me n',* etc., i *del* i *al* per *de l'* i per *a l'* (*me l'envia, me n'havia parlat, de l'avi, a l'home*). Tot-hom escriu efectivament *me l', me n',* etc., davant de vocal, decantant *l* i *n* a la paraula següent; però s fa una excepció pera l'article *l,* que s decanta constantment a la paraula anterior, escrivint-se *al* i *del* així davant de vocal com davant de consonant. Per què aquesta excepció pera l'article? No veiem precisament *pel* devenir *per l'* davant de vocal?

Intercalació de *ą* entre ls complements nos, vos i los i els complements *la, les, l'* i *n'* (*us la portarà,* pron. *us-ą-lą-purtąrà; us n'envia,* pron. *us-ą-n-ąnvią*). En les combinacions en *la,* en *les* i en *l'* femení, la *ą*

no podria escriure-s unida a cap dels dos complements, a menys que s'acceptessin noves formes (*use* per *us* o *ela* per *la: use la, us ela*); en les combinacions en *n'* i en *l'* masculí, la *ạ* podria escriure-s unida al segon complement, *n'* i *l'* devenint allavors *en* i *el;* però si no s'accepta l'intercalació de *ạ* (=*e*) en les combinacions en *la,* en *les* i en *l'* femení, tampoc deu acceptar-se en les combinacions en *n'* i en *l'* masculí: al costat de *la capsa, demà us l'enviaré,* s'escriuria *el llibre, demà us el enviaré?*—En la llengua escrita actual trobem *us en*, us el*,* etc., davant de vocal; *us-e* la, us-e* les,* etc.; i trobem sobre tot la *ạ* intercalada (=*e*) en les combinacions afixades: *Veusela aquí...* (VERDAGUER). És a dir: *Veus-e-la* aquí...*

Repugna escriure *l'en* escrivint-se *me'n, te'n,* etc.. i no *m'en, l'en,* etc.. i repugna sobre tot davant de vocal. Quan *lạn* és la combinació de l'acusatiu femení i de NE. podria esser escrit *lan* (*la'n*) davant de consonant i *la n'* davant de vocal (*S'ha ficat alli, i ningú lan treu. S'hi ha ficat, i la n'han treta*); però l tractament de LA que aquesta grafia suposa. aplicat a ~~lo~~ donaria *lon* (*lo'n*) i *lo n'* (*S'ha ficat alli, i ningú lon treu. S'hi ha ficat, i lo n'han tret*). i aquesta grafia és compatible am la pronunciació actual?

21. Quan els complements atons van afixats al verb, presenten la forma reduida si aquest termina en vocal no subjuntiva i la forma plena si termina en consonant o en *u* subjuntiva: *porti-l, portant-lo, porteu-lo; parla-n, parlem-ne, parleu-ne.* (Eviti-s *escrivint-us*, dient-els*,* etc., per *escrivint-vos, dient-los,* etc.) En les combinacions de complements la forma d'aquestos és independent de la terminació del verb: *dóna-men, doneu-men; porta-m'hi, portin-m'hi.* Solament cal

fer una excepció pera ls pronoms *nos*, *vos* i *los* immediatament precedits del verb: *digui-ns-ho, diguin-nos-ho; perdre-us-hi, perdent-vos-hi*. La paraula que segueix a la combinació del verb amb el complement o amb els complements afixats, no exerceix cap influencia sobre la forma d'aquestos complements: *portar-lo demà, portar-lo avui* (no *portar-l' avui*); *dóna-men quatre, dóna-men alguns* (no *dóna-me-n' alguns*). — És comú escriure ls pronoms afixats formant una sola paraula amb el verb: *fesme, pòrtam, envíamen, acompànyambi*. L'Avenç intercala un guió entre l verb i el complement afixat o la combinació afixada, i, en les combinacions afixades, intercala igualment un guió entre aquells elements que davant del verb s'escriurien completament separats. Ex.: *fes-me, porta-m, envii-men, acompanya-m'hi, cull-te-la, diguin-nos-ho, ves-te-n'hi*. No empleant-se l guió ni l'apostrof en l'afixació dels complements atons, se confonen *miris* i *miri-s, portin* i *porti-n, facin-s'ho* (pron. *fàcinçu*) i *faci-ns-ho* (pron. *fàcinzu*), etc.; en *fent-te, adormint-te,* etc., deu suprimir-se una *t;* en *miri-sel* deu doblar-se la *s* o fer sorda una *s* intervocalica; etc. D'altra part, el guió és indispensable en *cull-lo, bull-la,* etc. (i, avui, en *absol-la, mol-los,* etc.).

Davant dels complements atons afixats, els infinitius en *r* oxitonics (*escoltar, voler, sentir, dur*) no sofreixen cap cambi en la llur forma grafica (*escoltar-lo, voler-ne, sentir-la, dur-m'ho*); però deixen sentir la *r* primitiva (*escoltar-lo,* pron. *ąscultàrlu*), caiguda en l'infinitiu isolat (*escoltar,* pron. *ąscultà*). Els paroxito-

nics com *temer, coneixer, correr,* etc., deurien donar analegament *temer-la, coneixer-lo, correr-hi,* etc. (pron. *témarlą, cunëixąrlŭ, còrrąri,* etc.); però aquestes combinacions se troben actualment reemplaçades per *teme-la, coneixe-l, corre-hi,* etc. (Barcelona): assimilats als infinitius en *re* (*perdre, perdre-l*), els infinitius en *r* paroxitonics no fan sentir la *r* primitiva, ni quan van sols ni quan van acompanyats. El català actual posseeix també *portà-l*, sentí-la*, di-ls-ho*, mirà-ns-hi*,* etc. Aquestes combinacions sense la *r* primitiva deuen evitar-se, essent indubtablement preferibles les combinacions *portar-lo, sentir-la, dir-los-ho, mirar-nos-hi.* Pot dir-se l mateix de les combinacions *teme-la, coneixe-l, corre-hi,* etc., davant de les combinacions *temer-la, coneixer-lo, correr-hi,* etc.?—Si algun cop els infinitius i els imperatius en *ą* (escrita *e, er, a*) són pronunciats sense aquesta *ą* davant de *hi* i de *ho* (*veure-hi, treure-ho,* etc., pron. *veuri, treuru*), és, en cambi, un fet freqüentissim, davant dels altres complements atons (possible també davant de *hi* i de *ho*), l'addició d'una *ą* al verb quan aquest està en la segona persona del singular de l'imperatiu i termina en consonant. Així s diu sovint: *planyą-m*, rebą-m*, vesteixą-t*, permetą-t*, empenyą-ns*, admetą-ns*, cullą-l*, cusą-l*, estrenyą-la*, combatą-ls*, perdą-m'ho*, rompą-ls-ho*,* etc. Les combinacions correctes són: *plany-me, reb-me, vesteix-te, permet-te, empeny-nos, admet-nos, cull-lo, cus-lo, estreny-la, combat-los, perd-m'ho, romp-los-ho.* Observem que ls imperatius en *ąs* (*-es*) poden perdre la *s* (*-a*) davant dels complements

afixats: *vulgues-lo* i *vulga-l; digues-ho* i *diga-ho.*—El gerundiu deixa sentir una *t* davant de *hi* i de *ho; anant* pron. *anàn, anant-hi,* pron. *anànti; fent,* pron. *fén, fent-hi,* pron. *fénti.* La tercera persona del plural de l'imperatiu deixa també sentir una *t* davant de *hi* i de *ho: vagin, vagin-hi,* pron. *vàginti; facin, facin-ho,* pron. *fàcintu.* No obstant, se diu també *vàgini, fàcinu;* observem *passin-ho bé,* pron. *pàssinubé.* L'intercalació de la *t* en la pronunciació permet distingir *portin-hi* (pron. *pòrtinti*) de *porti-n'hi* (pron. *pòrtini*).

En el barceloní sòn freqüents (sobre tot havent-hi un segon pronom): *-ns* per *nos, -us* per *vos* i *-ls* per *los* darrera d'un infinitiu oxitonic, emmudida la seva *r* final (*portà'-ns-ho* per *portar-nos-ho; rentà'-us-hi* per *rentar-vos-hi; du'-ls-en* per *dur-los-en*); *-s* per *nos* darrera d'una primera persona del plural de l'imperatiu (*anem-'s-en* per *anem-nos-en*); i *-s* per *vos* darrera d'una segona persona del plural de l'imperatiu (*anen-'s-en* per *anen-vos-en*). Quan aquestes substitucions tenen lloc sense haver-hi un segon pronom, les formes reduides deixen sentir generalment una *a* atona darrera d'elles: *portà'-ns* (per *portar-nos*), pron. *purtànzə*.

ADDENDA

Pag. 22, linia 1:

En alguns mots la pronunciació dubta entre *s* i *tz*: *martirisar*, *martiritzar* (?).

Pag. 22, linia 6:

Observem: *savi* (SAPIU). *buid* (VIDUU).

Pag. 25, linia 23:

Entre una vocal i una *l* solen també doblar-se certes *c* i *p*: *miracle*, *triple*.

Pag. 27, linia 3:

Observem: *sonriure*, *comte* (de COMITE). *temptar*, *comunment*, *prempsa*.

Pag. 31, nota al capitol I:

Avui poden donar-se ja per resoltes una gran part de les qüestions ortografiques suscitades pels gramatics i pels escriptors moderns: la qüestió de les *as* i de les *es*, la de la *c* trencada, la de la *v* intervocalica (pag. 22), la de l'ortografia de les momentanies formant silaba am la vocal anterior (pags. 23, 24, 43 i 44), etc. No pot dir-se l mateix de les següents: la de l'accentuació (en el § 4 no hem fet sinó exposar els dos sistemes d'accentuació més generalisats, tots dos defectuosos), la de la *h* intervocalica (pags. 29 i 30), la de la representació de *x* palatal darrera de vocal (pag. 20), la de l'ortografia de la *s* sonora darrera de consonant (pag. 21) i alguna altra; i an aquestes qüestions s'hi vindran a afegir les que s'han d'anar encara suscitant, en l'obra de descastellanisació de l'ortografia catalana, entre les quals podem senyalar la de la transcripció de les lletres gregues χ, β, φ, θ i υ (pag. 31) i la de la representació de la *l* palatal (pag. 26). De totes maneres la fixació d'una ortografia definitiva

depèn avui de la resolució d'un curt nombre de qüestions, essent indubtablement les principals la de la representació de *l* palatal i la de l'accentuació.

Pag. 36, línia 20:

Sols prenen *os* els noms masculins. Observem: *la post*, plural *les posts*, pron. *pots*. Cf. *aquests*, pron. *aquets*.

Pag. 78, línia 15:

Haver té un present d'indicatiu aton: *hi**, *ha̧s**, *ha̧**, *ha̧m**, *ha̧u**, *ha̧n**. S'emplea principalment davant del participi passat; però en aquest cas mateix és molt més freqüent l'empleu de les formes *hi*, *ha̧s*, *ha̧* i *ha̧n* que l de les formes *ha̧m* i *ha̧u*. La més usada és *hi*: a Barcelona *he* és comunment reemplaçat per *haig* davant d'un infinitiu precedit de la preposició *de* i per *hi* davant d'un participi passat (*he de treballar*, *he sortit tard*: *haig de treballar*, *hi* sortit tard*); darrera de *li* i de *hi* s'emplea també *ha̧* (*jo hi he parlat*, pron. *jo hi ha̧ parlat*). La forma *hi** se troba sovint usada en la llengua escrita; L'Avenç l'ha escrita *hi**. Observem: *hàgim-hàgiu* en el present de subjuntiu, *havés* per *hagués* i *havera* per *haguera*.

Pag. 106, Apendix al capitol IV:

Pronoms personals. A. Formes accentuades. Primera persona: singular, *jo*, *mi*; plural, *nosaltres*. Segona persona: singular, *tu*; plural, *vosaltres*. Tercera persona: singular, *ell*, *ella*; plural, *ells*, *elles*. Reflexiu: *si*. Als anteriors pronoms poden afegir-se: *nòs* (primera persona) i *vòs* (segona persona), els quals, malgrat la llur forma i exigir el verb en plural (*E nos dixemli. Vòs sou massa bo*), són en rigor singulars. *Nosaltres*, *vosaltres*, són les combinacions de *nos* i de *vos* amb *altres*; en aquestes combinacions *nos* i *vos* han perdut el llur accent. B. Formes atones. Són les estudiades en el § 19.

Poden servir de subjecte tots els pronoms accentuats. llevat *mi* i *si*; pot també servir de subjecte l'aton *ne* quan el verb és intransitiu (*Quants nois hi van? N'hi van quatre*). — Precedits d'una preposició, poden servir de complement indirecte tots els pronoms accentuats, adhuc *jo* (*sense jo*, *entre jo i tu*). Pronoms atons equivalents: A. Als datius (*a mi*, *a tu*, *a nosaltres*, etc.): els pronoms atons *me*, *te*, *nos*, *vos*, *li* (*hi*), *los*, *se*. B. A qualsevol dels pronoms accentuats precedit de la preposició *de*: el pronom aton *ne* (*Te pensaves que parlaven de tu i no n parlaven. Acosta-t a la taula, no te n'allunyis*). C. A qualsevol dels pronoms accentuats precedit

d'una de les preposicions *a* (no signe de datiu), *en* i *am*: el pronom aton *hi* (*És un mal clima, però ja hi estic acostumat. Comprarà aquella casa pera viure-hi. No hi parlis gaire*). — Poden servir de complement directe tots els pronoms atons, llevat *li* i *hi*. L'acusatiu pot esser també representat pels pronoms accentuats precedits de la preposició *a* (*a mí, a tu*, etc.). Sota l'influencia castellana, és avui freqüent l'empleu de la preposició *a* davant del complement directe, sobre tot quan aquest és un pronom. Nosaltres creiem que deuria evitar-se tant com fos possible l'empleu de *a* davant del complement directe, escrivint-se, per exemple, *estimem la mare* de preferencia a *estimem a la mare*. — Observacions: A. Quan un temps compost va acompanyat de l'acusatiu del pronom de tercera persona, el participi passat s'acorda amb el seu complement directe. Ex.: *Ha passat la Maria; l'ha vista? Hem perdut tres fills; els ha trobats? Les tenia, però les ha perdudes*. Se diu també: *l'ha vist*, els ha trobat*, les ha perdut**. En francès el participi passat s'acorda am tot complement directe que vagi davant del verb. Ex.: *Les fleurs que tu as vues*. En català avui diem: *Les flors que has vist* i no *Les flors que has vistes*. L'invariabilitat del participi en aquest cas és atribuida per alguns a l'influencia castellana, que també explicaria *els ha trobat*, les ha perdut** al costat de *els ha trobats, les ha perdudes*: en català antic se deia: *...aqueles paraules que li havia manades. Sabets quins castells nos ha preses* (complement anteposat). Però també s deia (complement posposat): *e can los haguem tolta la vila*. El participi passat seguit d'un infinitiu ha de deixar-se invariable si té per complement directe aquest infinitiu. Ex.: *Són unes cancons molt boniques; les ha sentit cantar?* Eviti-s dir: *les ha sentides cantar?* En cambi direm: *aquelles noies canten molt bé; les ha sentides cantar?* Diem: *He trobat maduixes i n'he menjades. N'hem perduda una*. És correcte fer variable l participi passat quan té per unic complement *ne?* En francès el fan invariable: *J'ai trouvé des fraises et j'en ai mangé*. B. Davant del verb *esser, lo, los, la, les*, representen un substantiu determinat, i *ho*, un substantiu no determinat. Ex.: *És el francès que havia de venir? No l'és; és un altre.* | *És francès? Ho és.* | *La meva filla? No l'és.* | *Filla meva? No ho és*. Deuria evitar-se l'empleu (freqüent a Barcelona) de *ho* reemplaçant *lo, los, la* i *les* davant de *esser*: *És el francès que havia de venir? No ho* és; és un altre.*

Possessius. A. Formes accentuades: *meu, meva; teu, teva; seu, seva; nostre, nostra; vostre, vostra*. Remarquem els femenins *meua*, teua*, seua*, mia* ÷, *tua* ÷, *sua* ÷, i els masculins *nostro*, vostro**. B. Formes atones: *mon, ma, mos, mes; ton, ta, tos, tes; son, sa, sos, ses*. — Davant del substantiu, els possessius poden pendre dugues formes: *mon, ton, son, nostre, vostre* (formes simples) i *el meu, el teu, el seu, el nostre, el vos-*

tre (formes compostes). La majoria dels escriptors moderns, imitant els antics, empleen les formes simples de preferencia a les compostes; no obstant, avui s'usen quasi constantment les compostes, no empleant-se les simples sinó en algunes expressions, com *en ma vida, és de sa casa*, i amb alguns noms de parentiu (*mon germà, ma germana, ton cosí, son pare, sa mare, son avia, vostre germà*). — Antigament *seu* i *son* no significaven sinó *d'ell, d'ella*; i *d'ells, d'elles* s'expressaven per *llur*: *quan enteseren la lur voluntat... demanaren-los acort*. Avui *seu* i *son* han reemplaçat *llur* (Barcelona), però la llengua literaria no pot resignar-se a perdre aquest possessiu, que hauriem de voler reintroduir adhuc en la llengua parlada.

Demostratius. Són: *aquest, aqueix, aquell*. Se troben empleats per alguns escriptors *est* per *aquest* i *eix* per *aqueix*. El plural de *aquest* és *aquestos* o *aquests*, que sona *aquets*; i el singular sona generalment *aquet*, no pronunciant-se *aquest* sinó davant d'un substantiu començat en vocal o en *h* (Barcelona). Ex.: *no l vull aquest; aquest noi; aquest home*. L'Avenç ha escrit *aquèt*, aquèts**. — Neutres: *això, allò, ho, ne*.

Relatius. *Que, qui, el qual*. Avui el pronom *que* pot servir de complement i de subjecte; però abans el català posseïa, al costat de *que* complement, *qui* subjecte. Ex.: *l'home que veus, l'home qui ve*. (En francès: *l'homme que tu vois, l'homme qui vient*.) Avui, imitant als castellans, diem (Barcelona) i escrivim *l'home que veus, l'home que ve* (en castellà: *el hombre que ves, el hombre que viene*); i el pronom actual *qui* no és sinó la traducció del *quien* castellà. Observem que l pronom *que* s pronuncia *què* quan va precedit d'una preposició. L'adjectiu relatiu és *qual* (o *quin*); alguns donen a *qual* (o *quin*) el valor del *cuyo* castellà (=*el... del qual*). — Interrogatius: *qui* (persones), *què* (coses) i *quin, quina*.

ERRADES

Pag. 43, linia 9.—Diu: «Els noms en *p* que tenen *p* en tots els derivats...» Ha de dir: «Els noms en *p* que tenen *b* en tots els derivats...».

Pag. 60, linia 7.—Diu: «... i els segons de les terminacions verbals *es* i *en*». Afegeixi-s: «(en l'indicatiu)». En la pag. anterior han passat dugues expressions incorrectes: *l'antiga llengua escrita* i *l'actual llengua parlada*. Devia dir: *la llengua antiga* i *la llengua actual*.

Pag. 63, linia 29.—Diu: «... en els verbs *voler, poder* i *esser*...». Ha de dir: «... en els verbs *voler, poder, saber* i *esser: volgueu, pogueu, sapigueu, sigueu*». (La mateixa omissió en la pag. 69, linia 4.)

Pag. 94, linia 9.—Diu: «... d'una consonant o d'una vocal subjuntiva». Ha de dir: «... d'una consonant, d'una vocal subjuntiva o de la conjunció *i*».

En la llista dels verbs de la segona (§ 16) hi manca *respondre,* que s conjuga com *pondre*.

DEL MATEIX AUTOR

Ensayo de gramática de catalán moderno (agotada).

EN PREPARACIÓ

Elements de gramatica catalana pera les escoles.

PC
3823
F3
1898

Fabra, Pompeu
Contribució a la gramatica
de la llengua catalana

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY